

Valet och vägen

En intervjustudie med nyanlända syrier i Sverige

Valet och vägen

En intervjustudie med nyanlända syrier i Sverige

Emma Lundgren Jörum

Rapport 2015:8

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17

Delmi Rapport nr: 2015:8
Beställning: www.delmi.se
E-post: ju.delmi@regeringskansliet.se
Omslagsbild: Wikimedia. Mstyslav Chernov

Förord

Sedan inbördeskriget bröt ut i Syrien har drygt fyra miljoner människor flytt över landets gränser. Mellan fyra och sex procent av flyktingarna har tagit sig till Europa. Många av dem har sökt sig till Sverige.

Det finns stora kunskapsluckor kring varför flyktingar söker sig till Sverige, det gäller såväl flyktvägar och valmöjligheter som hur olika aktörer utövar påverkan. Mot bakgrund av detta och den pågående flyktingkrisen vill Delmi uppmärksamma syriernas vägar och val på resan till Sverige. Den här rapporten bygger på djupintervjuer med nyanlända syrier, där syftet är att utforska vilken kunskap de hade när de tog beslutet att söka sig till Sverige för asyl. Studien diskuterar vilka faktorer som påverkade valet av just Sverige. Här uppmärksammas framförallt betydelsen av möjligheterna till permanent uppehållstillstånd, framtida medborgarskap, välfärdssystemen, demokratiska villkor samt återförening med släkt och vänner.

Visserligen är syrierna en unik grupp av asylsökande eftersom de sedan 2013 garanterats permanent uppehållstillstånd men resultaten kring vägarna till Sverige, bilden av Sverige och mötet med Sverige har relevans även för andra flyktinggrupper och andra destinationsländer. Rapporten föreslår också ett antal policyåtgärder för att effektivisera mottagandet och motverka några av de potentiellt negativa följderna av flyktingkrisen för de asylsökande och det svenska samhället.

Rapporten är skriven av Emma Lundgren Jörum, forskare i statsvetenskap vid Uppsala universitet. Emma doktorerade på en avhandling om Syriens gränser och hon pratar flytande arabiska. Externa granskare av rapporten har varit forskarna Önver Cetrez, Uppsala universitet, och Martin Qvist, Stockholms universitet. Arbetet med denna rapport har följts av Alexandra Wilton Wahren, ledamot i Delmis styrelse samt departementsråd och chef för enheten för migrationsrätt vid Justitiedepartementet. Vid Delmis kansli har främst utredningssekreterarna Caroline Tovatt och Monica Svantesson bidragit till granskningen. Som brukligt i Delmi-sammanhang ansvarar författaren själv för innehåll, slutsatser och rekommendationer i rapporten. Resultat och slutsatser från denna studie presenterades och diskuterades vid ett seminarium på Rosenbad i Stockholm den 9 december 2015.

Rapporten är den första inom Delmis temaområdet Institutioner och rättsliga ramverk. Vår förhoppning är att den skall följas av fler och fördjupade studier om flyktingkrisen.

Stockholm i december 2015

Joakim Palme,

Ordförande Delmi

Kristof Tamas,

Kanslichef Delmi

Sammanfattning

Det är angeläget att öka våra forskningsbaserade kunskaper om smugglingen av migranter in i Europa, och vi behöver veta mer om Sverige som destinationsstat för asylsökande. Människor på flykt från Syrien och dess närområden har ställt detta på sin spets.

Den här rapporten redogör för hur resorna till Sverige gått till för 22 nyanlända syrier, varför de sökt asyl just här, vilka förväntningar som funnits på Sverige före ankomsten, samt hur de ser på sin situation i dag. Rapporten är baserad på djupintervjuer med personerna och tar avstamp i tidigare forskning i ämnet.

Vi får en bild av hur kontakterna knutits med smugglare. Rapporten berättar om olika vägar in i Europa som smugglarna erbjudit och hur den fortsatta färden norrut sett ut. Den pekar även ut de så kallade pull-faktorerna som fått flyktingarna att söka asyl i just Sverige.

Det stora flertalet intervjuade hänvisar till en avgörande omständighet: Sveriges beslut att ge syriska medborgare och statslösa från Syrien permanent uppehållstillstånd. Det framstod som en stabil grund för att kunna bygga upp ett nytt liv utan rädsla för att tvingas bryta upp igen. Ett uppehållstillstånd gör det också möjligt att inom en ganska snar framtid söka svenskt medborgarskap – en extra trygghet och en dörröppare till fullvärdiga rättigheter.

Familje- och släktband brukar ses som en mycket viktig pull-faktor för valet av land. Men för syrier som valt Sverige tycks banden inte ha varit särskilt avgörande. De flesta intervjuade hade inte någon Sverigeanknytning på förhand. Andra menar att banden förstärkt, men inte avgjort, beslutet. Bilden av Sverige som en demokratisk, fri och human stat där flyktingar tas emot och får hjälp har varit avgörande för några. För andra har den varit en bidragande faktor.

Det stora flertalet intervjuade uttrycker tacksamhet över att ha blivit mottagna i Sverige. Samtidigt finns en frustration över det ”tomrum” av väntan som uppstått mellan ankomst till och nystart i Sverige. Väntetiderna på uppehållstillstånd har ökat, och sysslösheten beskrivs som mycket frustrerande. Det är svårt att hitta en fast bostad, och väntan på att få sin ansökan om familjeåterförening beviljad är lång.

Sådant skapar stress och oro. Det hindrar människor från att lägga fokus och energi på att bygga upp det nya livet de hoppas på. Många högutbildade syrier är också förvånade och besvikna över att deras kompetens och erfarenheter inte tillvaratas i det svenska samhället.

De nyanländas förväntningar om att relativt snart komma in i samhället, att kunna arbeta eller avsluta sin påbörjade utbildning, har inte uppfyllts, visar det sig.

Rapporten ger ett antal rekommendationer som kan förbättra och effektivisera Sveriges mottagande av asylsökande från Syrien. Slutligen utpekas ett antal kritiska områden där mer forskning i ämnet behövs.

Summary

The purpose of this report, which is based on long interviews with 22 newly arrived Syrian immigrants in Sweden, is to increase our research-based knowledge on two topics: firstly, the smuggling processes that are used to bring people to Europe, and secondly how asylum seekers choose Sweden as a country of destination. Taking its point of departure in earlier research on migrant smuggling into Europe and on how asylum seekers choose countries of destination, the report elucidates how the interviewees' voyages to Sweden have unfolded, why the interviewees have sought asylum in Sweden in particular, what expectations they had regarding Sweden before their arrival, and how they view their situation after arrival.

Based on the accounts given by the interviewees, the report pieces together a picture on how contacts have been taken with smugglers, the different pathways into Europe which the smugglers have offered, as well as how the ongoing voyage north to Sweden has unfolded. In addition, the report accounts for the so-called pull factors which the interviewees have put forward as decisive for why they have chosen to seek asylum in Sweden in particular.

The great majority of the interviewees refer to Sweden's decision to give Syrian citizens and stateless persons from Syria permanent residence permits as crucial for their choice. The interviewees expected that a permanent residence permit would give them the stable basis they needed to build up a new life, without fear for being forced to pull up their roots again. As a follow-on prospect, the interviewees also take up the opportunity to apply for Swedish citizenship in the relatively near future, which gives even more security and opens up opportunities not entailed by only having a permanent residence permit. Ties to family and relatives, which have been identified as a very important pull factor in much earlier research, were not found to be as prominent a reason for why these interviewees chose Sweden. Most of the interviewees had no such ties to Sweden previously - among those who have had them, most persons speak of such ties as something which has strengthened, rather than settled, the decision to seek out Sweden. The image of Sweden as a democratic, free and humane state where refugees are taken in and offered help has been decisive for some, but also this factor is put forward by most interviewees as a factor which has strengthened rather than settled the decision.

The great majority of those interviewed express gratitude for having been admitted to Sweden. At the same time, they also express frustration over the "void" of delay which arises between arriving in Sweden and genuinely making a fresh new start here. Waiting periods prior to the granting of residence permits have increased, and the enforced inactivity during the waiting period is described as very frustrating. What is more, the recurring difficulties with finding a fixed abode, as well as the waiting periods for granted applications for family reunion, are described as things which create stress and worry, also pre-empting the interviewees from devoting more focus and energy to building up the new lives which they expected to start in Sweden. The more highly educated respondents also express surprise and disappointment over the fact that their competence and experience is not put to use. Overall, the report shows that the expectations and hopes which the newly arrived have on relatively timely entry into society, on being able to work, or on finishing their education are not being fulfilled.

The report concludes with a number of policy recommendations which are intended to improve and streamline the reception of asylum seekers from Syria, as well as with an account of the future research questions which the report has generated.

Innehåll

Inledning	ix
Definitioner och begrepp	x
2. Befintlig forskning	2
Migrantsmuggling: en marknad	2
Aktörer: vem är det som smugglar?	3
Hur går smugglingen till?	5
Rekryteringsfasen	6
Transportfasen	6
Transitmigration	8
Våld under smugglingsprocessen	9
Forskningens förslag till hur man bör stävja migrantsmuggling	9
Val av destinationsstat	9
Asylsökandes valmöjligheter	10
Vad avgör asylsökandes val av destinationsstat?	11
Faktorer som påverkar var man söker asyl	12
3. Nyanlända i Sverige: en intervjustudie med syriska flyktingar	17
Metod	17
Vägen till Sverige: hur går migrantsmugglingen till?	20
Transportfasen: resan till Europa	21
Transportfasen från första ankomstland i Europa till Sverige	26
Betalning	29
Följdmärknader	30
Tankar om faror på vägen	30
Fragmenterade resor	31
4. Beslutet att söka asyl i Sverige	33
Valfrihet?	33
Push- och pull-faktorer: varför just Sverige?	36
Hur ser bilden av Sverige ut?	41
5. Fasen efter ankomst: hur blev mötet med Sverige?	45
Väntetider	46
Svårigheten att hitta bostad	48
Arbete	49
Situationen i Sverige	51
6. Vägen och valet: sammanfattande slutsatser	55
7. Policyrekommendationer	58
8. Framtida forskning	60
Appendix	62
Referenser	64

Inledning

Efter mer än fyra års krig befinner sig närmare hälften av Syriens befolkning på flykt. I september 2015 uppskattade FN att en miljon syrier lämnat sina hem under det gångna året, och att ytterligare en miljon förväntas göra så innan årets slut (Perry 2015). Då inget tyder på att situationen i Syrien kommer att förbättras inom en överskådlig framtid, kan ett stort antal flyktingar förväntas även kommande år. De flesta syrier på flykt, drygt åtta miljoner människor, befinner sig fortfarande inne i Syrien, medan drygt fyra miljoner har lämnat landet. Den stora majoriteten av de senare befinner sig i grannstaterna Turkiet, Libanon och Jordanien, där de generellt lever under svåra förhållanden. I likhet med flyktingar som befinner sig i Syrien är de till stor del beroende av olika biståndsorgan och organisationer för sin försörjning. Två av de största organen, UNHCR och World Food Program, har tydligt signalerat att deras resurser för att bistå flyktingarna håller på att sina (*The Guardian* 5 september 2015).

En liten andel flyktingar från Syrien – mellan fyra och sex procent – har tagit sig till Europa. I september 2013 fattade Migrationsverket beslutet att alla syriska medborgare och statslösa från Syrien som kommer till Sverige ska få permanent uppehållstillstånd.¹ Förutsatt att Migrationsverkets prognos från oktober 2015 stämmer, så kommer vid årets slut 100 000–120 000 syriska medborgare att ha sökt asyl i Sverige sedan 2012 års början. Till detta kommer de statslösa från Syrien.² Då det finns få lagliga vägar in i Europa, och eftersom de som finns i sin tur endast är öppna för ett fåtal, anlitar den stora majoriteten flyktingar från Syrien, åtminstone under någon del av resan, smugglares tjänster för att ta sig hit.³

Trots det stora antalet människor på flykt som nu kommer till Europa och Sverige, så är den forskningsbaserade kunskapen om vägen från ursprungsstaten till destinationsstaten (det vill säga staten där de söker asyl) ytterst begränsad. Detta innebär att det saknas djupare insikt om hur valet av smugglingsvägar och destinationsstat går till. Syftet med den här rapporten, som bygger på djupintervjuer med 22 nyanlända syrier i Sverige, är därför att förstå hur resan från Syrien till Sverige ordnats. Frågorna som rapporten besvarar är:

1. Vilka erfarenheter har de intervjuade av olika smugglingsvägar?
2. Vilka beslut fattade de längs vägen? Vad påverkade dessa beslut?
3. Vad gjorde att de sökte asyl i just Sverige? Vilka möjligheter hade de att fritt välja destinationsstat?
4. Hur såg deras bild av Sverige ut före ankomsten? Vilka förväntningar och förhoppningar hade de?
5. Vilka erfarenheter har de av mötet med Sverige och med vardagen som tagit vid efter ankomst?

Eftersom kunskapsluckorna på området är så omfattande, har rapporten en utforskande ansats. Snarare än att ge uttömmande svar på frågorna, är ambitionen att bidra till en första djupare inblick i hur resan från Syrien till Sverige går till, att presentera ett första svar på hur valen av smugglingsvägar och destinationsland går till, samt att ge en inblick i hur mötet med Sverige tett sig.

Flyktingarna från Syrien utgör visserligen en unik grupp i asylpolicysammanhang eftersom de, som nämnts ovan, (hittills) garanterats permanent uppehållstillstånd. Icke desto mindre kan resultaten vad gäller vägen till Sverige, bilden av Sverige och mötet med Sverige förväntas vara överförbara även till andra flyktinggrupper och delvis även till andra destinationsstater.

Först några ord om hur rapporten är upplagd. I andra kapitlet presenteras befintlig forskning om människosmuggling och valet av destinationsstat. Intervjupersonernas berättelser diskuteras och tolkas sedan i relation till denna forskning.

Forskning om migrantsmuggling har hittills främst fokuserat på nätverkens struktur och vilka funktioner olika delar av nätverken har. Rapportens tredje kapitel bidrar, genom de intervjuades berättelser, till att öka kunskapen om hur själva smugglingen går till.

I kapitel fyra redogörs för hur och varför de intervjuade valde att söka sig till just Sverige. Kapitlet bidrar således med kunskap om valet av Sverige som destinationsstat, något som tidigare saknats i både den svenska och den internationella forskningen.⁴ I kapitel fem beskrivs tiden efter ankomsten hit och hur de nyanlända upplevt mötet med Sverige. De intervjuades bild av vägen och valet utmynnar i det sjätte kapitlet i en sammanfattande slutsats. Kapitlet ger även ett antal policyrekommendationer för att förbättra och effektivisera mottagandet av syriska flyktingar. Avslutningsvis ges förslag på nya forskningsfrågor som skulle komplettera dagens kunskap om såväl migrantsmuggling som asylsökandes val av destinationsstat.

Definitioner och begrepp

Enligt FN:s flyktingkonvention ska en människa som lämnat sitt hemland för att undkomma förföljelse på grund av exempelvis etnicitet, religion, kön, sexuell läggning eller politiska åsikter betraktas som flykting. Detta är också svensk lags definition av flykting, medan personer som lämnat sitt hemland på grund av krig, eller av andra skäl som inte är kopplade till deras person, ses som "alternativt skyddsbehövande" eller "övriga skyddsbehövande" (Migrationsverket 2015a).⁵ För enkelhetens skull betecknar dock termen flykting samtliga tre kategorier i den här rapporten.

Människor som tar sig in i Europa med hjälp av smugglare består enligt FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) av "mixed flows". Bland dem finns dels personer som flyr undan faror som krig och förföljelse och som på grund av detta vill söka asyl i Europa, dels personer som av ekonomiska skäl lämnar sina hemländer i sökandet efter försörjning och en bättre framtid. Vissa forskare påpekar vidare att båda faktorerna kan rymmas i en och samma person, och att distinktionen därmed inte alltid är användbar (Koser 1997, s. 603; Brekke & Aarset 2009, s. 80).

För studier som försöker kartlägga hur smugglingen går till är distinktionen mellan asylsökande och övriga migranter av mindre vikt, eftersom smugglarna har samma tillvägagångssätt för alla. Smugglingen kallas i forskningen för migrantsmuggling, och resenärerna kallas migranter oavsett om de senare avser söka asyl eller inte.

I min redovisning av tidigare forskning om dessa smugglingsprocesser används samma begrepp: migrant-smuggling och migranter. I den del av rapporten som handlar om asylsökandes val av destinationsstat används däremot begreppet asylsökande, och inte migrant, eftersom forskningen här endast fokuserar på asylsökande. De faktorer arbetskraftsmigranter väger in i sina beslut vid val av destinationsstat behandlas i andra delar av migrationsforskningen och innefattas inte i denna rapport.

Enligt FN:s definition av migrantsmuggling, formulerad i det så kallade Palermoprotokollet, sker denna typ av smuggling alltid i utbyte mot en ekonomisk eller någon annan typ av materiell vinning (FN 2004, s. 54). Både tidigare forskning om migrantsmuggling och den intervjustudie som redovisas i denna rapport visar dock att så inte behöver vara fallet. van Liempt och Doomernik (2006, s. 166) anpassar sin definition till detta faktum. Migrantsmuggling är enligt dem varje handling som hjälper en migrant över en internationell gräns, och där staten vars gräns passeras varken implicit eller explicit godtagit detta (jämför van Wijk 2015, s. 12).

Vad gäller den flyktinggrupp denna rapport ägnas åt är också van Liempts och Doomerniks definition bristfällig. Sveriges beslut att ge samtliga syrier och statslösa från Syrien permanenta uppehållstillstånd, oavsett hur de tagit sig till Sverige, innebär nämligen att myndigheterna implicit godkänner att flyktingarna passerat gränsen till Sverige. En definition på migrantsmuggling som täcker även detta lyder så här: "varje handling genom vilken en migrant får hjälp att passera en eller flera internationella gränser som han eller hon enligt rådande lagstiftning inte har tillåtelse att passera". Denna definition tillämpas i denna rapport.

Destinationsstat är den stat en asylsökande tagit sig till, eller önskar ta sig till för att lämna in sin asylansökan. Ursprungsstaten är den stat personen ursprungligen kommer ifrån, och i transitstaten vistas man under kortare eller längre perioder längs vägen från ursprungs- till destinationsstat.

De personer jag intervjuat i denna studie kallas omväxlande deltagare och informanter.

Slutnoter kapitel 1

1. Personer som misstänks för krigsbrott eller inblandning i terrorism är undantagna. Dessa får i stället tillfälligt uppehållstillstånd, då utvisningar till Syrien inte verkställs. År 2014 beviljades tre, och till och med 5 augusti 2015, åtta tillfälliga uppehållstillstånd för syriska medborgare på dessa grunder (e-post från Migrationsverket 2015-08-07).
2. Siffran är baserad på en sammanräkning av uppgifter i Asylsökande till Sverige 1984-2014, Migrationsverket (2015c) och Verksamhets- och utgiftsprognos oktober 2015, Migrationsverket (2015d), sid 8. För åren 2012–2014 saknas siffror för antalet statslösa från Syrien. Av de drygt 23 000 statslösa som sökt asyl i Sverige mellan 2012 och mitten av oktober 2015 kommer majoriteten förmodligen från Syrien.
3. Det finns tre lagliga vägar in i Sverige för syrier. 1) Man kan väljas ut som kvotflykting av UNHCR. Kvoten till Sverige är 2015 totalt 1900 personer, varav 700 platser är reserverade för syrier och statslösa från Syrien. 2) En familjemedlem med permanent uppehållstillstånd i Sverige kan ansöka om familjeåterförening. Detta gäller i första hand för make/maka samt barn under 18 år. Undantag förekommer. 3) Genom att erbjudas ett arbete i Sverige kan man ansöka om arbetstillstånd som i sin tur ger rätt till uppehållstillstånd. I teorin finns även en fjärde möjlighet, besöksvisum, men sådana utfärdas inte längre för personer från Syrien.
4. I Nordlunds och Pellings studie Den nya vägen in – ett migrantperspektiv (2012) berörs frågan. Faktorerna som de lyfter fram som viktiga i valet av Sverige som destinationsstat stämmer väl överens med vad informanterna i denna studie pekat på.
5. Utöver dessa tre typer av skyddsbehov kan man också få uppehållstillstånd baserat på humanitära skäl.

2. Befintlig forskning

Rapportens intervjustudie med nyanlända syrier relaterar i första hand till, och söker komplettera, tidigare forskning dels om hur migrantsmuggling in i Europa går till, dels om de asylsökandes val av destinationsstat. Nedan redogörs för vilka slutsatser forskningen dragit om dessa två frågor. De studier som ingår i översikten har samlats in genom sökningar i databaser för vetenskapliga tidskrifter och böcker samt en genomgång av referenslistor i relevanta studier. Sökningar har skett på svenska, engelska och arabiska. De har innefattat bland annat termer som migrantsmuggling, flyktingsmuggling, asylsökande och val av destinationsstat.

Migrantsmuggling: en marknad

Salt och Stein (1997) har i en ofta citerad artikel föreslagit att all typ av migrantsmuggling bör ses som en marknad. Smugglarna erbjuder enligt denna logik en tjänst och migranterna som köper tjänsten är kunder. Författarna har kritiserats för att inte ta hänsyn till migranternas möjlighet att avgöra när, och av vem, en viss tjänst ska köpas, vilket innebär att deras bild av migranternas roll blir alltför statisk (van Liempt & Doomernik 2006, s. 166). Vidare bortser Salt och Stein från att smugglare inte alltid erbjuder sina tjänster för egen ekonomisk vinning (van Liempt & Doomernik 2006, s. 166). De kan också agera av ideologiska (van Liempt & Doomernik 2006, s. 166) eller altruistiska skäl (Monzini 2006, s. 170). Dessutom kan det finnas känslomässiga skäl, eftersom man kan anta att det är känslor som driver individer att vid enskilda tillfällen smuggla familjemedlemmar (Baird 2014, s. 123; Futo et al 2006, s. 45; Brekke & Aarset 2009, s. 34; Staring 2004, s. 278). "Engångssmugglarna" utgör dock en ytterst liten grupp i sammanhanget och grundidén om en marknad är vedertagen i dagens forskning.

Migranternas möjlighet att själva avgöra av vem de ska köpa en smugglartjänst leder till ytterligare en marknadsaspekt utöver köpare och säljare, nämligen konkurrensen mellan olika smugglare (Koser 2008, s. 4; Bilger et al 2006, s. 64; van Liempt & Doomernik 2006, s. 186). Denna konkurrens gör att den enskilde smugglaren försöker framstå som pålitlig och seriös, exempelvis genom att ge garantier för sin tjänst. Detta kan ske genom att migranten betalar en begränsad summa före resans start och resten först efter ankomsten till destinationen; det kan innebära att smugglaren erbjuder en pengarna-tillbaka-garanti eller att migranter som köper smugglarens tjänster erbjuds att för den överenskomna summan göra så många försök som behövs (van Liempt & Doomernik 2006, s. 176; Monzini 2006, s. 170; Koser 2008, s. 14, 22). Att migranterna kommer fram till sin destinationsstat är viktigt även för smugglaren, eftersom "nöjda kunder" kan rekommendera smugglaren till nya potentiella klienter (Achilli 2015, s. 6). Som Antonopoulos och Winterdyk påpekar, är detta dock ingen garanti för att migranterna verkligen kommer fram välbehållna eller ens överlever smugglingen (2006, s. 452).

Marknaden har uppstått som svar på de migrationshinder som finns och tillvägagångssätten anpassas efter hindrens art (Heckmann 2004, s. 1120–1121; Coller 2007, s. 673; Koser 2008, s. 7; Achilli 2015, s. 7–8;

Doomernik 2013, s. 125; Kyle & Dale 2001, s. 30). Ökade migrationshinder leder därmed inte till minskad smuggling utan snarare till nya tillvägagångssätt och rutter. Ökad bevakning resulterar i längre och farligare vägar (Achilli 2015, s. 8; Fargues & Bonfanti 2014, s. 3; Fargues & Di Bartolomeo 2015, s. 5) och föranleder en anpassning av resedokumenten till vad som fungerar (Achilli 2015, s. 7). Detta leder i sin tur till prishöjningar. Bland dem som har ekonomiska möjligheter att anlita smugglare är det följaktligen endast ett fåtal som har råd att ta en enkel och säker väg (Collyer 2007, s. 671; Heckmann 2004, s. 1121).

Många studier baserade på intervjuer med migranter visar att smugglarna anlitas antingen för hela resan från ursprungsstat till destinationsstat, eller för någon eller flera delar av den. Baserat på denna forskning kan man också se tre olika möjligheter för migranter att välja destinationsstat: 1) smugglaren ordnar resväg och nödvändiga dokument för att ta sig till den stat som migranten själv önskar; 2) smugglaren erbjuder ett antal olika destinationer; 3) smugglaren ensam fattar beslut om destinationsstat (Robinson & Segrott 2002, s. 21–22; van Liempt & Doomernik 2006, s. 185–186). Detta är en aspekt av det ”valmöjlighetskontinuum” asylsökande befinner sig i när beslut om destinationsstat fattas. Detta diskuteras närmare under rubriken ”Asylsökandes valmöjlighet”.

Koser visar i sin studie att pakistanska migranter som anlitat smugglare periodvis försetts med afghanska pass. Detta eftersom afghaner förväntats ha större chans att få stanna i Storbritannien (Koser 2008, s. 7). Detta är ett tecken på att de smugglare vars tjänster inkluderar möjligheter till asyl inte bara måste anpassa sig till visumkrav och andra migrationshinder. De måste också ta hänsyn till länders förda asylpolicy.

Men detta aktualiserar också frågan om befintliga följdmarknader, såsom i detta fall marknaden för afghanska pass. Att vissa resedokument fungerar bättre än andra (Achilli 2015, s. 7) leder rimligtvis till ökad efterfrågan på just dessa dokument. Antagligen skapas en följdmarknad för vissa dokument, och här blir smugglaren i sin tur en klient. Aspekter av detta slag behandlas inte i den befintliga forskningen. Intervjustudien med nyanlända från Syrien kommer dock att återknyta till frågan.

Aktörer: vem är det som smugglar?

Forskningen om smugglarna är starkt begränsad. Det är svårt att hitta smugglare som vill låta sig intervjuas, vilket inte är särskilt förvånande. Samtidigt har smugglarna förmodligen starka skäl att inte vara speciellt öppna i sina svar.

Brekke och Aarset pekar på två typer av aktörer som utför smugglingen. Å ena sidan finns de professionella som smugglar för vinnings skull, å andra sidan har vi amatörsmugglarna som inte söker någon egen ekonomisk vinning. De sistnämnda är i regel släkt med migranten som ska smugglas eller står dem nära på annat sätt (2009, s. 34). Amatörsmugglarna behandlas inte i forskningen. Det beror troligen på att studierna i regel baseras på FN:s definition av migrantsmuggling som talar om ekonomisk vinning för smugglaren. Fokus ligger med andra ord på det stora flertalet som vill tjäna pengar. De kallas i litteraturen omväxlande för smugglare, agenter, ”facilitators” och ”helpers”.

Hittills gjorda studier ifrågasätter den tidigare dominerande bilden av smuggelnätverk som stora, hierarkiska organisationer med monopol på specifika smuggelrutter. Forskningen menar i stället att smugglingen genomförs av relativt löst sammansatta nätverk, som är flexibla och som anpassar sig efter omständigheterna (Achilli 2015, s. 5; van Liempt & Sersli 2012, s. 1031, Heckmann 2005, s. 7). De arbetar småskaligt och kortsiktigt, och det förekommer att smugglade före detta migranter själva blir en del i smuggelnätverken (Achilli 2015, s. 7; van Liempt & Doornik 2006, s. 173; Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 450).

Antonopoulos och Winterdyk identifierar, baserat på sin studie av migrantsmuggling i Grekland, sju möjliga funktioner/roller som olika länkar i ett nätverk kan ha (2006, s. 450–451). Rollerna kan ha lite olika karaktär beroende på omständigheter, migranternas ursprungsstat och destination, rutt och transportsätt. Olika roller kan dessutom ibland utföras av en och samma person. Med utgångspunkt i intervjuer med migranter och smugglare där Turkiet fungerar som transitstat, identifierar İçduygu och Toktas tio tänkbara typer av smugglare (2002, s. 37). Peterka-Benton identifierar tre huvudsakliga roller som kan kombineras med ett antal ”sidoroller” (2011, s. 217). Nedanstående beskrivning av roller/länkar i ett migrantsmugglingsnätverk sammanfattar de tre nämnda studierna.⁶

1. *Rekryterare* som inför migranterna är nätverkets ansikte utåt. De kan antingen befinna sig i migranternas ursprungsstat eller finnas på någon plats där migranter samlas. De har ofta samma ursprung som migranterna själva, talar deras språk och känner till deras omständigheter. De har tidigare ofta själva använt sig av smugglarnätverkets tjänster. Deras uppgift är att skaffa klienter åt nätverket.
2. *Ledare/chefer* som planerar smuggelprocessen. De bestämmer vilka transportsätt som ska användas, ser till att nödvändiga resedokument finns och att passkontrollanter, poliser, ambassadtjänstemän och andra nyckelpersoner blir mutade.
3. *Guider* som känner till gränsområdena mellan länder väl och som leder migranterna över gränserna utan att upptäckas.
4. *Transportörer* som tar migranterna till ett gränsområde som ska passeras eller ifrån ett gränsområde som redan har passerats.
5. *Personer som håller uppsikt* över de berörda gränserna och som varnar när intensifierade gränskontroller och andra oväntade problem dykt upp.
6. *Personer som tillhandahåller övernattningsplatser*, som hus, lägenheter eller hotellrum, där migranterna bor i väntan på nästa steg i smugglingsaktionen.
7. *Personer som ser till att de smugglade migranterna gör som de blir tillsagda*, sätter sig i trånga utrymmen till exempel.
8. *Korrupta tjänstemän* som, mot betalning, underlättar eller möjliggör smugglingsprocessen genom att exempelvis låta smugglarbåtar lämna hamnar, släppa igenom felaktiga pass eller sälja visum.

Smugglarna själva ser sig inte som kriminella personer och de tycker inte att deras erbjudna tjänster är omoraliska (Achilli 2015, s. 6). Det är föga förvånande. Den aktuella forskningen visar att inte heller migranter

som använt sig av smugglarna tycker det. Migranterna betraktar snarare smugglaren som en hjälpare som tillhandahåller en tjänst man inte kan få på lagligt vis (Doomernik 2013, s. 124; van Liempt & Sersli 2013, s. 1031, 1041; Antonopoulos 2006, s. 448).

Det som är klandervärt med smugglare ur migranternas synvinkel är i stället att de utnyttjar och tjänar pengar på folks desperation (van Liempt & Doomernik 2006, s. 174). Intervjuade migranter är dock inte alltid nöjda med hur smugglingen genomförts och flera studier ger exempel på människor som blivit lurade, misshandlade och utnyttjade (van Liempt & Sersli 2013, s. 1041; Pastore et al 2006, s. 114; Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 451; Baird 2014, s. 124).

Forskningen ger en bild av personer som ofta extraknacker som smugglare vid sidan om annan sysselsättning, såsom att driva kafé, resebyrå eller restaurang (van Liempt & Doomernik 2006, s. 173; Koser 2008, s. 20). van Liempt & Sersli pekar på nordafrikanska fiskare som ingår i smugglarnätverk; de har börjat med smuggling först efter att deras lagliga inkomst försvunnit till följd av att fiskekvoter sålts till europeiska stater (2013, s. 1035).

Hur går smugglingen till?

Heckmann (2004, s. 1105) och Zimmerman et al. (2011, s. 328) betraktar människosmuggling som en process. Den innefattar dels migrantsmuggling av samma slag som denna rapport studerar, dels människohandel. Forskarnas identifikation av olika faser i processen skiljer sig från varandra på några punkter, men båda urskiljer tre huvudfaser:

1. *Rekryteringsfasen* som föregår själva resan. Här kommer migranten i kontakt med smugglaren som åtar sig att hjälpa honom eller henne att ta sig över en eller flera internationella gränser.
2. *Transportfasen* då själva resan till destinationsstaten genomförs.
3. *Fasen efter ankomst* som fokuserar på vad som händer med migranterna i destinationsstaten och "hur det blev".

Som senare kommer att framgå i denna översikt av befintlig forskning och i denna rapporters intervjustudie täcker de tre faserna inte nödvändigtvis hela resan från ursprungsstat till destinationsstat. I många fall anlitas smugglare endast under en del av resan, i andra fall består resan fram till destinationsstaten av upprepade smugglingsprocesser. Dagens forskning om migrantsmuggling uppehåller sig bara vid de två första faserna. Fasen efter ankomst behandlas endast i studier som ägnar sig åt människohandel, där de smugglade efter ankomsten "tillhör" och exploateras av nätverket som genomfört smuggelprocessen.

Idén om en process i tre faser ligger ändå till grund för rapportens andra del, där intervjustudien presenteras. Detta eftersom denna studie också innefattar tiden efter ankomsten till Sverige.

Rekryteringsfasen

Under rekryteringsfasen skapas kontakt med nätverket som ordnar så att migranten tar sig över den/de internationella gränser han eller hon behöver hjälp att passera. Det är inte alls svårt att få tag i sådana kontakter, visar forskningen. En del smugglare annonserar sina tjänster i sociala medier (Koser 2008, s. 14) och tidningar (Koser 2001, s. 64).

Men intervjuer med migranter som använt sig av smugglare visar att de oftast fått kontaktuppgifter från personer som antingen känner till en viss smugglare eller som själva tidigare använt smugglarens tjänster med lyckat resultat (van Liempt & Doomernik 2006, s. 174–175; Achilli 2015, s. 6). I dessa sammanhang har vikten av sociala nätverk därför betonats (van Liempt & Doomernik 2006, s. 175).

I vissa regioner kan det å andra sidan vara så att mer eller mindre alla vet vem ”den lokale smugglaren” är (İçduydu & Toktas 2002, s. 37; Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 451; Peterka-Benton 2011, s. 17). Vidare pekar studierna på att det finns speciella platser där smugglare samlas och erbjuder sina tjänster. Migranter kan söka upp sådana platser, som Heckmann kallar för ”marknader för smugglare” (smugglers’ markets) och jämföra priser och tillvägagångssätt (van Liempt & Doomernik 2006, s. 175; Heckmann 2005, s. 3). Priserna varierar beroende på rutt, hur farligt eller obekvämt det är, hur lång tid resan beräknas ta och hur stor sannolikheten är att lyckas (Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 452; Koser 2008, s. 11). Om möjligt hör kunderna sig för hos olika smugglare för att undvika att bli lurade (van Liempt & Doomernik 2006, s. 175, 186). Vanligtvis är det migranten som kontaktar rekryteraren, men speciellt i transitstater förekommer också aktiv rekrytering från nätverkets sida (Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 451).

Transportfasen

Vid smuggling av migranter in i Europa finns tre alternativ: landvägen, till havs och per flyg. Varje alternativ har ett antal rutter som kan ändras eller bytas ut helt beroende på omständigheterna. Förutom havsrutterna har den akademiska forskningen inte speciellt mycket exakt att säga om hur rutterna ser ut. Det beror dels på att syftet med forskningen inte är att avslöja den geografiska vägen. En annan orsak är att migranter som smugglats inte vill förstöra för andra som kommer efter. Det är inte heller säkert att de själva alltid vet exakt vilken väg de har kommit (se till exempel Peterka-Benton 2011, s. 232).

Futo et al. pekar på tre möjliga tillvägagångssätt för transportfasen: att oupptäckt passera en internationell gräns, att med falska dokument passera en kontroll, eller att passera en kontroll med riktiga dokument som tillhör någon annan person (2005, s. 44). Till detta bör läggas den nya strategi smugglare över Medelhavet tycks ha anammat – där målet inte är att migranter obemärkt ska ta sig in i Europa utan att de tvärtom ska upptäckas av europeisk kustbevakning som slutför transporten till Europa (se nedan).

Det finns ytterst få studier som empiriskt beskriver själva smugglingsprocessen in i Europa. Systematiska beskrivningar av processerna längs olika rutter saknas. Intervjustudien i den här rapporten avser att bidra till ökad kunskap om just detta.

Havsvägen

Havsvägen är den vanligast förekommande vägen. Det är samtidigt den väg som ökar allra mest för närvarande. Fargues och Di Bartolomeos sammanställning visar att antalet kända migranter som anlände till Europa via Medelhavet 1998–2013 var i snitt 44 000 per år. År 2014 anlände 222 000 migranter (2015, s. 2). Mellan januari och september 2015 var det 300 000 som kom havsvägen endast mellan Turkiet och Grekland (Frontex 2015b). Fargues och Bonfanti identifierar elva huvudrutter som är, eller periodvis varit, i bruk för migrantsmuggling från Mellanöstern och Nordafrika över Medelhavet under perioden 1990–2014 (2015, s. 4). Frontex, EU:s säkerhetsmyndighet för de yttre gränserna, identifierar fyra aktiva huvudrutter 2015. Vägarna från framför allt Libyen och Egypten till Italien och från Turkiet till Grekland är de mest intensiva rutterna.

Det förekommer två typer av ankomster i migrantsmugglingen över havet till Italien, visar Pastore et al. i sin studie. Den ena är "landstigning i hemlighet" (clandestine landing), som innebär att migranterna lämnas av vid kuststräckor som inte kontrolleras. Målet är att de ska ta sig in i Europa utan att upptäckas. Den andra typen är "öppen landstigning" (open landing). Det innebär att båtarna med migranter överges i en europeisk stats farvatten, med målet att de tas om hand av kustbevakning och sjöräddning (2006, s. 108). Vid migrantsmuggling mellan Libyen och den italienska ön Lampedusa var det vanligast att båten med migranter helt enkelt övergavs ute på havet (Pastore et al 2006, s. 111).

När den italienska kustbevakningen i oktober 2013 övergick från att försöka avbryta smugglingsförsök till att rädda nödställda båtar, verkar smugglarna ha anammat en ny strategi, menar Fargues och Di Bartolomeo. I stället för att undvika kontroll och bevakning, söker smugglarna aktivt kustbevakningens uppmärksamhet och låter den "ta över" resten av transporten (2015, s. 5).

Från 1988 och fram till april 2015 har 18 500 migranter drunknat under resan över Medelhavet, 45 procent av dem under de senaste fem åren (Fargues & Bonfanti 2015, s. 2). Till denna siffra bör läggas alla som drunknat men aldrig upptäckts. Att ett ökat antal migranter inte överlever vägen över Medelhavet, beror på att rutterna blivit längre och farligare på grund av ökad kontroll, konstaterar Fargues & Bartolomeo (2015, s. 5). Det kan också finnas andra skäl till ökningen, allt fler överfulla båtar exempelvis, men detta har inte undersökts av forskarna. Baird visar att drunkning inte är det enda skälet till att migranter dör på vägen. Det förekommer också att människor dör av kvävning därför att de stuvats in i trånga utrymmen utan syretillförsel (2014, s. 122).

Landvägen

Huvudvägarna till lands går, enligt Frontex, dels norr om Svarta havet och in i Östeuropa, framför allt via Ukraina, dels söder om Svarta havet mellan Turkiet och Grekland. Dessutom finns vägen genom Västafrika till de spanska enklaverna Ceuta och Melilla. Forskningen har främst uppmärksammat vägen mellan Turkiet och Grekland; de få studier som empiriskt undersöker själva smuggelrutten fokuserar på just dessa två stater (İçduygu och Toktas 2002; Antonopoulos och Winterdyk 2006). Människor färdas till fots eller i olika fordon, antingen med biljett eller i lastutrymmen och liknande. Precis som till havs händer det att människor kvävs på grund av syrebrist (Braid 2014, s. 122).

Flyg

Smuggling per flyg är det snabbaste och oftast bekvämaste alternativet, men även det dyraste. Det höga priset beror inte bara på själva flygbiljetten. EU:s ökade migrationskontroll är en annan fördyrande faktor. Från att tidigare ha kontrollerat passagerare efter att de anlänt till en flygplats i EU, har kontrollen alltmer flyttats utanför EU:s gränser – i form av visumkrav, personal som sänds ut för att kontrollera flygavgångar, och kostnader för flygbolag som underlåter att kontrollera att passagerarna har giltiga resedokument. Detta kallas ”distanskontroll” i litteraturen (Samers 2004, s. 29; Collyer 2007, s. 699). Kontrollerna utanför EU:s territorium innebär att visum och resedokument måste ordnas till varje migrant. Detta leder till ökade kostnader för smugglarna, och därmed också för migranterna som använder deras tjänster. Följaktligen har smugglingen per flyg blivit mindre vanlig, medan smugglingen till lands och sjöss har ökat.

FN:s organ mot brott och narkotika, UNODC, identifierar olika typer av dokument som används vid smuggling per flyg. En variant är så kallade *look-alike*-pass, där den resande liknar den ursprungliga passinnehavaren till utseendet och där passets nationalitet tillåter en visumfri resa. I andra pass har det ursprungliga fotot bytts ut mot den resandes foto (denna metod har dock kraftigt minskat på grund av risken för upptäckt). En tredje variant är visum som köpts av korrupta utställare och en fjärde är visum som beviljats på basis av falsk dokumentation. Slutligen finns falska uppehållstillstånd (UNODC 2010, s. 10).

Transitmigration

Migration uppfattas ofta som en resa från en stat till en annan. Vid migrantsmuggling till Europa via flyg kan det ibland också vara så. Intervjustudier med asylsökande angående deras val av destination visar dock att det vanligaste är att migranter uppehåller sig i transit på vägen till slutdestinationen. Det kan handla om allt från några dagar eller veckor till månader och år. Därför talar Collyer om ”fragmenterade resor” (Collyer 2007, s. 668) och Brekke och Aarset påpekar att resan till exempelvis Europa inte alltid är *en* resa baserad på *ett* enda beslut (2009, s. 80–81).

Det kan finnas många orsaker till sådana transituppehåll. Ett exempel är att människor i första hand tagit sig till en säker plats. Sedan planerar de, av olika skäl, att resa vidare. Exempel på sådana skäl kan vara bristande försörjningsmöjligheter eller en önskan att förenas med familj och vänner i andra stater. Andra drabbas av insikten att den situation man ville undkomma i ursprungsstaten inte kommer att förbättras. Ett annat skäl kan vara att smugglarna anser den planerade rutten vara oframkomlig och därför avvaktar eller planerar en ny operation. Ytterligare en orsak kan vara att migranten använt sig av smugglare som hjälpt honom eller henne in i till exempel EU/Schengen-området, och att man sedan måste anlita nya smugglare för att nå slutmålet. En del migranter kan vidare ha fått hjälp en bit på vägen av smugglare, men måste sedan tjäna ihop pengar för att kunna fortsätta resan.

Slutligen kan det vara så att man helt enkelt inte bestämt sig för en slutdestination (Day & White 2002:22; Papadopoulou 2004, s. 168; Collyer 2005, s. 5; Gilbert & Koser 2006, s. 1219–1221; Barsky 1995, s. 127; Içduygu och Toktas 2002, s. 41–42; Carling 2007, s. 14). Collyer (2007) påpekar dock att transitstater ibland blir slutdestinationer, därför att migranter inte lyckas ta sig vidare.

Våld under smugglingsprocessen

I intervjustudier med migranter som anlitat smugglare för att ta sig in i Europa förekommer uppgifter om våld. Det finns rapporter om hur migranter misshandlats eller hållits fångna på vägen i utpressningssyfte (Pastore et al. 2006, s. 114; Antonopoulos & Winterdyk 2006, s. 451; van Liempt & Sersli 2013, s. 1041).

Den enda studien som specifikt fokuserar på våld är Bairds artikel (2014). Den bygger på intervjuer med 40 migranter som smugglats in i Grekland. En tredjedel av dem uppger att de utsatts för fysiskt våld eller tvång av smugglarna (2014, s. 124). I Petera-Bentons intervjuer med migranter som från Balkan och Ryssland smugglats in i Österrike, uppgav 45 procent av de tillfrågade att de utsatts för någon typ av våld eller hot under resan. Alla hot gällde inte direkt fysiskt våld; det kunde också vara hot om att migranten skulle anges för destinationsstatens myndigheter eller att hans eller hennes familj i ursprungsstaten skulle skämmas ut eller utsättas för våld (2011, s. 232).

Forskningens förslag till hur man bör stävja migrantsmuggling

I några studier som behandlar smuggling av migranter diskuterar forskarna hur man bäst bör bemöta problemet. Resonemangen leder åt två olika håll. Några argumenterar för att man bör strypa efterfrågan snarare än tillgången på smugglartjänster, detta med hänvisning till att smugglingsvägar och tillvägagångssätt anpassas efter nya kontroller och ny bevakning. Därför bör lagliga vägar öppnas till destinationsstaterna (Achilli 2015, s. 10; Fargues & Bonfanti 2014, s. 15; Doomernik 2013, s. 125).

Andra forskare fokuserar på smugglarnas förtjänster jämfört med de små risker de löper att ställas till svars. Att få bukt med problemet kräver då att migrantsmuggling omvandlas till en bransch som innebär höga insatser och små förtjänster för smugglarnas del, det vill säga det omvända läget jämfört med i dag (Pastore et al. 2006, s. 101; Koser 2008, s. 21–22). Exakt hur detta ska gå till, utvecklas emellertid inte. Utmaningen som Fargues och Bonfanti pekar på – att kombinera destinationsstaternas suveränitet och möjlighet att kontrollera sina gränser med migranternas säkerhet (2015, s. 2) – kvarstår därmed.

Val av destinationsstat

Inom forskningen om asylsökande och om arbetskraftsmigration talas det om push-faktorer och pull-faktorer. Push-faktorerna är sådana som får en migrant att lämna sin ursprungsstat: exempelvis väpnad konflikt, förföljelse eller brist på försörjningsmöjligheter. Pull-faktorerna innebär att vissa destinationsstater är mer attraktiva än andra. Det som forskarna letar efter när de undersöker orsaker till att asylsökande söker sig till en specifik destinationsstat är alltså denna stats pull-faktorer.

För enkelhetens skull kan forskningsstudier med inriktning på asylsökandes val av destinationsstat delas in i två kategorier. Båda kategorierna har inneboende styrkor och svagheter. Den ena består av kvalitativa

intervjustudier, där de asylsökande själva tillfrågats om varför de sökt asyl i en viss stat. En del sådana studier innefattar också (eller innehåller ibland enbart) intervjuer med tjänstemän som arbetar med migrationsfrågor samt med representanter för NGO:s som är engagerade i mottagning av asylsökande. Den andra kategorin är kvantitativa studier som letar efter samband mellan antal asylsökande och vissa särskilt viktiga eller möjliga pull-faktorer enligt forskningslitteraturen.

De kvalitativa intervjustudierna har begränsat omfång. De kan – liksom intervjustudien i denna rapport – inte göra anspråk på att vara omedelbart generaliserbara. Många fokuserar på en enda destinationsstat, och de pull-faktorer som där framträder som viktiga kan framstå som irrelevanta i en annan destinationsstat. Ett sådant exempel är koloniala band och språkkunskaper som ofta lyfts fram som viktiga faktorer vad gäller Storbritannien.

De kvalitativa studierna har genererat ny och viktig förståelse för vad som styr asylsökandes val. Ett sådant viktigt bidrag är diskussionen om i vilken grad asylsökande över huvud taget har något val. Andra angelägna forskningsrön handlar om familje- eller vänskapsbandens betydelse, och den roll de asylsökandes allmänna bild av olika destinationsstater spelar.

De kvantitativa studierna kan i högre grad göra anspråk på resultat som låter sig generaliseras. Designen på de kvantitativa studier som finns på det här området gör dock att de samband som observeras inte med någon större säkerhet kan tolkas som kausala, och vissa faktorer som i kvalitativa intervjustudier framstår som viktiga – som asylsökandes bild av specifika destinationsstater – är svåra att kvantifiera. Forskarnas metoder för att operationalisera sådana faktorer skiljer sig åt och ibland kan man fråga sig vad det egentligen är som mäts. Dessutom pekar studiernas resultat ofta åt olika håll.

Sammantaget kan sägas att det ofta är svårt att jämföra de olika typerna av studier. Studier som fokuserar på migrantsmuggling är uteslutande kvalitativa. Antingen bygger de på intervjuer med personer som anlitat smugglare, eller med smugglarna själva. I något fall baseras studierna på vittnesuppgifter i domstolsdokument när smugglare åtalats för sina handlingar.

Asylsökandes valmöjligheter

Som ett resultat av de svar som uppnåtts i kvalitativa intervjustudier som fokuserar på asylsökandes val av destinationsstat diskuteras huruvida och i vilken grad asylsökande över huvud taget har möjligheter att välja. Sammanfattningsvis tycks de asylsökandes valmöjligheter befinna sig längs ett kontinuum (till exempel Brekke & Aarset 2009, s. 25; Middleton 2005, s. 2; Crawley 2010, s. 21). Den ena extremen på detta kontinuum utgörs då av en situation där man inte har något val alls. Man kan exempelvis bli tvungen att med kort varsel lämna sitt hem och sätta sig i säkerhet på första möjliga plats, ofta i närområdet. Samma extrema läge har också asylsökande som saknar resurser att ta sig vidare därifrån eller vars destinationsstat bestämts av någon annan än de själva. Besluten har då tagits av smugglare eller i vissa fall av familjemedlemmar. Detta är en vanlig situation i studier som fokuserar på asylsökande i Storbritannien (Böcker & Havinga 1999, s. 56; Day & White 2002, s. 15; Robinson och Segrott 2002, s. 20–21; Gilbert & Koser 2006; Zimmerman 2009, s. 211–212; Crawley 2010, s. 47). Flera av dessa studier tar upp fall där de asylsökande inte ens har känt till att destinationen är just Storbritannien förrän vid ankomsten dit.

Den andra extremen utgörs av helt fria val, vilket inte förekommer i praktiken. Men mellan ytterligheterna finns varierande möjligheter att välja. Valet begränsas av ett antal faktorer: till exempel med hur kort varsel man lämnar sitt hem, ålder, kön, om man är gift och/eller har barn, befintliga resedokument, vilka resurser man har i form av både pengar att betala smugglare samt nätverk av familj och vänner som på olika sätt kan hjälpa till, vilka destinationer smugglare kan erbjuda och vilka typer av gränskontroller som måste passeras (Brekke & Aarset 2009, s. 25; Böcker & Havinga 1999, s. 49; Middleton 2005, s. 31; Day & White 2002, s. 25).

En individs position längs detta "valmöjlighetskontinuum" kan förändras under processens gång. Nya pengar, nya kontakter och ny information kan exempelvis uppnås på vägen och påverka både smugglares och asylsökandes val (Brekke & Aarset 2009, s. 80; Böcker & Havinga 1999, s. 50; van Liempt & Doomernik 2006, s. 167). Dörren kan öppnas för nya beslut.

Diskussionen om valmöjligheter och om vad som begränsar människors val klargör ett faktum: även om en stat har en lång rad pull-faktorer, innebär detta inte automatiskt att den asylsökande har möjlighet att ta sig dit. Likaså kan en person söka asyl i en stat som enligt forskningen har en rad pull-faktorer utan att själv ha gjort valet av destination. Att tala om valen av destinationsstat som fria val är alltså missvisande. Graden av valfrihet kan variera både mellan individer och över tid hos varje enskild individ.

Vad avgör asylsökandes val av destinationsstat?

De asylsökande prioriterar att sätta sig i säkerhet snarare än att välja en specifik mottagarstat. Samtliga intervjustudier i den här forskningsöversikten framhåller detta. Endast ett fåtal informanter uppger att de från början haft som mål att ta sig till en viss stat (till exempel Crawley 2010, s. 27; Robinson & Segrott 2002, s. 7; Zimmerman 2009, s. 8; Böcker & Havinga 1999, s. 49; Collyer 2005, s. 5). Flertalet har snarare haft Europa eller Västeuropa generellt som mål, påpekar flera forskare. Målet har baserats på uppfattningen att hela regionen är stabil, säker, demokratisk, att staterna respekterar mänskliga rättigheter och är ekonomiskt välmående.

Asylsökarna som deltagit i de nämnda studierna har inte haft någon djupare kunskap eller uppfattning om hur de olika staterna eventuellt skiljer sig från varandra (Doornheim & Dijkhoff 1995¹; van Liempt & Doomernik 2006, s. 178; Zimmerman 2009, s. 206; Papadopoulou 2004, s. 174). Deras migration har därmed inte varit vad Brekke och Aarset kallar *destinationsspecifik* (2009:80). Besluten om vart man ska söka sig har i stället tagits längs vägen, i den mån man kunnat välja.

Några studier diskuterar om det finns specifika faktorer som gör vissa destinationsstater mer attraktiva än andra. Frågan är relevant eftersom målet att ta sig till en stabil, demokratisk och ekonomiskt välmående region inte kan förklara varför asylsökande i högre grad söker sig till vissa – och inte alla – stater som uppfyller sådana kriterier, och varför asylsökande från olika ursprungsstater ibland söker sig till olika destinationsstater.

Robinson och Segrott (2002, s. 62–63) samt Crawley (2010, s. 47) har gjort studier baserade på intervjuer med asylsökande av olika nationaliteter i Storbritannien. De drar slutsatsen att det finns vissa faktorer som

fått deras informanter att söka sig till just Storbritannien, och inte till någon annan stat som är likvärdig i övrigt. De asylsökandes familje- och vänskapsband, de egna språkkunskaperna samt åsikten att engelska är ett bra språk att lära sig, är några sådana faktorer. Vidare finns uppfattningen att ens egen kultur liknar den brittiska. En del hade antagit att de skulle förstå sig bättre på Storbritannien än på andra stater, eftersom ursprungsstaten varit brittisk koloni en gång i tiden. För en del var inte någon av faktorerna ovan relevant, i stället var det de asylsökandes generella bild av Storbritannien som fick dem att välja just detta land.

Baserat på intervjuer med asylsökande av olika nationaliteter i Norge, drar även Brekke och Aarset slutsatsen att vissa bredare pull-faktorer som inte är utmärkande för enbart Norge legat till grund för valet av destinationsstat. Men informanternas svar pekade också ut pull-faktorer som var, eller uppfattades vara, Norge-specifika och som uteslöt andra destinationsstater. Det handlade då om personernas sociala nätverk, kunskaper eller uppfattningar om Norges asylpolicy och deras allmänna bild av Norge som ett bra land att söka asyl och leva i.

Brakke och Aarset sammanställer både sina egna och Robinson och Segrotts resultat i pyramidform (2009, s. 30, 84), där pyramidens bas innehåller faktorer som återfinns i flera potentiella destinationsstater. Högre upp i pyramiderna finns faktorer som är mer specifika för varje destinationsstat – som talade språk, nätverk, staters asyl- och mottagningspolicy samt människors bilder av specifika stater. Författarna framhåller att pyramiderna antagligen förenklar en komplex verklighet, och att de på pappret kanske separerar faktorer som i verkligheten är sammanflätande och som inte har någon hierarkisk ordning sinsemellan (2009, s. 85).

Middleton drar en liknande slutsats av sina intervjuer med asylsökande av olika nationaliteter i Storbritannien (Middleton 2005, s. 47). Ingen av hans undersökta faktorer (ursprungsstatens koloniala eller andra historiska band med Storbritannien, de asylsökandes sociala nätverk i Storbritannien, smugglares roll i valet av destinationsstat, asylsökandes kunskaper och uppfattningar om Storbritanniens asylpolicy) framstod som ensamt avgörande när människor valde destinationsstat. Troligen fanns alla faktorer med som delar av beslutet. Att ingen pull-faktor är ensamt avgörande för valet, är en slutsats som även Day och White (2002, s. 25) och Thielemann drar (2004, s. 13).

Icke desto mindre visar dessa studier att det finns pull-faktorer som är specifika för vissa destinationsstater och som kan göra vissa stater mer attraktiva än andra. Detta är något som denna rapports intervjustudie kommer att återknyta till.

Faktorer som påverkar var man söker asyl

Inom ramarna som avgränsar asylsökandes valfrihet finns ett antal pull-faktorer som anses vara viktigare än andra enligt forskningslitteraturen. Bland dessa dominerar följande faktorer (som ibland överlappar varandra):

Destinationsstatens ekonomi och arbetsmarknad som påverkar den asylsökandes möjligheter till arbete och studier. Neumayer och Thielemann kommer båda fram till att rika destinationsstater får fler asylsö-

kande. Neumayer finner dock ingen variation baserad på ländernas arbetsmarknad (2004, s. 169), medan Thielemann menar att färre asylsökande söker sig till stater med hög arbetslöshet (2004, s. 22).

Tidigare koloniala eller andra historiska band mellan ursprungsstat och destinationsstat. Det kan till exempel innebära att den asylsökande har kunskaper i språket som talas, att de båda staternas utbildningssystem liknar varandra, att det troligen finns direkttransport mellan de två staterna, att man tycker sig känna till destinationsstaten bättre än andra stater, samt att man anser att destinationsstaten har en speciell skyldighet att erbjuda asyl till personer från just den egna ursprungsstaten (Neumayer 2004, s. 165; Robinson & Segrott 2002; Böcker & Havinga 1998, s. 246, 256; Thielemann 2004, s. 10; White & Day 2002, s. 16–17). En del studier visar att koloniala band snarare ses som ett problem om ursprungsstatens regim och den gamla kolonialstaten har nära samarbete och starka politiska band (Collyer 2005, s. 13–14). Att koloniala band ses som en viktig pull-faktor, beror förmodligen på att forskning om asylsökandes val av destinationsstat ofta fokuserat på Storbritannien. I Sverige och många andra destinationsstater är sådana band uppenbart irrelevanta.

Geografisk närhet – här säger logiken att ju närmare man kan hitta en säker plats, desto bättre (Böcker & Havinga 1998, s. 250, och 1999, s. 55; Zetter et al. 2003; Thielemann 2004, s. 12). Även denna faktor är irrelevant för syriska asylsökande i Sverige.

Ett befintligt eller potentiellt socialt nätverk i destinationsstaten eftersom familj, vänner och landsmän kan underlätta de nyanländas liv. De kan informera om hur staten fungerar, ge möjlighet till bostad, hjälpa till att hitta arbete och så vidare (Koser 1997, s. 604; Robertson & Segrott 2002, s. 62; van Liempt & Doomernik 2006, s. 178; Thielemann 2004, s. 28; Nordlund & Pelling 2012, s. 15–17). Barsky påpekar dock att ett stort antal landsmän också kan framstå som ett hot för nyanlända med vissa asylskäl (2000, citerad i Robinson & Segrott 2002, s. 4). Sociala nätverk har också visat sig betydelsefulla för det intryck man har av destinationsstaten före ankomsten (Gilbert och Koser 2006; Dekker & Engbersen 2014).

Att familj och vänner får asylsökande att söka sig till en viss destinationsstat ska inte nödvändigtvis ses som en del av migrantens eget val. Det påpekar Day och White. Snarare är det en praktisk och känslomässig nödvändighet, eftersom återförening med släkt och vänner kan upprätta någon form av normalitet i en annars kaotisk livsfas (2002, s. 25). I sådana fall ökar familje-, släkt- och vänskapsbandens vikt som pull-faktor.

Bilden av destinationsstaten är en betydelsefull pull-faktor, konstaterar främst nyare kvalitativa studier. Det centrala här är människors intryck av staten, samt ryktena som cirkulerar om hur denna stat är eller fungerar.

Samtliga studier som behandlar asylsökandes kunskaper om sina destinationsstater före ankomsten pekar på att de ofta har väldigt få detaljkunskaper i ämnet. Flera intervjustudier har till exempel visat att de asylsökande inte känt till skillnader mellan olika destinationsstater i Europa. Böcker och Havinga understryker i en tidig studie att människor lätt påverkas av rykten just på grund av att de inte har speciellt mycket kunskap om destinationsstaterna. Experter och tjänstemän de intervjuat menar dock att ryktena om olika stater knappast skiljer sig åt; de goda rykten som asylsökande talar om att de hört om destinationsstaterna är snarare ett uttryck för vanlig mänsklig artighet (1999, s. 52).

Senare forskning tar, som framgår ovan, dessa rykten på betydligt större allvar och menar att de kan skilja sig mycket åt mellan olika potentiella destinationsstater. Papadopoulou drar till exempel slutsatsen att hälft-

ten av de kurdiska asylsökande hon intervjuat i Aten hoppades kunna resa vidare till Sverige, Storbritannien eller Tyskland, därför att de hört att dessa stater var generösare än andra europeiska stater med att ge asyl och ekonomiskt stöd till asylsökande (2004, s. 174).

Bilden av destinationsstaten kan vara ganska diffus. Förutom rykten kan den innehålla lösryckt information och allmänna intryck, men också en del specifika kunskaper om exempelvis asylpolicy och arbetsmarknad. Att sådana bilder spelar roll i valet av destinationsstat, har flera studier konstaterat (Papadopoulou 2004; Gilbert & Koser 2006; Dekker & Engbersen 2014; Brekke & Aarset 2009; Brekke 2004; van Wijk 2010). Forskare har också konstaterat att rykten kan spridas till ett stort antal personer via nätverk av olika slag (van Liempt & Doornik 2006, s. 178; Collyer 2007, s. 687; Brekke 2004, s. 20; Brekke & Aarset 2009, s. 79–85; Thielemann 2004, s. 25–26).

Hur dessa bilder uppstår och hur de eventuellt skiljer sig åt mellan olika grupper, saknas det fortfarande forskning om. Men det är tydligt att bilder och rykten sprids via media, familj och vänner i destinationsstaten, migranter man mött under resans gång eller smugglare (Zimmerman 2009, s. 211; Gilbert & Koser 2006, s. 1218; Papadopoulou 2004, s. 174; van Wijk 2010, s. 5). Dekker & Engbersen understryker de sociala mediernas betydelse; de erbjuder asylsökande betydligt större nätverk och gör att information och rykten kan sprida sig mycket snabbt (2014, s. 401–402). Liknande rykten och information kan i ett senare skede leda till ny migration, denna gång inom Europa, när personer som fått uppehållstillstånd och medborgarskap i en stat bosätter sig i en annan stat (Bang Nielsen 2004, s. 9–10; van Wijk 2010, s. 5).

Bilden av destinationsstaten kan innehålla idealiserande rykten eller missvisande information, som inte nödvändigtvis stämmer med verkligheten. Ett skäl till spridningen av missvisande information kan vara att tidigare migranter velat beskriva sina egna erfarenheter som mer framgångsrika än de egentligen varit; ett annat skäl kan vara att man inte velat ge den asylsökande en nedslående bild av destinationsstaten (Gilbert & Koser 2006, s. 1218).

Rykten eller bilder som sprids om en stat innebär att det har större betydelse för valet av destination hur en asylpolicy uppfattas, menar Brekke och Aarset, än hur den aktuella statens faktiska policy ser ut. Destinationsstater som satsar på *image management* har större chans att påverka bilden som sprids, säger forskarna (Brekke & Aarset 2009, s. 49). Om målet till exempel är att minska antalet asylsökande, är det viktigt att skapa en bild av staten som restriktiv (Brekke 2004, s. 45). En sådan bild kan samtidigt motverka andra mål som staten har, och är därför inte okomplicerad. I det norska fallet pekar Brekke på att norska UD arbetar för att skapa bilden av ett Norge som förespråkar solidaritet, som medlar i internationella konflikter och som osjälviskt hjälper till vid stora naturkatastrofer. En sådan bild skulle kunna skadas av bilden av Norge som icke-generöst mot asylsökande (Brekke 2004, s. 46).

Asyl- och mottagningsförhållanden i destinationsstaten. Studier tyder på att denna faktors betydelse är beroende av hur den definieras och operationaliseras. Flera studier visar exempelvis att asylsökande söker sig till destinationsstater där tidigare asylsökande av samma nationalitet fått asyl, eftersom sannolikheten att själv beviljas asyl då bedöms som större (Neumayer 2004, s. 165; Liempt & Doornik 2006, s. 179; Böcker & Havinga 1999, s. 53; Koser 1997, s. 601; Koser 1997, s. 604; Robinson och Segrott 2002, s. 5; Böcker & Havinga 1999, s. 53–54; Thielemann 2004, s. 12; Day & White 2002, s. 16; EASO 2013, s. 10; Zimmerman 2009, s. 25; Nordlund & Pelling 2012, s. 15–17). Andra inslag i länders asylpolicy, som ekonomisk ersättning

och välfärdsförmåner under beslutsprocessen, har visat sig spela mindre roll (Zimmerman 2009, s. 225; Colley 2005, s. 10–11, 14; Neumayer 2004, s. 169⁸; Gilbert och Koser 2006, s. 1209–1225).

Ett annat sätt att undersöka asyl- och mottagningsförhållandens roll är att titta på effekterna av en restriktivare asyl- och mottagningspolicy. Det finns några studier som ägnat sig åt detta. Vissa undersöker effekter av att en viss stat inför en restriktivare policy, andra jämför olika stater med olika sorters policy. Studierna varierar sinsemellan i synen på vad ”restriktivare asylpolicy” innebär och hur detta operationaliseras. Olika forskare mäter med andra ord inte nödvändigtvis samma sak.

Av den befintliga forskningen angående effekter av en mer restriktiv asylpolicy kan dock fem huvudsakliga slutsatser dras:

1. En given policy kan ha olika effekt för olika grupper av asylsökande. Från vissa ursprungsstater kan antalet asylsökande minska eller mer eller mindre upphöra efter att en viss policy införts, för andra ursprungsstater sker ingen förändring alls (Böcker & Havinga 1999, s. 53–54; Holzer et al 2000, s. 1203; Brekke 2004, s. 44; Brekke & Aarset 2009, s. 55). Detta kan bero på att vissa grupper av asylsökande har bristande valmöjligheter. Olikheterna kan också bero på vilka push-faktorer som förmått dem att lämna ursprungsstaten, eller vilka pull-faktorer som haft betydelse för valet av destinationsstat. Holzer et al. antar till exempel att den geografiska närheten var skälet till att asylsökande från forna Jugoslavien fortsatte komma till Schweiz trots införda restriktioner (2000, s. 1184).
2. Minskningen av antalet asylsökande efter införandet av en mer restriktiv policy är en kortvarig effekt, och efter ett tag stiger antalet på nytt (Thielemann 2004, s. 24; Brekke 2009, s. 94). Flera skäl till detta föreslås av Thielemann: Ett befintligt socialt nätverk i destinationsstaten upplevs antagligen av många som viktigare än en välkomnande asylpolicy (2004, s. 24, 29) och eftersom stater tenderar att kopiera varandras restriktiva åtgärder, är den tillfälliga minskningen baserad på ”first mover advantage” (2004, s. 28–29). Vidare kan till exempel principen om ”tredje säkert land”⁹ vara svårtillämpad i praktiken, eftersom man måste kunna bevisa att personen i fråga faktiskt passerat detta tredje land (2004, s. 26). Forskningen som behandlar migrantsmuggling har också visat att restriktioner som införs i syfte att hindra asylsökande från att ta sig in i en viss stat eller region möts med nya tillvägagångssätt av smugglarna för att sätta dessa restriktioner ur spel.
3. När antalet asylansökningar minskar i en destinationsstat till följd av restriktivare policy, ökar ansökningarna i någon annan stat (Böcker & Havinga 1999, s. 53; Brekke 2004, s. 47; Brekke och Aarset 2009, s. 489).
4. En och samma policy har inte nödvändigtvis samma effekt i alla destinationsstater (Zetter et al 2003, s. 117–120).
5. Att sänka antalet asylsökande som får ett positivt beslut, tycks vara den restriktiva policy som har störst effekt (Holtzer et al. 2000, s. 1201). Effekten speglar ovan nämnda forskning om pull-faktorer som visar att en högre andel positiva asylbeslut under ett visst år leder till en högre andel asylsökande följande år (Neumayer 2004, s. 169; van Liempt & Doomernik 2006, s. 179; Böcker & Havinga 1999, s. 53).

Svårigheten att avgöra vilken effekt en viss policy har är föremål för diskussion i ett par studier. Eftersom policyer ser ut att påverka asylsökandes beslut på helt olika sätt i olika sammanhang, bör man enligt Zetter et al. vara försiktig med att hävda några direkta samband mellan policy och antalet asylsökande (2003, s. 117–120). Flera policyer införs dessutom ofta samtidigt, och det är därför också svårt att avgöra vilken policy som haft någon effekt (Zetter et al 2003, s. xi; Brekke & Aarset 2009, s. 57). Ett antal studier diskuterar vidare nyttan av att med hjälp av restriktiv policy försöka påverka destinationsstaters pull-faktorer. Detta eftersom asylsökandes ursprungliga beslut att migrera baseras på faktorer destinationsstaterna inte kan kontrollera – nämligen omständigheter i ursprungsstaterna. Om det är ett minskat antal asylsökande som är målet, är det i grunden dessa push-faktorer man måste söka förändra, menar flera forskare (Brekke 2004, s. 43; Neumayer 2004, s. 172–173; Thielemann 2004, s. 29; Collyer 2005, s. 16; Zimmerman 2009, s. 206; Crawley 2010, s. 20; EASO 2013, s. 11).

Både Thielemann och Collyer drar dessutom slutsatsen att en harmonisering av EU:s asylpolitik inte kommer att leda till den önskade jämnare fördelningen av asylsökande bland EU:s medlemsstater, eftersom det i längden inte är asylnormen som avgör fördelningen (2004, s. 33; 2005, s. 16).

I intervjustudien jag genomfört med nyanlända syriska flyktingar i Sverige har jag tagit avstamp i den forskning som redogjorts för ovan. Detta för att se i vilken mån resultat och resonemang är överförbara till denna grupp. Det visar sig finnas både skillnader och likheter mellan tidigare forskningsrön och de nyanlända syriska flyktingarnas erfarenheter. I följande kapitel redovisas och analyseras mina intervjuer med målgruppen.

Slutnoter kapitel 2

6. İçduygu och Toktas tio rolltyper bygger i realiteten på att smugglade migranter tar sig in i Turkiet via ett nätverk och sedan fortsätter med ett annat. Detta gör att antalet identifierade roller blir fler. Exempelvis har rekryteraren i nätverk nummer två i deras uppställning rollen som mellanhand. Forskarna inkluderar också personen som tar emot betalning och som betalar ut pengarna till smugglarna efter att migranten nått fram till målet, Se även Monzini 2006, s. 169–170.
7. Citerad i Robinson och Segrott 2002, s. 2–3.
8. Förutom Neumayers studie (2004) är samtliga studier kvalitativa. Neumayer pekar själv på att hans operationalisering av välfärdsförmåner kan vara missvisande. Eftersom det saknas jämförbar statistik från de västeuropeiska stater som ingår i studien, använder han måttet procentsats av BNP som används till välfärdsförmåner i allmänhet. Detta speglar inte nödvändigtvis hur många procent av BNP som förbrukas för asylsökande.
9. Denna princip innebär följande: om en asylsökande passerat en stat som destinationsstaten anser vara kapabel att garantera den asylsökandes säkerhet, och som på ett korrekt sätt förmår hantera personens ansökan, då är det i denna stat som ansökan om asyl ska lämnas in. Principen ligger till exempel till grund för EU:s Dublinförordning.

3. Nyanlända i Sverige: en intervjustudie med syriska flyktingar

Metod

Urval av informanter

En studie av den här typen kräver ett stort mått av förtroende mellan deltagare och forskare. Dels är frågorna jag ställt i sig ibland av känslig natur och berör upplevelser och erfarenheter som kan vara svåra att tala om. Dels är deltagarnas ursprungsstat en stat som lätt får människors tankar att gå till säkerhetspolisen när okända (och ibland kända) personer kommer och ställer frågor. Av dessa skäl, och även av rent praktiska skäl, har det därför inte varit möjligt att genomföra studien med slumpvis utvalda deltagare. Urvalet har i stället gjorts för att få så stor variation som möjligt vad gäller deltagarnas bakgrund, ursprungsort och utbildning.

I några fall har jag kommit i kontakt med deltagarna på asylboenden som jag besökt. Dessa besök har egentligen skett av privata skäl som inte har någon koppling till denna studie, och några intervjuer har inte genomförts vid dessa ursprungliga besök. I andra fall har kontakten med deltagarna tagits genom gemensamma bekanta. Syftet med dessa sätt att hitta deltagare har varit att informanterna antingen själva ska veta vem jag är redan från början, eller att jag blivit "rekommenderad" via våra gemensamma bekanta. Detta var viktigt, eftersom jag bedömde att det gav större sannolikhet att de då skulle kunna känna förtroende för mig och våga vara mer öppna.

Deltagarna kommer från fyra etniska grupper och representerar flera religiösa inriktningar. De kommer ursprungligen från städerna eller områdena kring Damaskus, Aleppo, Idlib, Hama, Der ez-Zor, Hasakeh, Ra's al-Ayn och Amoudeh. Personerna är mellan 24 och 52 år gamla. En av informanterna har aldrig levt i Syrien utan är född och uppvuxen i ett grannland. Två av intervjuerna genomfördes med gifta par, där båda makarna var närvarande och ibland omväxlande och ibland separat svarade på frågorna. Sammanlagt har 22 personer intervjuats.

Av de intervjuade är sex kvinnor och 16 män. Intervjuerna är gjorda i Stockholmsområdet, Uppsala, Jönköpingsområdet, Malmö, Norberg, Gävleområdet och Hedemora. Åtta deltagare är högutbildade (universitetsstudier eller motsvarande), fem har en påbörjad högre utbildning som de önskar avsluta i Sverige och sex personer har någon typ av praktisk yrkesutbildning. Det senare innebär inte nödvändigtvis att man har ett examensbevis, utan handlar ofta om att man gått som lärling eller liknande hos en familjemedlem eller släkting och lärt sig exempelvis skrädderi, jordbruk eller frisöryrket.

Utöver de två gifta paren och två andra deltagare som är släkt på håll, kände inte deltagarna varandra före ankomsten till Sverige. Med undantag för de gifta paren har ingen av dem rest till Sverige tillsammans med någon annan intervjudeltagare. Intervjuerna genomfördes mellan februari och augusti 2015. Deltagarna hade då varit i Sverige mellan två månader och drygt ett och ett halvt år.

Reliabilitetsproblem

Ett fåtal andra studier baserade på intervjuer med asylsökande diskuterar tänkbara problem med intervjuernas trovärdighet och kvalitet (så kallade reliabilitetsproblem). Problem som diskuteras är då att asylsökande ibland kan ha anledning att betona vissa saker mer än andra, att de kan ha skäl att utelämna fakta och att de kan tro att deras asylansökan med större sannolikhet kommer att godkännas om de deltar i en studie och levererar ”rätt svar” (se till exempel Brekke & Aarset 2009, s. 16; Thielemann 2004, s. 58).

Det finns inga skäl att utgå ifrån att inga sådana problem finns i denna studie. Icke desto mindre har deltagarna, oberoende av varandra, ofta gett liknande information, och deras berättelser har liknat varandra i mångt och mycket. Resultaten har också ofta överensstämmt med vad tidigare forskning kommit fram till. Till detta kan läggas att vissa potentiella reliabilitetsproblem möjligen reduceras av att syrier och statslösa från Syrien, när intervjuerna genomfördes, var garanterade permanent uppehållstillstånd i Sverige.

Det är ändå rimligt att anta att en redogörelse för vad som inträffat och hur saker och ting utvecklats speglar personens önskan och förväntan om att berättelsen ska framstå som sammanhängande händelser som mer eller mindre logiskt följer på varandra (se exempelvis Tovatt 2013, s. 68–70). Detta innebär till exempel att slumpen och tillfälligheter kan ges mindre eller inget utrymme alls i en redogörelse när personen väl nått fram till sitt flyktmål.

Tidpunkten för intervjun kan därmed påverka både informanternas förståelse av olika företeelser och deras framställning av olika händelseförlopp. Om deltagarna hade intervjuats före eller under resan till Europa, omedelbart efter ankomsten till Sverige eller när de varit här i många år, skulle berättelserna förmodligen i viss mån se annorlunda ut.

De skulle möjligen koppla ihop händelser på andra sätt och ge vissa händelser en annan vikt. Deltagarnas berättelser behandlas därför som en subjektiv skildring av vad de varit, och är, med om – inte som en objektiv sanning. Berättelserna innehåller ibland andrahandsinformation, och markeras i så fall genom påpekan- det att det är saker som informanterna hört berättas.

Sammanställning och tolkning

Den metod som används för att sammanställa och tolka materialet kan närmast betraktas som en pendling mellan deltagarnas berättelser och olika teoretiska förklaringar, så kallad abduktiv metod. Det innebär att jag tolkar och prövar händelserna som deltagarna redogör för mot begrepp och modeller som framstår som centrala i tidigare forskning. Samtidigt söker jag nya mönster och teman, och växlar mellan dessa sätt att arbeta (Alvesson & Skoldberg 2008, s. 55). De tolkande delarna illustreras av citat som antingen är representativa och illustrativa i sammanhanget eller som avviker från den generella bilden och nyanserar den.

Etiska överväganden

Deltagarnas utsatta situation har föranlett ett antal etiska överväganden. Jag har medvetet endast intervjuat personer vars resa till Sverige, oavsett hur obekvämt den varit och hur lång tid den tagit, måste betraktas som "lyckad". Ingen av deltagarna har exempelvis under resan drabbats av stora, personliga tragedier såsom förlust av anhöriga. Detta innebär inte att deras resor saknat traumatiska inslag, men det har funnits förutsättningar att tala om dem utan att riva upp minnen eller reaktioner som varken informanten eller jag själv förmått hantera.

Samtliga deltagare fick information på förhand om syftet med studien. De fick veta att deltagandet var helt frivilligt, att de när som helst kunde avbryta intervjun och att de var helt fria att utan förklaring låta bli att besvara specifika frågor. De blev också informerade om att deltagandet inte kunde påverka deras situation vad gällde den pågående utredningen av asylansökan, möjligheten att få bostad etc.

Informationen om syfte, frivillighet och konsekvenser av att delta i intervjustudien upprepades även vid själva intervjutillfället. Samtliga deltagare har fått mina kontaktuppgifter för det fall de efter att intervjun genomförts och fram till publicering skulle vilja dra sig ur eller om de skulle önska fråga något angående studien.

Samtliga deltagare har utlovats största möjliga konfidentialitet, och alla namn i rapporten är därför fingerade. Vid några tillfällen har en och samma informant getts olika namn för att undvika identifiering. Vissa personliga detaljer är också ändrade eller utelämnade, men på ett sätt som inte påverkar analysen.

Intervjuerna

I rapportens appendix återfinns frågorna jag ställde under intervjuerna. Intervjuerna genomfördes under samtalsliknande former, med följdfrågor från min sida och med möjlighet för deltagarna att ta upp egna frågor och lägga till saker. Detta gjorde att intervjuerna tog olika lång tid.

Fyra frågor ställdes aldrig: personernas skäl att lämna Syrien, deras syn på konflikten, vad de betalade för smuggelprocesserna, och hur de finansierade resan. Detta eftersom dessa frågor kan upplevas som extra känsliga i den utsatta situation där deltagarna befinner sig. Svar på dessa frågor har ändå kommit fram i varierande grad under samtalens gång.

Med deltagarnas tillstånd spelades samtliga intervjuer utom två in. Vid de två tillfällen då tillstånd inte gavs förde jag istället anteckningar. Flertalet intervjuer följdes av samtal, och i vissa fall har ny, viktig information kommit fram under samtalen. Denna tilläggsinformation finns inte inspelad. Två intervjuer genomfördes på svenska, tre på engelska och övriga på arabiska, beroende på deltagarnas önskemål. Intervjuerna genomfördes utan tolk, och jag har gjort samtliga översättningar av citaten som förekommer i studien.

Min upplevelse är att det för många av informanterna ligger en sorg i att de själva och deras hemland endast associeras med våld, krig och flyktingströmmar. Deras egen bild av Syrien består naturligtvis av så mycket mer. Att jag själv under en period bott i Syrien, har mötts med glädje över att jag som svensk har en egen

relation till Syrien så som landet var ”innan allting hände”. Åtminstone har jag uppfattat informanterna så. Ett annat personligt intryck är att det faktum att vi tillsammans kunnat prata om Syriens historiska platser, maträtter, såpoppor och den berömda syriska gästfriheten, skapat ökat förtroende och tillit.

Vägen till Sverige: hur går migrantsmugglingen till?

Som framgått i rapportens inledning finns endast ett fåtal lagliga vägar in i Sverige för syriska medborgare och statslösa från Syrien. Det stora flertalet av informanterna har därför anlitat smugglare under åtminstone någon del av resan.

För det stora flertalet har första anhalt i Europa varit antingen Grekland eller Italien. De flesta som anlänt till Grekland har där bytt smugglarnätverk för att ta sig vidare till Sverige medan de flesta som anlänt till Italien tagit sig vidare till Sverige på egen hand. Detta därför att resan norrut från Italien inte innefattar gränskontroller, medan den som reser landvägen norrut från Grekland lämnar Schengen-området. Berättelserna nedan ger en bild av resan till Sverige så som den framträtt genom informanternas berättelser. Bilden struktureras kring resonemanget om smuggelprocessen som bestående av tre faser: rekryteringsfasen, transportfasen och fasen efter ankomst.

Rekryteringsfasen

Det stora flertalet informanter har lämnat Syrien på lagligt sätt. Det finns visserligen exempel på att man redan hemma i Syrien påbörjat sökandet efter kontaktuppgifter till olika smuggelnätverk som kunnat öppna vägen till Europa, men de flesta har inlett rekryteringsfasen utanför Syriens gränser. De få som använt sig av smugglares tjänster för att ta sig ut ur Syrien har sedan inlett en ny rekryteringsfas inför resan in i Europa.

Under rekryteringsfasen har deltagarna kommit i kontakt med smuggelnätverket och träffat överenskommelser om färd sätt och kostnad. Det är enkelt att komma i kontakt med smugglarnätverk, menar samtliga informanter, och under resans samtliga steg har det funnits olika nätverk att välja mellan. Tidigare forskning har konstaterat att smugglare ibland annonserar sina tjänster öppet, men också noterat att migranter som anlitar deras tjänster oftast fått kontaktuppgifter via sina egna sociala nätverk. På basis av de intervjuer som genomförts under arbetet med denna studie kan samma slutsats dras. Det finns smugglare som annonserar sina tjänster, priser och tillvägagångssätt i exempelvis Facebook-grupper för syrier som önskar ta sig till Europa (här postas också varningar för specifika smugglare som exempelvis stulit pass och pengar av sina klienter). Men bland deltagarna i studien var det endast en som hade kontaktat en smugglare efter att ha sett en annons på internet. Det vanligaste bland informanterna har varit att vända sig till personer som antingen själva använt smugglare eller som haft bekanta som gjort så.

I Syriens närområde finns också möjligheter att söka sig till ”marknader för smugglare” (Heckman 2005, s. 3), platser där många rekryterare för olika nätverk uppehåller sig. Där har informanterna kunnat undersöka priser och färd sätt på plats. Flera pekar ut Aksaray-distriktet i Istanbul som en viktig sådan plats, där

rekryterare sitter på kaféer och väntar på migranter som behöver deras tjänster. Här går det bra att ”boka plats” i någon av de båtar som transporterar migranter från Turkiet till Grekland eller plats i någon av de grupper som landvägen leds över gränsfloden Evros. För personer med goda finansiella resurser finns också möjligheter att köpa sig resehandlingar som möjliggör en mer bekväm flygresä direkt från Turkiet in i Europa. Handlingarna kan exempelvis bestå av ett *look-alike*-pass vars ursprungliga ägare liknar personen som skall resa och vars nationalitet tillåter en visumfri resa. Det kan också, till ett högre pris, röra sig om ett motsvarande pass, men försett med migrantens eget foto.

Forskning har konstaterat att det i allmänhet är migranter som kontakter smuggelnätverken, men i transitstater, där många migranter samlas, förekommer också att smuggelnätverken aktivt rekryterar kunder. En av deltagarna, Kawa, 35, ger ett konkret exempel som visar att kontaktsökande smugglare finns med i bilden även hos informanterna i denna studie. När han en dag satt i en tunnelbanevagn i Aten tillsammans med andra syrier, blev han plötsligt tilltalad av en arabisktalande man. Mannen sade sig ha en id-handling med en bild som var väldigt lik Kawa. Med hjälp av handlingen skulle Kawa kunna komma ombord på ett flygplan från Aten, menade mannen. Efter en stunds tvekan bestämde Kawa sig för att göra ett försök, och lyckades verkligen ta sig vidare från Aten. På liknande sätt berättar Elias, 25, att den kyrka han brukade besöka under sin tid i Egypten ofta uppsöktes av rekryterare från olika nätverk som erbjöd sina tjänster. Det var allmänt känt att många syrier som önskade ta sig vidare till Europa sökte sig till just denna kyrka. Det var också här Elias själv kom i kontakt med smugglaren som slutligen tog honom över Medelhavet till Italien.

Även om informanterna ansåg att det varit lätt att hitta smugglare, var beslutet om vilken smugglare som skulle anlitas förknippat med större våndor. Att det fanns en risk att bli lurad på pengar, eller på andra sätt råka illa ut, var något som artikulades i alla intervjuer. Ett sätt att försöka gardera sig mot sådana risker var att hitta ”referenser” genom att prata med andra som rest med samma smugglare och som kommit fram välbehållna. Generellt har informanterna haft kontaktuppgifter till mer än ett smugglarnätverk. De beslutade sig för att acceptera ett visst erbjudande, baserat på vad ”referenserna” sagt, vilket pris smugglaren krävt och det allmänna intrycket av rekryterarens pålitlighet.

Transportfasen: resan till Europa

Informanter som anlitat smugglare för att ta sig in i Europa har främst anlänt med båt från Egypten, Libyen eller Turkiet. Ett fåtal har kommit landvägen från Turkiet. Endast en har rest in i Europa med flyg. Gemensamt för samtliga informanter är att den exakta tidpunkten för avresa ofta varit oklar. De berättar om väntetider, ibland på flera veckor, utan exakta besked om när resan ska inledas. Slutligen har de kontaktats och, ofta med kort varsel, fått besked om att det var dags för avfärd.

Samtliga informanter har berättat om sina resor. Vissa har redogjort för resan i detalj och exempelvis beskrivit lukten av fisk, hur golvet i lastutrymmet på båten de suttit i varit smutsigt och fullt av fiskfjäll, hur många passagerare trängts ihop på ett litet utrymme, att solen gassat om dagen medan kylan varit bitande kall på natten samt hur dygnen ombord präglats av sjösjuka och gråtande barn. De som vandrat landvägen mot den turkiska kusten har berättat om branta uppförbackar, taggiga buskar och tyngden av de väskor som de burit och sedan tvingats lämna på land när det blev dags att kliva in i båten. Andra har redogjort för resans

olika etapper i stora drag utan att gå in på detaljer. De bilder av de olika resvägar som växt fram genom de olika informanternas berättelser återges här nedan.

Vägen från Egypten till Italien

Flera av informanterna hade innan överenskommelsen med smugglarna sett fotografier på den utlovade båten som skulle ta dem över havet. Bilderna visade stora kryssningsfartyg, och enligt den givna informationen skulle det finnas hytter till var och en och mat skulle serveras. De informanter som tidigast reste över Medelhavet från Egypten, hösten 2013, uppger att de då inte hade nåtts av information om hur resorna gick till i verkligheten. De hade därför förväntat sig en bekväm färd ombord på ett stort fartyg. Senare resenärer hyste däremot ingen större tilltro till rekryterarnas berättelser om stora, komfortabla båtar. Samtliga beskriver ändå resan som värre än de hade föreställt sig.

Samtliga informanter som kommit via båt från Egypten till Italien har fått kontakt och kommit överens med smugglare i huvudstaden Kairo. Den första delen av resan har sedan bestått av busstransport från hamnstaden Alexandria längs med kusten vid Medelhavet. Ofta har flera busslaster anlänt till samma plats. Avfärden har mestadels skett nattetid, och flera timmar senare än utlovat. Migranterna har då ofta fått vänta i något slags lagerlokal fram till avfärd, och flera informanter beskriver stundens känsla av obehag och oro över att ha blivit lurad.

Under resans gång har fyra båtbyten gjorts. Inledningsvis har småbåtar fraktat ut migranterna i grupper om 10–20 personer till en förankrad fiskebåt. Resenärer som väntat sig ett kryssningsfartyg, och som därför ifrågasatte de inledande småbåtarna, fick svaret att dessa bara skulle ta dem ut till kryssningsfartyget, som på grund av sin storlek inte kunnat lägga till inne vid land. Nour, 36, berättar att den hennes grupp tvingades avbryta ombordstigningen på fiskebåten eftersom egyptiska kustbevakningen kom dit. Några passagerare i den sista lilla båten fick därför återvända till stranden. Bland dem fanns personer vars barn redan förts över till fiskebåten. Gruppen som fått återvända till land inväntades dock längre ut till havs, och följande dag lyckades de stiga ombord.

Medan kustbevakningen försenade gruppen som Nour reste med, fanns andra nätverk som genom sin samsättning lyckades arbeta mer ostört. En av deltagarna har till exempel information om att en person med relativt hög rang inom den egyptiska armén varit central i nätverket han anlitat. Småbåtar som tillhörde detta nätverk kunde därmed ostört lämna stranden eftersom kustbevakningen inte vågade sätta sig upp mot armérepresentanten.

Väl framkomna till den förankrade fiskebåten (båt nummer 2) kunde resan mot Italien fortsätta. Cirka 200 passagerare reste uppskattningsvis med denna första fiskebåt. En av båtarna hade en krånglande motor som stannade flera gånger när den översköljdes av höga vågor. Aisha, 39, berättar hur passagerarna skrek till smuggelnätverkets medlemmar att de skulle ta dem tillbaka till Egypten. De fick svar: "Vadå ta er tillbaka? Ni har kommit halvvägs, vi kan inte ta er tillbaka nu." Aisha förstod senare att de inte alls varit halvvägs eftersom det tog flera dygn ytterligare innan de började närma sig den italienska kusten. Missvisande uppgifter

om avståndet till målet beskrivs av flera informanter. Uppgifter om att det bara är några timmar kvar har exempelvis ofta förekommit trots att det i själva verket handlat om flera dygn.

Nästa steg har inneburit att flera fiskebåtar mötts längre ut till havs och att samtliga passagerare förts över till en större fiskebåt (båt nummer 3). Flera beskriver hur de kastats över från den mindre till den större båten i hög sjö. Smuggelnätverkets medlemmar ombord har tagit tag i armar och ben och kastat över passagerare när vågorna pressat de två båtarnas relingar mot varandra. De mindre båtarna har sedan återvänt till Egypten och den större har fortsatt över havet.

Den större fiskebåten hade en mindre båt på släp. Inför resans sista fas flyttades passagerarna över dit (båt nummer 4). Samtliga informanter som rest denna väg beskriver "avslutningsbåten" som gammal och i märkbart sämre skick än övriga farkoster. Ett rimligt antagande är att detta beror på att smuggelnätverken kalkylerar med att denna fjärde båt inte kommer att kunna användas igen. Antingen sjunker den, eller så beslagtas den av någon europeisk kustbevakning.

Medan båtarna fram till denna fjärde båt styrts av vad informanterna kallar "kaptener", har den sista styrts av en eller två unga egyptier. Deras ålder uppskattas till mellan 15 och 20 år. I ett fall har dessa bett båtens övriga passagerare att inte avslöja dem, i övriga fall är det oklart vad som senare hände med dem. Flera informanter berättar hur "avslutningsbåten" tagit in vatten och upplevts som mycket osäker i den höga sjön. Ahlam, 35, beskriver hur hon satt i båtens ena ände, och när vågorna kom såg passagerarna i båtens andra ände under sig. Inför barnen försökte hon låtsas att det var som ett tivoli, ett roligt äventyr, trots att hon var rädd att båten skulle gå sönder eller välta. Aisha beskriver hur båten hon satt i tillsammans med sin man och sina barn började ta in vatten. Ryktet spred sig att båtens skrov slagits sönder av vågorna, och makarna förberedde sig på att dö. Adel, 24, berättar hur maten och vattnet ombord tog slut efter två dagar, och hur de efter ett motorhaveri drev omkring i gassande sol.

Samtliga informanter har blivit räddade av europeiska kustbevakningar (båt nummer 5), i de flesta fall den italienska kustbevakningen. Annars talar statistiken sitt dödliga språk: många migranternas resa slutar här ute på havet.¹⁰

Efter att ha plockats upp av kustbevakningen, har intervjupersonerna förts till ett mottagningscentrum på Sicilien. Sammantaget tog resorna över Medelhavet från Egypten mellan fem och åtta dygn.

Vägen från Libyen till Italien

Två av studiens deltagare har påbörjat resan över Medelhavet från Libyen. Själva transportfasen inleddes egentligen i Algeriet, där den ene arbetat under ett år och dit den andre rest från Syrien i syfte att ta sig till Europa. Båda har först anlitat smugglare för att ta sig in i Libyen och upp till Zuwara-trakten, där båtarna lägger ut för att nå den italienska ön Lampedusa. Det innebär kortare väg över havet, mindre än ett dygn i båda fallen.

Ändå beskrivs resorna från Libyen på flera punkter på likande sätt som resorna från Egypten. Ett större antal migranter samlades ihop vid kusten och tvingades vänta länge. Det var trångt ombord och svårt att röra sig. Likaså hade förhandsinformationen om resans längd varit missvisande, och smugglarna hade visat bilderna av båtar som inte motsvarade verkligheten. Ismail, 29, frågade hur lång tid resan skulle ta och om det var farligt att åka över havet: "Nej då, det är ingen fara, absolut inte, fem timmar så är ni i Italien. Jag har ett skepp som kostat 40 000 dollar!" Men det var ju en liten fiskebåt."

Båda informanterna hade dock pratat med personer som rest före dem och visste därför att smugglarnas information var felaktig.

I det ena fallet skedde ett båtbyte under resans gång, i det andra inte. Inga medlemmar i smuggelnätverken fanns med ombord, utan det var migranter som själva ville ta sig till Europa som styrde båtarna. Ismails berättelse illustrerar vad det kan få för konsekvenser när personen som får uppgiften att köra inte har kunskaperna som krävs. Efter flera timmars färd från den libyska kusten stannade plötsligt motorn: "Han som körde hade gjort fel när han höll i vatten [i motorn]. Så där satt vi: 'Ya rabb, ya rabb!' [Åh, Herre, åh, Herre!]."

Gruppen som Ismail reste med hade fått veta att de måste komma in på italienskt territorialvatten innan de kunde bli räddade av kustbevakningen. Personen som körde trodde inte att de hade nått så långt, men gruppen bestämde sig trots allt för att larma kustbevakningen med hjälp av satellittelefonen som fanns ombord. Så småningom anlände ett flygplan och tog bilder på båten och passagerarna. Därefter kom vad Ismail uppfattade som en "krigsbåt" och tog ombord passagerarna från fiskebåten. Ett par dagar senare hämtades flyktingarna av en mindre båt som förde dem till Italien.

De två som rest från Libyen talar om beväpnade medlemmar av smugglarnätverket som med korta kommandon som: "Sätt dig här!", "Rör dig inte!" och "Var tyst!" stuvade in passagerare på specifika platser. De beskriver dessa personer som skrämmande och hotfulla, som personer "man inte kan diskutera med". De beskriver också hur dessa beväpnade personer tagit ifrån passagerarna deras tillhörigheter med förvändningen att det blir för tungt i båten om man tar med packning. På detta sätt blev Osama, 29, av med sitt syriska pass som han lagt i sin ryggsäck.

Om man väl befunnit sig på stranden och väntat på att inleda resan, har den personliga känslan sagt att det är omöjligt att med livet i behåll ändra sig och besluta sig för att inte följa med. Detta kan jämföras med Ahmads, 28, erfarenhet från stranden i Egypten. Efter att ha blivit lovad att få betala resan först vid framkomsten till Italien, avkrävdes han plötsligt pengar där och då. Han beslöt sig för att inte resa och återvände till Kairo. Senare bestämde han sig för att resa från Turkiet i stället.

Ingen av dem som reste över Medelhavet från Nordafrika kom fram till den europeiska kusten i smugglarnas båtar. Samtliga plockades upp av kustbevakningen, oftast av den italienska. Alla fördes till Sicilien. I samtliga fall utom ett uppger deltagarna att de som kört båtarna antingen larmat eller försökt larma den italienska kustbevakningen eller Röda Korset. Satellittelefoner och telefonnummer fanns ombord. Vid två tillfällen misslyckades man med att larma. Telefonen var trasig i det ena fallet och Röda Korset svarade aldrig vid det andra tillfället.

Det är inte klarlagt vem som sett till att telefoner och telefonnummer funnits ombord. Men eftersom samtliga båtar var försedda med dessa nödvändigheter, är det sannolikt att smugglarnas strategi byggde på att någon europeisk kustbevakning skulle hämta upp passagerarna.

För att återknyta till Pastore et al. (2006, s. 108) har det alltså handlat om en ”öppen landstigning” för alla informanter. Informanternas berättelser ligger även i linje med Fargues & Di Bartolomeos slutsats angående smugglarnas strategi (2015, s. 5). Snarare än att undvika upptäckt, är målet att väcka kustbevakningens uppmärksamhet och låta den ”ta över” transportens slutfas.

Vägen från Turkiet till Grekland

Den tredje havsrutten i informanternas berättelser går mellan Turkiets västkust och de grekiska öar som ligger närmast denna kust (bland annat Lesbos, Kos och Leros). Beroende på var båtarna lade ut, tog resan mellan en dryg timme och sex timmar. Färden skedde i mindre gummibåtar med motor. Vägen ut till den turkiska kusten var ofta svår. Grupper av migranter fick vandra genom otillgänglig terräng tillsammans med en guide, i några fall efter upp till ett dygns väntan i en skog innan vandringen påbörjades. Väl framme vid havet klev 20–30 personer i varje gummibåt. Flera informanter beskriver hur passagerarna i möjligaste mån delades upp: ensamma män reste med en båt och familjer, kvinnor och barn i en annan.

Ahmad, som vid den egyptiska kusten beslöt vända tillbaka till Kairo, fick även i Turkiet uppleva att det inte nödvändigtvis går som planerat. Liksom de båtar som gått ut från Libyen, styrs båtarna från Turkiet av migranter som inte nödvändigtvis har de kunskaper som krävs. Ahmads båt lämnade land på kvällen i skydd av mörkret. Ljusen från ön de skulle till syntes i fjärran. Resan skulle ta drygt en timme, trodde de, men efter att ha färdats i drygt en och en halv hade ljusen från ön ändå inte kommit närmare. Gruppen hade visserligen numret till den grekiska kustbevakningen med sig, men eftersom de inte visste om de befann sig på grekiskt eller turkiskt vatten blev passagerarna osams om de skulle larma eller inte. Några menade att det var alltför farligt att fortsätta i de höga vågorna eftersom de inte såg ut att ha närmat sig målet. Andra ansåg att de inte kunde riskera att hämtas upp av den turkiska kustbevakningen och föras tillbaka till Turkiet.

När motorn sedan gick sönder bestämde sig Ahmed för att ringa i alla fall. Han fick inget svar på det förmodade numret till kustbevakningen, och kontaktade i stället en släkting i Sverige. Hon ringde upp den grekiska kustbevakningen, och en stund senare anlände ett flygplan som började cirkulera ovanför båten. En av passagerarna signalerade med ett grönt ljus. Flygplanet försvann och strax därefter anlände den turkiska kustbevakningen. Gummibåten befann sig fortfarande på turkiskt vatten, och samtliga passagerare fördes därför tillbaka till Turkiet.

För Ahmeds del blev det tredje gången gillt – han gjorde ett nytt försök att korsa Medelhavet ett par dagar senare. Denna gång kom gruppen fram till Grekland, om än inte till den ö som de egentligen skulle till.

Landvägen från Turkiet

Fyra av informanterna har korsat den turkisk–grekiska gränsen landvägen över floden Evros. Samir, 42, berättar hur det krävdes sammanlagt åtta dagars vandring för hans grupp att ta sig in i Grekland. De vadade

över floden och fortsatte sedan i lastutrymmet på en lastbil ner till Aten. Den ursprungliga gruppen bestod av 70 personer, och Samir var en av elva personer som kom fram till Aten. Några hade gripits av gränspolis, andra hade helt enkelt försvunnit när de korsat floden. Han vet inte vad som hände med dem och vill heller inte tänka på saken.

Mansour, 32, gick tillsammans med en mindre grupp på fyra personer över samma flod. Han använde sin GPS för att spela in rutten, och kan i efterhand se att gruppen vandrade 17 kilometer från Turkiet och in i Grekland. En av informanterna satt tillsammans med sina föräldrar och ytterligare två personer i lastutrymmet på en lastbil, och gick aldrig ut förrän bilen nådde Malmö.

En annan korsade gränsen i lastutrymmet under en buss. Sätten att korsa gränsfloden Evros har därmed varit olika och tagit olika lång tid. Som framgått av Samirs berättelse finns det inte heller här någon garanti för att komma fram välbehållen.

Flygvägen från Turkiet

Bland dem som anlitat smugglare var det en enda deltagare som tog sig in i Europa med flyg, och då direkt till Stockholm. I ett nordafrikanskt land fick han ett svenskt *look-alike*-pass i handen, och smugglaren gav stegvisa instruktioner om hur resan skulle gå till. Biljetten skickades till hans mobil och den första etappen bestod av en flygresa till Istanbul. På det sättet försågs hans nya svenska pass med en turkisk inresestämpel. Mannen kunde sedan gå ombord på planet till Stockholm, som om han bara besökt Istanbul några dagar och nu skulle hem till Sverige igen. Han tyckte själv att passfotot var väldigt likt honom, men var under hela resan ändå nervös för att bli upptäckt.

Transportfasen från första ankomstland i Europa till Sverige

Samtliga informanter som startat från Nordafrika placerades, efter att ha plockats upp av europeisk kustbevakning, inledningsvis i vad de refererar till som ”läger” i Italien. De blev väl behandlade, och ofta fanns personal från Röda Korset eller någon mindre NGO på plats. Några blev tillfrågade om de ville lämna fingeravtryck och lämna in en asylansökan i Italien. Andra fick av personal, eller av representanter för olika NGO:s information om när fingeravtryck skulle tas, och kunde därmed lämna lägret för att undvika detta. Fingeravtryck lämnade i Italien vid den tid de ankom skulle, på grund av Dublinförordningen¹¹, ha hindrat dem från att få sin asylansökan behandlad i någon annan EU-stat.

En deltagare betalade en annan migrant 50 euro för att få hjälp att lämna lägret, övriga informanter gick bara därifrån. Samtliga har därefter rest landvägen genom Europa upp till Sverige. De flesta gjorde så utan att ta hjälp av smugglare. De köpte tåg- eller bussbiljetter och tog sig på detta sätt till Köpenhamn, och sedan per tåg vidare till Sverige. Endast en person behövde under resan genom Europa visa upp en identitetshandling. Detta skedde när hans tåg redan hade passerat den svenska gränsen. Två informanter har anlitat smugglare

för vidare färd mot Sverige. I det ena fallet gjordes resan i en vanlig personbil, och i det andra fallet färdades personen i lastutrymmet på en mindre lastbil.

Samtliga som anlänt över havet till Grekland stannade någon dag efter sin ankomst för registrering. De lämnade fingeravtryck i vetskap om att registrering i Grekland, i motsats till i Italien, inte skulle påverka deras möjlighet att söka asyl i andra EU-stater. De fick ett tillfälligt grekiskt uppehållstillstånd och fortsatte sedan till Aten för vidare färd norrut med flyg. Mottagningsförhållandena beskrivs på olika sätt. En informant talar om vänlig personal och godtagbar standard. En annan beskriver smutsiga sovsalar utan sängar, irriterad personal och oätlig mat.

Bland dem som kommit landvägen har några registrerat sig och fått ett tillfälligt grekiskt uppehållstillstånd, medan andra inte haft någon kontakt alls med grekiska myndigheter. Några reste söderut till Aten för att därifrån med flyg fortsätta till Sverige. Andra styrde genast norrut och tog sig landvägen till Sverige.

Resan från Grekland och Italien till Sverige

Att ta sig vidare från Italien till Sverige, framstår som ganska okomplicerat enligt deltagarnas berättelser. Flera har redan inne i lägret efter ankomsten till Italien nåtts av information om var de kan hitta smugglare för vidare färd norrut. De flesta har som sagt inte använt smugglare, utan i stället tagit reda på vilka bussar och tåg som är lämpliga att ta.

Resorna som inletts i Grekland har sett lite annorlunda ut. Informanter som reste landvägen gjorde så via Makedonien och Serbien, för att sedan via Ungern på nytt komma in i EU. En person fick med hjälp av smugglare en resehandling som tillät honom att passera de officiella gränskontrollerna. Övriga färdades antingen till fots eller per buss och tåg, men vid gränserna anlätades guider som ledde dem över till nästa land, ofta nattetid och i svår terräng. En av informanterna berättar:

Man tar en gräns i taget, vi reste först från Aten till Makedonien. Sedan vidare till Serbien. Det är som en kedja. Varje smugglare är ansvarig för en gräns. De skickar en vidare till nästa, de säger hur man skall resa och ger telefonnummer till personer man kan kontakta när man närmar sig gränsen.

Sommaren 2015, i samband med att de sista intervjuerna inför denna studie genomfördes, påpekade några informanter att denna väg norrut från Grekland blivit vanligare, och att människor här börjat ta sig fram helt utan assistans av smugglare. Flera hade egna anhöriga eller bekanta som med hjälp av mobilens GPS var på väg från Grekland till Sverige just denna väg. Under sensommaren och hösten 2015 blev det tydligt att antalet migranter som tog denna väg ökade kraftigt.

Ett pass eller en ID-handling som anskaffats via smugglare är en förutsättning för att kunna komma ombord på ett flygplan från Aten. En utpekad "marknadsplats för smugglare" har funnits runt Omonia-torget och Akharnon-gatan där man enkelt fått behövliga kontakter. Resehandlingarna har i flertalet fall bestått av *look-alike*-pass eller *look-alike*-id-handlingar. Men en intervjuperson fick sin egen bild infogad i vad han uppfattade som ett i övrigt äkta brittiskt pass. Säljaren hade gett honom instruktion att lämna in en cd med ett passfoto av sig själv, och passet tillverkades efter att han testats i sina engelskkunskaper.

Informanterna beskriver hur de med sina id-handlingar och pass som smugglarna tillhandahållit kunde ta sig förbi de inledande kontrollerna på flygplatserna i Aten och Kreta, men ingen av dem lyckades ta sig ombord på ett plan vid första försöket. Mohannad, 27, berättar om sitt andra försök och om nervositeten över att låtsas vara någon annan än sig själv. Smugglaren sade:

Lär dig namnet [på id-handlingen] utantill, men jag kunde inte ens uttala det. Jag hade blivit stoppad med en italiensk id-handling och nu skulle jag plötsligt föreställa en grek i Grekland som inte kan grekiska. Men det gick.

När ovan nämnde Kawa, med hjälp av den look-alike-id-handling som den okände på tunnelbanan hade erbjudit, lyckades ta sig ombord på ett plan, var det hans tredje försök. Mannen som reste med vad han uppfattade som ett äkta brittiskt pass, men med sin egen bild, gjorde med detta pass sitt andra försök. Också det lyckades.

Att man kanske måste försöka flera gånger, visste informanterna från början, och betalningssystemet för smugglarnas tjänster (som beskrivs nedan) baseras på denna sannolikhet. Samtliga informanter som tagit sig vidare från Aten med flyg visste också vad som skulle ske om de inte lyckades ta sig ombord på planet; id-handlingen skulle konfiskeras men själv skulle man efter någon timme vara fri att gå och därmed kunna göra ett nytt försök med nya resehandlingar. Av de berättelser informanterna delat med sig av framgår att också personalen på flygplatserna visste att de personer de stoppat förmodligen skulle återvända för att göra ett nytt försök. "Gå, gör ett nytt försök, vi väntar på er till nästa gång" berättar Ahmad att personalen i gaten där han stoppades sade. "De önskade oss lycka till nästa gång. Så är det, man gör sina försök tills det lyckas."

Alla lyckas dock inte, trots flera försök. Abdurrahman, 33, som själv hade försökt med olika id-handlingar innan han slutligen tog sig igenom, berättar om sin lillebror som till slut gav upp. Brodern beslöt i stället att gå till fots till Österrike, där han nu har uppehållstillstånd.

Andra sätt att ta sig till Europa

Flera informanter berättar om andra sätt att ta sig till Europa eller Sverige. Det är något de antingen har hört talas om på håll eller något som använts av bekanta personer. Om man exempelvis har familjemedlemmar eller släktingar i Sverige som man liknar utseendemässigt, går det bra att låna deras pass och resa till Sverige. Denna typ av "engångssmuggling" är exempel på smuggling som inte sker i syfte att tjäna pengar.

Några av informanterna uppger sig känna till fall där släktingar i Sverige rest till Turkiet och lämnat över sitt pass till en släkting, som sedan använt samma pass för att resa till Sverige. Personen som överlämnade sitt pass, anmälde det försvunnet, och fick ett provisoriskt pass för resan hem. Andra budade ner sitt pass, och personen som skulle resa med passet mutade sig, om det behövdes, till inresestämplar för att kunna lämna landet utan att väcka misstankar. En informant gjorde själv ett försök att med hjälp av ett lånat svenskt pass ta sig ombord på ett plan i Aten, men lyckades inte. Han stoppades i gaten, och tog sig sedan vidare med ett look-alike-id inhandlat av en smugglare.

Det förekommer vidare berättelser om hur syrier i Aten tagit emot släktingars syriska pass och svenska uppehållstillstånd, ibland tillsammans med ett svenskt busskort, lånekort och lite svenska småpengar – allt för att framstå som om de redan levt en tid i Sverige. En av informanterna har också hört talas om att svenska uppehållstillstånd och syriska pass finns att köpa. Flygbolagen har ett transportöransvar, och därför kan man vid ombordstigning på planet ibland utsättas för språktest (i form av konversation). Då kan ett svenskt uppehållstillstånd och ett syriskt pass – i motsats till ett svenskt pass – duga som förklaring till att passageraren inte talar svenska.

Några informanter har vidare pekat på möjligheten att få visum baserat på arbetstillstånd. Detta kräver ett erbjudande om anställning i Sverige. Sådana erbjudanden finns att köpa för den som inte blivit erbjuden ett arbete på riktigt. Väl framme i Sverige kan man sedan söka asyl i stället. Några informanter säger sig känna till personer som använt denna metod. Två av informanterna har släktingar som lämnat in ansökningar om arbetstillstånd. De väntade vid intervju tillfället på beslut.

Betalning

Flertalet informanter har betalat resan in i Europa i förskott. De som rest vidare från Grekland med flyg har använt sig av tredje part, ett "försäkringskontor" (maktab ta min). Den överenskomna summan betalades till detta kontor i utbyte mot en kod. Enligt uppgift från en av informanterna gör man med smugglaren upp om hur lång tid man har på sig att visa att man inte kommit fram, och att smugglingen därmed misslyckats. Man får då göra nya försök tills man lyckas. Vid framkomsten till utlovad destination kontaktas denna tredje part och koden presenteras. Först då betalas summan ut till ansvarig smugglare. Summan betalas även ut om migranten inte hört av sig efter den överenskomna tidsperiodens slut. Systemet innehåller alltså en sorts garanti, liknande den tidigare forskning pekat på, för dem som anlitar smugglarna men som hindras på vägen till destinationsstaten.

En informant beskriver hur denna garanti hjälpte honom när han efter att ha kommit med ett plan från Aten, stoppades i tullen i landet han flög vidare till. Han hävdade att han var grek och visade upp sitt grekiska *look-alike*-pass. Men tulltjänstemannen öppnade hans väska och hittade hans syriska pass. Efter att ha suttit arresterad i två dygn, ringde informanten upp kvinnan som fungerat som nätverkets rekryterare och flygplatsguide i Aten. Hon meddelade att en person skulle komma och hämta upp honom inom två timmar. Löftet infriades, och personen som hämtade honom tog fram en tågbiljett till Sverige och körde honom till stationen.

Som nämnts i metodavsnittet har ingen av informanterna fått frågan om hur mycket de betalat. I några fall har summor ändå nämnts. Ett exempel är 3 800 euro för en flygresor från Grekland till Stockholm, med mellanlandning i Italien, baserad på ett italienskt *look alike*-id. En annan summa som nämnts är 3 000 euro för smuggling till fots över den turkisk-grekiska gränsen (personen hade senare träffat andra som gjort samma resa för 2 500 euro).

En av deltagarna betalade 4 500 euro för en flygresor, baserad på ett östeuropeiskt *look-alike*-id, från Aten till Köpenhamn. En annan berättade om en familjemedlem som betalat 13 000 euro för att med flyg smugglas från Algeriet till Sverige. Smugglingen misslyckades, familjemedlemmen greps på flygplatsen i Alger, och eftersom hela summan betalats i förskott gick den förlorad. En nämnd summa för ett svenskt arbetstillstånd ”med snabb hantering” är 170 000 kronor. Men om man har vänner eller släkt i Sverige som kan erbjuda arbete, finns chansen att få arbetstillståndet gratis, hävdar informanter som nämnt frågan.

Slutligen har två informanter tagit upp möjligheten att komma till Sverige som kvotflykting. Båda har nära familjemedlemmar som i ett syriskt grannland försökte bli registrerade som potentiella kvotflyktingar via UNHCR. Informanterna uppger dock att familjemedlemmarna blev avvisade eftersom de inte kunde betala mutan som UNHCR:s personal på platsen begärde.

Följmarknader

Som nämnts är den gängse bilden av migrantsmuggling att den utgör en marknad. Denna marknad ser ut att producera följdmarknader där smugglarna själva är kunder. Två av studiens informanter nämner att det i Aten finns speciella salonger där migranter sminkas och stylas för att så långt möjligt likna fotografiet på det *look-alike*-pass eller *look-alike*-id som smugglaren tillhandahållit. En informant beskriver hur han kom igenom alla kontroller på flygplatsen för att slutligen nå sin gate:

Jag såg mig omkring och jag var den ende araben. Vi araber ser ju ut på ett speciellt sätt. Förstår du? [...] Jag hade inte kunnat föreställa mig att det fanns andra syrier där. Det visade sig att hälften var syrier, men de såg europeiska ut. För de fixar till oss och ger oss kläder så att ... alltså, de gör dig till en europé.

Ett annat exempel på följdmarknad är handeln med och tillverkningen av pass, andra id-handlingar och uppehållstillstånd.

Även andra typer av kriminalitet, som är svårare att se som en marknad, ser ut att följa i smugglingens spår. Två av deltagarna i studien uppger sig ha blivit rånade på vägen, båda under vandring i otillgänglig terräng som ingick i smuggelrutten. En annan berättade under intervjun om en kvinnlig familjemedlem som nyligen korsat den grekisk-makedonska gränsen till fots. Kvinnan blev, tillsammans med den grupp hon färdades med i skogen, stoppad av en grupp män som klätt ut sig i makedonska polisuniformer och som gjorde ett misslyckat rånförsök.¹² Detta tyder på att det finns kriminella som känner till smuggelrutterna, och som specialiserat sig på att råna personer som anlitar smugglarnas tjänster.

Tankar om faror på vägen

Det stora flertalet informanter har funderat på att vägen till Europa kunde vara farlig. I första hand är det vägarna över havet som uppfattats som farliga. De som rest landvägen mellan Turkiet och Grekland har uttryckt uppfattningen att den vägen visserligen ofta är svår och fysiskt jobbig men att den inte är farlig

jämfört med andra vägar. På liknande sätt talar personer som rest till Grekland per båt från Turkiet om att det egentligen bara är just under själva båtfärden som de utsatt sig för fara. Enligt allmän uppfattning är det resorna över Medelhavet från Egypten, som tar flera dygn, som utgör den verkligt stora risken. Flera intervju-personer, som själva rest andra vägar, betonar att de aldrig skulle ha övervägt att ta den vägen.

Trots att det är vägarna över havet som ses som särskilt riskfyllda, berättar några informanter om självupplevda händelser på land som är svåra att inte uppfatta som just farliga. Exempelvis berättar två informanter som använt sig av smugglare för att ta sig ut ur Syrien om skottlossning i gränsområdet. Det handlade då om den nordöstra gränsen mot Turkiet. En av dessa informanter berättar:

Min hemstad ligger precis vid gränsen, men det tog 20 dagar att komma över gränsen. Den turkiska militären vaktar gränsen, deskjuter på folk som försöker ta sig över. Speciellt sedan [striderna i] Kobanî har de blivit stenhårda.

Två andra informanter berättar, som nämnts ovan, om rånförsök som deras resegrupper utsatts för. Att inte ha något annat val än att genomföra de farliga resorna därför att alla andra möjligheter är uttömda, är ett tema som återkommer hos samtliga informanter. På andra sidan resan finns *framtiden*, med förutsättningar för ett normalt, stabilt och tryggt liv och med möjligheter att förverkliga sina ambitioner och drömmar.

Ahlam reste över Medelhavet från Egypten med man och två små barn. Hon berättar att faran hon förstod att den kommande resan skulle utgöra inte kändes värre än situationen som hon redan befann sig i. Hon bestämde sig för att lägga sitt liv i Guds händer:

Om mitt öde är att överleva så kommer jag att överleva, är mitt öde är att dö så kommer jag att dö även om jag sitter hemma. Jag tog ju mina barn med mig och tänkte att antingenskill vi leva tillsammans eller så dör vi tillsammans. Jag tänkte att antingen så bygger jag mig en framtid där jag kan leva ett värdigt liv eller så vill jag inte leva. Baserat på detta gav jag mig iväg.

Ahmad reste per båt från Turkiet till Grekland och säger något liknande: "Det är sant, man tar en risk. Jag utsätter mig för risk under en timme, men det är för att jag skall kunna leva resten av livet."

Adel och Abdurrahman, som båda valde att söka asyl i Europa när deras planerade lagliga vägar hade visat sig oframkomliga (se vidare avsnittet om valfrihetskontinuum), inledde sina resor till Sverige per båt, den ene från Egypten, den andre från Turkiet. Adel förklarar att målet att få avsluta sin läkarutbildning och börja arbeta som läkare varit viktigare än alla faror. "Jag hade ett stort mål, det täckte liksom över farorna. Jag fokuserade på målet." Abdurrahman konstaterar på liknande sätt att när man väl påbörjat resan finns det ingen väg tillbaka. Därför är det, menar han, bara den som själv sitter hemma i trygghet som kan kosta på sig att tänka på farorna och förundras över hur folk kan resa på så farliga sätt.

Fragmenterade resor

Tidigare forskning har pekat på att själva resan från ursprungsstat till destinationsstat ofta är fragmenterad. Den går i etapper och avbryts av transitperioder. Denna fragmentering vittnar även deltagarna i denna studie om. I de fall smugglare anlitas under åtminstone någon del av vägen har resan från start till målet i Sverige tagit minst fem dagar. Resan har då skett uteslutande med flyg. De övriga som anlitat smugglare har behövt

allt mellan tio dagar och fem månader, beroende på färdväg och perioder i transit.

Om man vidgar perspektivet från de enskilda deltagarna i studien till deras familjer, finns också här anledning att tala om fragmenterat resande. Flera som anlitat smugglare för att ta sig till Sverige har ansökt eller avser ansöka om återförening med familjen. Beviljade ansökningar innebär att uppehållstillståndet för familjen redan är klart vid avresan. De kan därmed resa på vanligt sätt.

En deltagare, vars mamma redan hade uppehållstillstånd i Sverige, kom själv hit via smuggling. Både han och syskonen var nämligen för gamla för att beviljas familjeanknytning. Den ena systemen hade vid intervju-tillfället lämnat in en ansökan om arbetstillstånd, och familjen letade efter en lösning för den andra systemen. När detta blir klart, kommer mamman söka familjeåterförening för sin make, barnens pappa. Hela familjen kommer därmed med tiden att återförenas i Sverige, men sätten att ta sig hit på kommer att ha varit olika.

Ett av de gifta paren hade, som tidigare nämnts, kommit till Sverige baserat på dotterns godkända ansökan om familjeåterförening. Parets andra dotter, som precis fyllt 18 år när den yngsta dottern beviljades uppehållstillstånd, kunde inte inkluderas i ansökan om familjeåterförening. Hon finns ensam kvar i en stat i Syriens närområde. Deras son betalade för att smugglas hela vägen till Sverige, men stoppades i ett nordafrikanskt land, och saknar nu resurser att ta sig därifrån. Sonens fru och barn befinner sig också i ett av Syriens grannländer.

Slutnoter kapitel 3

10. Fram till 3 september 2015 fanns uppgifter om att 2 600 migranter dött under sina resor över Medelhavet. Till detta ska läggas det okända antalet migranter som dött men aldrig hittats (The Economist 2015-09-03).
11. Enligt Dublinförordningen ska en asylsökande i EU lämna in sin ansökan i den första säkra EU-staten han eller hon kommer till. Fingeravtryck lämnade i en säker stat är ett tydligt bevis på att en person passerat denna stat, och därmed ska ansökan behandlas där. Eftersom Greklands mottagning av asylsökande bedömts som undermålig, påverkar fingeravtryck som lämnats där inte en persons möjlighet att söka asyl i andra EU-stater.
12. Liknande historier har förekommit i media, bland annat en om personer utklädda till grekiska kustbevakare som stoppar båtar med asylsökande på väg från Turkiet till Grekland. Se "Migranter beskjutna på Medelhavet", Aftonbladet 2015-08-02.

4. Beslutet att söka asyl i Sverige

Valfrihet?

När beslutet att söka asyl i Europa väl var taget uppger flertalet informanter att de redan från början bestämt sig för att söka asyl i just Sverige. Skälen till detta kommer att behandlas i nästkommande stycke. I detta inledande stycke kommer beslutet att söka asyl i Sverige istället att sättas i relation till det ”valfrihetskontinuum” som tidigare forskning pekat på. Var på detta kontinuum man befinner sig mellan helt fria val (vilket i praktiken inte existerar) och ingen valfrihet alls beror, som klargjorts ovan, på en rad faktorer. Exempelvis ger sådana faktorer som med hur kort varsel man lämnat sitt hem, vilka resurser i form av pengar, kontakter, resehandlingar och information man har, vilka migrationshinder som finns, samt smugglares erbjudanden om olika destinationsstater, olika grader av valmöjlighet. Detta kontinuums betydelse blir extra tydligt om vi sätter studiens deltagare i relation till alla de som inte överlevt kriget, alla som velat men inte kunnat ta sig ut ur Syrien och alla som lämnat Syrien och velat men inte kunnat ta sig vidare till stater där möjligheten att söka asyl erbjuds. Det blir också tydligt när studiens deltagare sätts i relation till de som haft resurser att resa till Europa men rest med en båt som sjunkit eller suttit i ett lastutrymme där syret tagit slut.

Studiens deltagare tillhör det fåtal som ”lyckats” i bemärkelsen att de tagit sig till Europa och sökt asyl här. Men även deras berättelser om resan till Sverige gör det uppenbart att det inte handlar om fria val. Av de 22 deltagarna var det exempelvis endast en person som innan kriget i Syrien bröt ut hade tankar om att lämna Syrien och bosätta sig någon annanstans. Han hade ända sedan han var liten, sedan den gången en granne som flyttat till Sverige kom på besök och berättade hur bra han hade det, velat flytta hit. Ingen av de övriga hade övervägt att lämna Syrien, utom möjligen för att studera.

När deltagarna väl lämnade Syrien, var det färre än hälften (nio) som gjorde så med avsikten att söka asyl i Europa. De andra planerade att tillfälligt bosätta sig i Syriens närområde och återvända hem så snart situationen tillät. Först när det stod klart att läget i Syrien stadigt försämrades och när de insåg att det inte fanns möjligheter att försörja sig, studera eller ge barnen skolgång där de befann sig efter flykten, först då har beslutet tagits att söka sig till Europa.

Beslutet att söka asyl i Europa har alltså tagits först efter att den inledande strategin – att stanna kvar i Syriens närhet och ”vänta ut” krisen – visat sig inte fungera. Deltagarna hade då befunnit sig utanför Syrien i mellan nio månader och tre år. Att de tog steget vidare till Europa och Sverige, baserades på att de hade både ekonomiska och andra resurser att göra så. Dessa resurser har sedan påverkat resan och resultatet.

Hur skillnader i ekonomiska resurser kan påverka resan, illustreras av Farid, 28, och Yasir, 37, båda från Damaskus. Yasir bosatte sig inledningsvis i ett av Syriens grannländer, där han hyrde en lägenhet åt sig och familjen. Förhoppningen var att snart kunna återvända hem. I grannlandet försökte han starta ett företag som liknade det han hade arbetat för i Syrien. När det visade sig svårt att försörja sig, och eftersom situa-

tionen hemma i Syrien försämrades, fattade han beslutet att söka asyl i Sverige och i nästa steg ansöka om familjeåterförening för sin fru och sina barn. En smugglare försåg honom med ett *look-alike*-pass och en flygbiljett som tog honom direkt från ett annat syriskt grannland till Stockholm. Resan tog en dag.

Farid, å andra sidan, tillhör dem som redan från början lämnade Syrien för att söka asyl i Europa. Resan från Damaskus till Sverige tog drygt fem månader. De egna hopsparade pengarna och de pengar som han fått av en släkting räckte inte längre än till Bulgarien. Långa sträckor av resan till Sverige har han gått till fots, och på flera platser tog han enklare jobb för att ha råd med mat och kunna spara ihop pengar till buss- och tågbiljetter. Tillgången på ekonomiska resurser påverkar med andra ord färdväg, färd sätt, hur lång tid resan tar samt riskerna man utsätts för under flykten till Sverige.

Vid sidan av ekonomiska resurser framträder tillgången på information och kunskap om gällande regler som av avgörande betydelse för att kunna lämna in en asylansökan i den önskade destinationsstaten. Detta kommer här att illustreras med hjälp av två av studiens andra deltagare.

Mustafa, 45, är född och uppvuxen i en av Syriens grannstater. Han är visserligen syrisk medborgare och omfattas därmed av det permanenta uppehållstillstånd som Sverige beslutat ge alla syriska medborgare och statslösa från Syrien. Men han är också sedan ett antal år tillbaka medborgare i grannstaten där han vuxit upp. På grund av politisk aktivitet tvingades han lämna sitt födelseland, och åren innan resan till Sverige hade han bott, arbetat och haft tillfälligt uppehållstillstånd i en av gulfstaterna.

Efter en viss händelse, och eftersom hans uppehållstillstånd endast var tillfälligt, bestämde han sig för att söka asyl i Sverige i förhoppningen att ge sin familj ”lugn och ro”. Han hade besökt Europa ett flertal gånger, och vid tidpunkten för beslutet att söka asyl hade han ett giltigt visum till en av medlemsstaterna i Schengen-unionen. Därmed behövde han inte anlita smugglare. Han köpte en vanlig flygbiljett till staten som utfärdat visumet och tog sedan ett anslutande flyg till Sverige.

Mustafa hade alltså de resurser i form av resehandlingar och pengar som krävdes för att jämförelsevis enkelt och bekvämt ta sig till Sverige. Däremot saknade han information om vad det befintliga visumet innebar för hans möjligheter att söka asyl i Sverige. När han lämnade in sin asylansökan på Arlanda hade han aldrig hört talas om Dublinförordningen. Han visade därför upp både sitt syriska pass – för att styrka sin rätt till permanent uppehållstillstånd – och det pass som utstälts av staten där han föddes och där visumet till den andra Schengen- staten satt. När Migrationsverkets tjänsteman frågade om han ville gå vidare med sitt ärende eftersom hans fall ”påverkas av Dublinförordningen”, förstod han inte vad det innebar. Han bekräftade att han ville fortsätta med sin ansökan. Först i efterhand insåg han att om han endast visat sitt syriska pass och inte det pass som innehöll visumet hade han fått permanent uppehåll i Sverige.¹³ Istället tvingades han efter flera överklaganden och endast ett par dagar efter min intervju med honom, lämna Sverige och resa till landet som hade utställt visumet. Mustafas asylansökan måste enligt Dublinförordningen lämnas in och behandlas där.

Mustafas fall kan kontrasteras mot 39-åriga Aisha från Damaskus. Hon anlidade, tillsammans med sin man och två små barn, smugglare för att ta sig till Europa. Familjen satt i en läckande båt när de efter att ha tillbringat sex dygn i hög sjö under resan över Medelhavet plockades upp av den italienska kustbevakningen.

Kvinnor och barn fördes i land först, och Aisha och barnen skiljdes därför från mannen. Aisha fick senare besked om att alla män på båten förts iland men hamnat i ett annat mottagningscentrum. Hon lyckades inte kontakta honom.

Hon beslöt att fullfölja resan till Sverige med barnen i förhoppningen att kunna kontakta sin man under resans gång. Väl framkommen i Sverige, fick hon veta att mannen lämnat fingeravtryck i Italien och därmed måste söka asyl där. I detta läge följde Aisha rådet hon fick av släktingar i Sverige att söka asyl här, och berätta att hon skilts från mannen under resan, och att hon inte visste var han befann sig. Detta i syfte att inte riskera att behöva resa till Italien och söka asyl där. Permanent uppehållstillstånd beviljades för både henne och barnen. Flera månader senare anlände även hennes make till Sverige. Eftersom hans fru fått permanent uppehållstillstånd i Sverige, avslutades hans asylansökan i Italien.

Ett tydligt mönster i informanternas berättelser, som också illustreras av Aishas och Mustafas fall, är att kunskaper om asylpolicyer och om regler som Dublinförordningen och dess konsekvenser utbyts inom migranternas sociala nätverk. Det görs både före och under resan. Men kunskaper är också lättillgängliga via smugglare och på internet. Den som söker information om resan till Europa på nätet, exempelvis i någon av de Facebook-grupper som fokuserar på ämnet, inser snabbt vad lämnade fingeravtryck i olika stater innebär (eller vad ett giltigt visum, som försvinnande få har tillgång till, betyder). Man får veta hur dessa faktorer begränsar möjligheten att söka asyl i andra stater, och hur detta sedan förändrats genom olika staters enskilda beslut.

Det utmärkande för Mustafa – den ende av informanterna som inte kände till Dublinförordningen – är att han genom sitt giltiga visum inte kände något behov att sätta sig in i dessa regler och beslut. Om han hade behövt söka kontaktuppgifter till smugglare, om han hört sig för om olika möjliga vägar till Europa eller på vägen kommit i kontakt med andra asylsökande, är det högst osannolikt att denna för övriga informanter så självklara kunskap hade kunnat gå honom förbi. En tolkning är att Mustafa saknade den typ av nätverk som hade kunnat ge honom nödvändig information om vad som krävs för att kunna söka asyl i Sverige.

Ytterligare en aspekt av valfriheten är förstås att det finns så få lagliga vägar in i EU och Nordamerika. Att bristen på lagliga vägar kan påverka valet att söka asyl illustreras här med Adels och Abdurrahmans berättelser. Ingen av dem hade inledningsvis övervägt att söka asyl över huvud taget.

Den ene bosatte sig tillsammans med sin familj i ett nordafrikanskt land, den andre i ett syriskt grannland där han redan hade syskon. Adel hade en påbörjad läkarutbildning som han var fast besluten att fullfölja. Abdurrahman ville påbörja forskarstudier inom det medicinska område han studerat tidigare, och som han också under några år arbetat inom i Syrien. Båda såg möjligheten att söka stipendier eftersom de hade rätt utbildningsmässiga kvalifikationer.

Adel fick, baserat på sina goda studieresultat, ett stipendium för att avsluta sin utbildning i USA. Men hans ansökan om studentvisum vid amerikanska ambassaden i staten där han befann sig för tillfället möttes med avslag, trots beviljat stipendium. Abdurrahman lyckades aldrig söka det tyska stipendium han hittat. En förutsättning för att söka var att ha en viss summa pengar på ett bankkonto. Pengarna kunde han vis-

serligen skrapa ihop, men syrier tilläts inte öppna något bankkonto i staten där han vistades. Både Adel och Abdurrahman valde i detta läge att undersöka möjligheterna att söka asyl.

Som framgått i rapportens inledning har ett antal tidigare studier byggda på intervjuer med asylsökande dragit slutsatsen att många inte själva väljer sina destinationsstater. Beslutet fattas i stället av familjemedlemmar och smugglare. Detta har inte varit fallet för informanterna i denna studie. Ingen av dem har kommit till Sverige på grund av att någon annan än de själva fattat beslutet. Adels och Abdurrahmans berättelser ovan visar dock att en person som själv väljer att söka asyl i just Sverige inte nödvändigtvis gör ett förstahandsval. Flera andra informanternas berättelser illustrerar samma sak.

En asylansökan i Sverige kan snarare vara resultatet av ett tredjehandsval. Förstahandsvalet har då exempelvis inneburit att stanna kvar i Syriens närområde, med sikte på att så snart som möjligt återvända hem. Andrahandsvalet har bestått av att söka asyl i andra europeiska eller nordamerikanska stater. Först efter att det visat sig svårare än väntat att få uppehållstillstånd i dessa stater, bestämmer man sig för att söka asyl i Sverige i stället.

Push- och pull-faktorer: varför just Sverige?

I denna del behandlas frågan om vad som gjort att studiens deltagare sökt asyl i Sverige. Vilka är de pull-faktorer informanterna pekar på som betydelsefulla i valet av just Sverige som destinationsstat? I linje med bland annat Brekkes och Aarsets intervjustudie med asylsökare i Norge (2009), framgår i informanternas berättelser att vissa för dem viktiga pull-faktorer återfinns även i ett flertal andra stater. Andra faktorer ses som specifika för just Sverige.

Till de pull-faktorer som skulle kunna återfinnas i flera olika potentiella destinationsstater hör exempelvis att det råder fred, att det är en demokrati där man har yttrandefrihet, där mänskliga rättigheter respekteras, där barnen kan gå i skola och där det finns möjligheter att försörja sig. Denna typ av pullfaktorer beskrivs av informanterna som grundläggande för att kunna bygga upp ett nytt liv.

För att illustrera detta skildrade flertalet informanter de push-faktorer som gjort att de lämnat sina hem. Det som beskrivs som pull-faktorer måste därmed förstås i ljuset av de push-faktorer som gjorde att informanterna började söka efter alternativ till de liv de levde i Syrien (eller, i Mustafas fall, i gulfområdet).

De som levtt i krigsdrabbade områden beskrev en vardag med bomber, missilnedslag, prickskyttar och en ständig rädsla för att man själv eller någon närstående skulle dödas, skadas eller kidnappas. Ibtisam, 39, beskrev exempelvis livet i en by i norra Syrien med att ”vi hörde missilerna hela tiden. Alla trodde att de skulle falla på just deras hus. Om vi var ute och hörde explosionerna så trodde alla att just deras hus träffats.” Stressen över att veta att det inte står i ens makt att ge sina barn en trygg barndom och en grundläggande utbildning kom fram i flera intervjuer. Det upplevda egna sveket i att försöka lugna små barn med att ljudet av skottlossning i själva verket är fyrverkerier, nämndes vidare av flera informanter. Ett annat återkommande tema var svårigheten att försörja sin familj i ett läge där man av säkerhetsskäl eller brist på efterfrågan tvingats upphöra med det arbete man tidigare utfört. Besvikelsen över att ha investerat mycket tid och energi i en utbildning man förväntat skulle ge arbete och goda framtidsutsikter, för att sedan se sig tvungen att avbryta den, nämns vidare av flera informanter.

Två av informanterna beslöt med kort varsel lämna sina hem på grund av förföljelse. De berättar om hot riktade mot dem själva och deras familjemedlemmar, samt händelser de uppfattat som tydliga varningar om att de var övervakade.

Liknande skildringar återkommer hos flertalet informanter som bakgrund till valet att söka asyl i Europa. Det stora flertalet ansåg emellertid att det fanns fler stater än Sverige som kunnat uppfylla deras grundläggande önskningsom en plats där fred och demokrati råder och där försörjningsmöjligheter finns. För några av informanterna innebar detta att de inledningsvis beslutat söka asyl i andra europeiska stater, och inte i Sverige. Baserat på den information de sedan via släktingar, media, sociala media eller andra asylsökande de träffade innan ankomst, fick om de stater de ursprungligen önskat söka sig till, och baserat på den information de fick om Sverige, ändrade de sina beslut. Som framgått ovan, uppger dock flertalet att de redan från början bestämt sig för att söka asyl i just Sverige. De pull-faktorer som angavs som avgörande för detta val redogörs för i nedanstående stycken.

Asylpolicy: permanent uppehållstillstånd och medborgarskap

Den enskilt dominerande faktorn i det stora flertalet informanters redogörelser för varför de sökt asyl i just Sverige, och inte någon annanstans, är Sveriges beslut att ge samtliga syrier och statslösa från Syrien permanent uppehållstillstånd. Följande citat av 35-åriga Ahlam och 34-åriga Abdurrahman är representativa för de förklaringar som getts till varför det permanenta uppehållstillståndet varit avgörande. Ahlam säger:

Att söka asyl i Europa innebär på ett sätt att börja om.[...] Jag skall börja om här och bygga mina barns framtid. Då vill jag inte bo på ett ställe där de om några år säger: "Hej då, nu får du åka härifrån."

På liknande sätt säger Abdurrahman att "man får lugn och ro om man vet att man får stanna. Man måste ha lugn och ro för att kunna bygga sin framtid". För informanterna innebär därmed det permanenta uppehållstillståndet att en av de många osäkerhetsfaktorer de lever med försvinner – risken att återigen tvingas bryta upp. Att en gång ha tvingats lämna det liv man levt, av orsaker man själv inte kunnat råda över, föder en stark önskan att så långt som möjligt "säkra" det nya liv man nu skall bygga upp utanför Syrien.

Generellt ses alltså det permanenta uppehållstillståndet som en stabil grund på vilken man kan börja bygga upp sitt liv igen utan att behöva oroa sig för att det man bygger upp endast är tillfälligt. Som nämnts ovan hade över hälften av deltagarna inledningsvis sökt just tillfälliga lösningar i Syriens närområde i väntan på att situationen i hemlandet skulle förbättras. Eftersom de sedan dragit slutsatsen att det var omöjligt att återvända inom överskådlig framtid, började det nödvändiga sökandet efter en annan och mer långsiktig lösning. Ett permanent uppehållstillstånd i Sverige beskrivs då som basen för denna lösning.

På grund av läget i Syrien, och sannolikheten att det kommer försämrats snarare än förbättras, har informanter som kommit direkt från Syrien dragit slutsatsen att det inte är någon idé att jaga tillfälliga lösningar. Ett exempel är George, 24, som lämnat huvudstaden Damaskus tillsammans med sin mamma, sina syskon och en släkting. De har sökt asyl i Sverige därför att det är tryggast för familjen att slippa förnya uppehållstillståndet, berättar han. Själv hade han kunnat tänka sig att åka vart som helst där han skulle kunna

slutföra sin påbörjade utbildning och sedan arbeta: ”Men låt oss vara ärliga. Alla vet att Syrien aldrig blir som det var, det är ingen idé att se sig tillbaka, jag är 90 procent säker på att vi aldrig kommer att kunna åka tillbaka.”

Bland dem som ser det permanenta uppehållstillståndet som avgörande för valet av Sverige som destinationsstat nämner flertalet också möjligheten att relativt enkelt och inom en jämförelsevis snar framtid kunna söka svenskt medborgarskap.¹⁴ Medborgarskapet beskrivs som en extra trygghet, eftersom det ger en tydligare tillhörighet till Sverige än vad det permanenta uppehållstillståndet gör. För grupper från Syrien som aldrig haft syriskt medborgarskap – som palestinier (i flera generationer) som sedan 1948 levt som flyktingar i Syrien, samt vissa kurdiska grupper – blir det svenska medborgarskapet det första man någonsin haft. Men även flera av informanterna med syriskt medborgarskap menar att utvecklingen i Syrien är något som gjort dem statslösa i praktiken. De räknar inte med att Syrien kommer att fungera som stat igen, vilket lett till att de känner behovet av ett nytt medborgarskap. Detta uttrycks exempelvis i följande citat av Bilal, 35: ”Jag och min familj måste ha ett nytt medborgarskap för Syrien kommer inte att finnas mer.”

Förutom extra trygghet, öppnar ett svenskt medborgarskap och medföljande svenskt pass dörren till möjligheter som enbart ett permanent uppehållstillstånd inte kan ge. Chansen att resa utan visum, att med större sannolikhet få visum till vissa stater, samt rättigheten att som svensk medborgare kunna bosätta sig och arbeta i andra EU-stater är några möjligheter som nämnts. Exemplet Yasir, 37, får illustrera att medborgarskapet känns viktigare än själva uppehållstillståndet för några informanter:

Jag reste mycket i mitt jobb i Syrien. Jag vill försöka arbeta med något liknande här i Sverige. Då kan jag inte ha ett syriskt pass, vi kommer inte in någonstans utan visum. Jag skulle kunna ha nästan vilket medborgarskap som helst, men Sverige var det land som gav medborgarskap snabbast och lättast.

När det syriska medborgarskapet nu blivit ett hinder för Yasirs framtidsplaner, ger det svenska medborgarskapet alltså förhoppningar om att planerna trots allt ska kunna förverkligas.

Familje- släkt-, och vänskapsband

Som nämnts i rapportens inledande del har tidigare forskning identifierat förekomsten av familjemedlemmar, släkt eller andra typer av sociala nätverk i destinationsstaten som en pull-faktor och därmed ett viktigt skäl till asylsökandes val. Så har inte varit fallet för det stora flertalet informanter i denna studie. Denna faktor har naturligt fallit bort för över hälften, eftersom de varken hade familj, släkt eller vänner i Sverige när beslutet att söka asyl här fattades. Bland dem som hade familj i Sverige, beskriver flertalet detta som något som förstärkte deras önskan att söka asyl just här.

Ett fåtal har beskrivit familjebanden som en avgörande pull-faktor. Aminah och Murad, ett gift par i 40-årsåldern, har inte sökt asyl i strikt mening. Men resan till Sverige var helt beroende av deras familjeband. Parets minderåriga dotter, som fått permanent uppehållstillstånd i Sverige, hade fått sin ansökan om familjeåterförening beviljad. Följaktligen hade Aminah och Murad sina permanenta uppehållstillstånd och samtliga

nödvändiga resehandlingar klara när de inledde resan från Syriens närområde till Sverige. Att deras dotter sökt asyl i just Sverige, berodde också på de familjeband de hade här och det var aldrig aktuellt att diskutera andra möjliga destinationsstater.

Elias, 25, bestämde sig med kort varsel för att följa med en släkting som beslutat anlita smugglare för att ta sig till Europa. Han hade hoppats, men inte kunnat, avsluta sina ingenjörstudier i Egypten och beslöt söka asyl i Europa för att kunna avsluta dem här istället. Eftersom en familjemedlem sedan tidigare befann sig i Sverige sökte han asyl här och inte i Tyskland som han också hade uppfattat som ett bra land att studera i.

Sveriges beslut om permanenta uppehållstillstånd till syrier och statslösa från Syrien fattades strax efter att Elias hade lämnat Egypten. Det påverkade inte valet av destinationsstat, uppger han. Det permanenta uppehållstillståndet är bra, förklarar Elias, men det är inte den grund han vill bygga sin framtid på. Hans önskade framtid byggs inte i Sverige över huvud taget, utan i Syrien. I väntan på att få återvända, ser Elias avslutandet av sin utbildning som den bästa investering han kan göra:

Jag hade kompisar i Syrien som hade massor med pengar. De har förlorat allt nu. Jag hade också kompisar som hade en massa bra kontakter och som kunde få hjälp att ta sig fram. Det är också borta nu. Men din utbildning kan ingen ta ifrån dig, det har jag insett nu. Så jag ska slutföra min utbildning och sedan vill jag åka hem och hjälpa till att bygga upp Syrien.

Flera påpekar att de, baserat just på familje- eller släktband, egentligen hellre hade sökt sig till en annan stat än Sverige. Eftersom de bedömde chanserna att få ett permanent uppehållstillstånd i dessa andra stater som små, beslöt de istället söka asyl i Sverige.

Mansour, 32, illustrerar detta. Helst hade han velat söka asyl i Belgien där han redan hade två syskon. Informationen han hade om Belgiens asytpolicy gjorde dock att han inte såg landet som ett möjligt alternativ. Han såg i stället Nederländerna som en bra möjlighet, ett land som både gav längre uppehållstillstånd och som var geografiskt och språkligt nära Belgien och syskonen. Efter ankomsten till Aten hörde Mansour talas om chansen till permanent uppehållstillstånd i Sverige, så han bestämde sig för att resa hit i stället.

Ahlam, 35, berättar på liknande sätt att hon helst velat resa till Schweiz eftersom hon har släktingar där. Därmed skulle hon på plats känna någon som skulle kunna hjälpa henne att etablera sig och förstå det nya landet. Men släktingarna avrådde henne. De sade att det skulle bli svårt att få uppehållstillstånd i Schweiz och mer eller mindre omöjligt att få medborgarskap. Därför uppmanade de henne i stället att söka asyl i Sverige eftersom hon där skulle få både permanent uppehållstillstånd och medborgarskap.

För både Mansour och Ahlam blev det permanenta uppehållstillståndet, och i Ahlams fall även medborgarskapet, första prioritet när valet stod mellan att finnas nära familj och släkt och att kunna vara säker på att få stanna kvar i landet så länge man själv önskar. Flera andra informanter delar med sig av liknande berättelser. Önskan eller möjligheten att söka sig till stater där man redan har ett socialt nätverk får stå tillbaka därför att staternas asytpolicy uppfattas som mindre generös vad gäller uppehållstillstånd och medborgarskap. Bilden som växer fram ur informanternas berättelser visar därmed att den hägrande långsiktiga tryggheten som förknippas med permanent uppehållstillstånd och medborgarskap, när man tvingas välja, är viktigare än den känslomässiga tryggheten närvaron av familj och släkt kan ge.

Bilden av Sverige

Som framgått i rapportens inledande del har ”bilden av destinationsstaten” i senare kvalitativa intervjustudier utpekats som en potentiellt avgörande faktor vid valet av destinationsstat. Detta bekräftas i några av de skildringar informanterna i denna studie gett vad gäller beslutet att söka asyl i Sverige.

Ibtisam, 39, och Yousef, 44, ett gift par från norra Syrien, beskriver hur de efter två år i ett av Syriens grannländer fattade beslutet att resa vidare. Trots att både Yousef, familjens fyra barn och andra släktingar de bodde med tog jobb som daglönare, gick ekonomin inte ihop. Situationen i hembyn i Syrien gjorde det omöjligt att återvända. Deras barn hade inte kunnat gå i skola på fyra år, och Ibtisam och Yousef oroade sig för att de skulle växa upp som analfabeter.

I sin redogörelse för varför de beslöt att försöka ta sig till just Sverige berättar de att Sverige var den enda stat de kände till som ger asylsökande stöd till försörjning och möjlighet för barnen att gå i skola. De hade varken familj, släkt eller bekanta i Sverige, och beslutet om permanent uppehållstillstånd kände de inte till. De hade heller inte någon konkret information om hur stödet som Sverige ger asylsökande egentligen såg ut. Deras bild var likväl att de skulle tas emot här och ges det stöd som behövdes för att kunna försörja familjen och för att barnen skulle kunna få gå i skola. Med erfarenheten av att trots hårt arbete inte ha kunnat försörja sig blev tanken att det fanns ett land där man får hjälp med bostad och grundläggande försörjning och där barnen kan gå i skola den avgörande faktorn. I likhet med Zimmermans studie, där informanter i Storbritannien diskuterar ekonomiskt bistånd som en nödvändighet för en asylsökande (2009, s. 225), talar Ibtisam och Yousef om stödet de får som något som, under en period, är nödvändig för att kunna komma på fötter.

På samma sätt beskriver Samir, 42, hur livet i hemstaden Aleppo hade blivit omöjligt. Priserna hade stigit och det blev svårt att försörja sig. Krypsskyttar och missilnedslag hade blivit vardag, och han plågades av att barnen inte fick uppleva en normal barndom. Ett av hans syskon, som hade levt länge i Sverige, kunde berätta att man kan klara sig på det ekonomiska stödet som flyktingar får i Sverige. Hon hade vidare sagt att i Sverige är barnen viktigast av allt och att alla barn får gå i skola. Inte heller Samir hade någon exakt information om vilket stöd han och familjen skulle kunna få, men vetskapen om att de skulle klara sig ekonomiskt, och drömmen att kunna ge barnen lugn och ro, gjorde att han beslöt söka asyl i Sverige. I likhet med Ibtisam och Yousef, beskriver han det ekonomiska stödet familjen nu får som en nödvändig hjälp för att kunna komma igång i det nya landet.

Flera andra informanter, som pekat på permanent uppehållstillstånd eller familjeband som avgörande i valet av Sverige som destinationsland, nämner sin tidigare bild av Sverige som en förstärkande faktor bakom beslutet att resa just hit. George, 24, säger exempelvis att ”vi hade också förstått att Sverige ger ett tryggt liv, inte som andra stater som inte ger någon hjälp. I Sverige kan vi leva med värdighet.” Ahmad förklarar på liknande sätt att han hade fått veta att alla skandinaviska länder ger ”bra asyl” för där kan man leva med värdighet. Han tillägger sedan: ”Syrier vet att Sverige är det bästa landet för asyl.” Farid, 28, säger att ”alla vill till Sverige för Sverige har så bra rykte”.

Informanternas skildringar av sina beslut att söka asyl i just Sverige får ”bilden av destinationsstaten” att framstå som betydelsefull på två sätt. I vissa fall kan bilden bli den viktigaste pull-faktorn inför valet av destination. Så ser det ut för Ibtisam, Yousef och Samir. Men ”bilden av destinationsstaten” kan också vara

en bakgrundsfaktor som förstärker andra pull-faktorer, som i Georges och Ahmads fall. Deras och andra informanternas svar indikerar att ett permanent uppehållstillstånd i en stat som i övrigt inte erbjuder någon hjälp inte är någon pull-faktor i deras ögon. Likaså hade de som framhävde familjebanden som en avgörande pull-faktor förmodligen tvekat om ryktet hade sagt att destinationsstaten i övrigt var svår att leva i.

Hur ser bilden av Sverige ut?

Bilden av Sverige, så som den presenterats av informanterna när de antingen självmant tagit upp den eller när de ombetts beskriva vilka intryck de hade av Sverige och vad de visste om landet innan de påbörjade sin resa, har sett något olika ut hos olika personer. Nedanstående försök att beskriva bilden baseras på informanternas redogörelser för sina kunskaper, åsikter och intryck av Sverige innan de kom hit.

Samtliga deltagare uppger att de från början hade en bild av Sverige som ett demokratiskt och fritt land där mänskliga rättigheter respekteras. De allra flesta inleder sina skildringar av Sverige-bilden med sådana teman. Flera personer berättar att de hade hört att Sverige och Skandinavien var mer demokratiska och mer utvecklade än andra stater. Samira, 52, hade exempelvis hört att Sverige har de mest humana lagarna av alla stater och Ismail, 29, berättade att:

Jag hade hört mycket om Sverige. Att det var den vackraste skandinaviska staten och att de skandinaviska staterna är bättre än andra europeiska stater och att Sverige är bäst av dem alla.

Mustafa, som på grund av Dublinförordningens regler blev tvungen att lämna Sverige, berättar att ledaren för det politiska partiet han sedan länge är aktiv i för många år sedan talat om Sverige som ett land som förvekligt den socialistiska modell hans parti eftersträvar. Han hade också intrycket att de skandinaviska staterna generellt, men framför allt Sverige, var mest framträdande i världen när det gäller respekten för mänskliga rättigheter.

Att Sverige har hög kvalitet på utbildning, har god ekonomi och att det är möjligt att hitta jobb var andra teman som ofta togs upp i informanternas beskrivning av bilden av Sverige. Flera sade sig också ha hört att Sverige är ett land utan främlingsfientlighet och med stor tolerans för andra kulturer och religioner. Flera hade också bilden av ett land som tar emot flyktingar och erbjuder bostad, ekonomiskt stöd och utbildning.

Några hade också hört mer negativa saker: det blir mycket kallt på vintern, att det är stressigt och tråkigt att leva här, och att Sverige har ett högt antal självmord.

En del informanter skilde på staten Sverige och den svenska befolkningen. Flera nämnde då sina intryck av svenskar som ett bra och trevligt folk som bryr sig om flyktingar, som respekterar olika religioner och inte är främlingsfientliga. Aisha, som genom sin pappas arbete hade träffat många svenskar redan som barn, mindes dem som trevliga och artiga.

Den bild informanterna haft av Sverige uppger de att de fått genom media, släktingar, bekanta, sociala medier och andra migranter på vägen. När de tillfrågas om smugglarnas roll i att sprida någon specifik bild av Sverige säger samtliga att de själva aldrig hört någonting om Sverige från någon medlem i de nätverk de

anlitat. Den samlade bilden av smugglarnas roll i sammanhanget sammanfattas i följande citat: ”Nej, de säger inget. De är bara intresserade av pengarna och bryr sig inte om vart du ska.”

En informant fick i Aten höra att den svenske kungen beslutat att alla syrier ska få medborgarskap efter tre år. Det kan ha varit ett rykte som smugglare spridit ut, tror han, men själv hörde han det från en annan migrant. Under intervjun skrattar han åt att han hade trott att det var sant. Nu vet han att kungen inte kan fatta sådana beslut. Men möjligheterna att undersöka sanningshalten i olika rykten på plats i Aten var starkt begränsade, och då är det svårt att avgöra vad som är fakta och vad som är desinformation.

Den andra bilden av Sverige: villan och bilen

Bilden av Sverige innan informanterna själva kom hit bör kompletteras. Flertalet pekar också på en annan bild. De har sett ”information” i sociala media med uppgifter om den materiella hjälp som asylsökande och personer med permanent uppehållstillstånd får i Sverige. Informanterna betonar att de själva inte trott på eller brytt sig om dessa uppgifter. Men flera tror att andra asylsökande kan ha påverkats av sådana uppgifter när de valde Sverige som destinationsstat.

Samira berättar hur hon och en arbetskamrat i Syrien hade tittat på vad kollegans släktingar i Sverige postat på Facebook:

De postade allt möjligt på Facebook. De skrev att man får bil och hus och en lön. För syrier låter det ju fantastiskt, en stat som bryr sig om att man har tak över huvudet och kan försörja sig. Sverige har så bra rykte så en del tror nog att det är sant”.

George har liknande minnen:

Jag såg mycket sådant i sociala media, 'Jag har fått ett hus gratis'. [...] Det är sant att många kommer till Sverige för att de tror att det är alltings förlovade land. De har hört så mycket om Sverige, Sverige, Sverige. Folk tror att det är himlen.

Muhannad påpekar att det i Facebook-grupper där man postar råd och information för syrier som önskar söka asyl i Sverige varnas för missvisande information av denna typ. Liksom Samira ovan, tror Muhannad att dessa varningar inte alltid går fram: ”Folk tror väl på det ändå eftersom det passar in i den bild de har av Sverige.”

Sammantaget tycks informanterna tolka bilden av materiell bekvämlighet i Sverige som att människor vill förmedla en överdrivet positiv bild av sin egen situation i det nya landet inför släkt och vänner. Ahlam uttrycker detta på följande sätt:

Det finns folk som vill visa dig att de har lyckats. Så de ställer sig framför en snygg bil och tar en bild och säger att det är deras nya bil som de fått i Sverige.

Några betonar att detta inte bara förekommer bland nyanlända. En liknande bild har funnits under lång tid därför att även personer som levat länge i Sverige ibland har förmedlat en förskönad bild.

Berättelser om svårigheter och besvikelser efter ankomsten till Sverige och över livet här såg vid intervju tillfällena inte ut att ha kommit fram på samma sätt. ”Många som kommer hit delar inte med sig av hela bilden”, som Abdurrahman uttrycker det. Hans ord ligger i linje med vad Gilbert och Koser (2006) konstaterat. Flera informanter uppger dock att de själva, om de tillfrågas, klargör att denna typ av idealiserade rykten om Sverige inte är sanna.

Att söka information om Sverige före avresan

Studiens informanter bekräftar vad tidigare forskning konstaterat: de hade inte några djupare eller mer detaljerade kunskaper om Sverige då beslutet att söka asyl här fattades. De med familj, släkt eller bekanta i Sverige hörde sig för om hur det är att leva här och om möjligheterna till försörjning och studier. Bland dem som saknade sådana kontakter uppger hälften att de hade försökt hitta information om landet i samband med beslutet att söka asyl. En läste dagen före sin ganska plötsliga avresa från Syrien på nätet om samhället i Sverige, en annan försökte ta reda på mer om klimatet eftersom han hört att vintrarna var så långa och kalla. Yasir ansträngde sig för att få en bild av vilka industrier som finns i Sverige och vilken marknad hans tänkta nya företag kunde räkna med. Han var också en av tre som sökte bekräfta att informationen om permanenta uppehållstillstånd verkligen stämde med verkligheten och letade ytterligare information om hur asylprocessen går till.

Flertalet informanter har inte sökt några djupare kunskaper. Alla har inte haft möjlighet, några tyckte inte att det var nödvändigt. Det stora undantaget utgörs av Adel, 24, som själv beskriver det som att han ”levde online” i Sverige i en och en halv månad innan han lämnade Egypten:

Jag tittade på Migrationsverkets hemsida, där finns informationsvideor om hela asylprocessen. De har jag haft stor nytta av. [...] Jag läste massor av artiklar och kommentarer på nätet av folk som redan var här. Jag fick till exempel veta att man inte skall sätta sig bredvid någon på bussen om det finns lediga platser utan någon passagerare bredvid.

Adel hade också via sina nätsökningar förstått att man inte bör besöka svenskar i deras hem utan särskild inbjudan eller förvarning. Intervjun med Adel genomfördes på den förläggning där han bodde i väntan på uppehållstillstånd och bostad. Han berättade hur han vid flera tillfällen haft nytta av sina kunskaper och ställt upp och hjälpt andra som bodde där när de inte förstätt hur exempelvis de olika stegen i asylprocessen går till.

Diskrepans jämfört med pull-faktorer som tidigare forskning identifierat

Av de pullfaktorer tidigare forskning identifierat som viktiga i asylsökandes val av destinationsstat har tre tagits upp i de skildringar denna studies informanter gett av sina beslut att söka asyl i Sverige: Sveriges asylpolicy (i betydelsen permanent uppehållstillstånd och möjligheten att inom relativt kort tid få svenskt medborgarskap), familje- och släktband samt bilden av Sverige.

Tidigare forskning har också påpekat att en redan etablerad diaspora i destinationsstaten är en pull-faktor för asylsökande. Ingen av informanterna har nämnt sina landsmän – förutom släkten och vännerna – som ett skäl att söka asyl i just Sverige. Tvärtom har flera påpekat att det faktum att det finns många syrier och andra arabisktalande i Sverige som något de tror kan göra det svårare att lära sig svenska. Av just detta skäl betonar de att de inte vill bosätta sig i områden där arabiska är ett vanligt språk.

Geografisk närhet och koloniala eller historiska band är en annan viktig pull-faktor enligt tidigare forskning. Sådana faktorer faller bort för syrier som vill söka asyl i Sverige, men vikten av geografisk närhet återfinns i berättelserna om varför informanterna inledningsvis bosatt sig i Syriens närområde. Tanken var att återvända hem igen, alltså var det praktiskt att befinna sig nära Syrien. För informanter som lämnat norra Syrien för att sätta sig i säkerhet var det Turkiet som låg närmast. De som hoppades kunna avsluta sina studier eller fortsätta arbeta med sina tidigare yrken valde arabisktalande stater.

Destinationsstatens ekonomi är en annan pull-faktor, som tidigare forskning identifierat. För informanterna i denna studie tycks denna faktor som ha funnits med i bilden de hade av Sverige, och det allmänna intrycket var att Sverige har god ekonomi. Ingen har dock haft specifika kunskaper om ämnet.

Slutnoter kapitel 4

13. Visumet innehöll inte Mustafas fingeravtryck. Om det hade gjort det, hade han behövt vänta i 18 månader efter visumets utfärdande med att lämna in sin asylansökan. Efter 18 månader försvinner nämligen fingeravtrycken från den gemensamma databasen.
14. Det tar fyra eller fem år, beroende på vilken skyddsform som utgör grunden för det permanenta uppehållstillståndet. Under denna tid ska personen ha bott stadigvarande i Sverige. Tiden räknas från den dag ansökan om uppehållstillstånd lämnas in (Migrationsverket, 2015b).

5. Fasen efter ankomst: hur blev mötet med Sverige?

Då intervjuerna som denna studie baseras på genomfördes under våren och sommaren 2015 befann sig informanterna i olika faser av asyl- eller etableringsprocessen. Samtliga hade lämnat in sin asylansökan (med undantag för det gifta paret som genom familjeanknytning hade sina uppehållstillstånd klara när de anlände till Sverige). Hälften hade hunnit få sitt permanenta uppehållstillstånd vid tidpunkten för intervjun. Några hade fått en etableringsplan utarbetad och börjat läsa svenska för invandrare (sfi), andra väntade på att barnen skulle få dagisplats för att själva kunna läsa svenska, vissa väntade på en ledig sfi-plats.

En informant var färdig med alla nivåer av sfi¹⁵ och hade nyligen avslutat en kurs i svenska som gav behörighet för universitetsstudier. Några hade återförenats med sina familjer som efter godkänd ansökan kunnat resa hit, andra visste inte när de skulle kunna lämna in sin ansökan om återförening. Bland dem som väntade på sitt uppehållstillstånd fanns hälften på asylboenden, medan övriga bodde hos släktingar, vänner eller i andrahandslägenheter.

Som nämnts i metodavsnittet är det viktigt att komma ihåg att intervjutidpunkten kan påverka informanternas skildringar. Tidsaspekten är kanske extra viktig när det gäller informanternas berättelser om mötet med Sverige. De befann sig vid intervjutillfället inte bara i olika faser, utan stod även inför det faktum att förutsättningarna inom olika faser förändrats. Exempelvis har väntetiden ökat dramatiskt för permanent uppehållstillstånd, vilket innebär att möjligheten att lämna in en ansökan om familjeåterförening skjuts på framtiden. Även handläggningstiderna för inlämnade ansökningar har ökat.

Skildringarna av mötet med Sverige påverkas därför sannolikt inte bara av hur länge man befunnit sig i landet, men också av under vilken period man kommit hit. De informanter som anlände till Sverige fram till sommaren 2014 uppger att deras uppehållstillstånd var klara inom tre-fyra månader. Ingen av dem har beskrivit väntetiden som speciellt svår, och under intervjun framställs den som ett avslutat kapitel som inte behöver kommenteras vidare. Om intervjun med dem hade genomförts efter någon månads väntan, hade väntetiden förmodligen utgjort en mer central del av deras berättelse. Bland dem som sökt asyl sommaren 2014 eller senare hade ingen fått sitt uppehållstillstånd när intervjun genomfördes. Flera hade väntat i över ett halvår¹⁶, och ingen visste när beskedet kunde tänkas komma. I deras berättelser blir väntetiden av naturliga skäl central. Hade intervjun genomförts flera månader efter att uppehållstillståndet beviljats, hade möjligen andra saker framstått som mer centrala.

Hur tidpunkten för intervjun kan påverka informanternas skildringar illustreras med två exempel. När Said, 31, intervjuas våren 2015, är han positiv och hoppfull inför framtiden. Han tillhör dem som inte behövt vänta länge på uppehållstillståndet, och vid intervjutillfället har han praktik på en arbetsplats som ligger i linje med hans tidigare studier och arbete. Han har fått signaler från svenska forskare som är intresserade av hans kompetens och erfarenhet, och han hoppas kunna påbörja en forskarutbildning. Hans syriska betyg och examensbevis är inskickade för validering och han väntar på besked om sin behörighet.

När vi i ett helt annat ärende ses under hösten 2015, är Said uppgiven och känner att han inte har några möjligheter att bygga upp sitt nya liv. Han väntar fortfarande på valideringen av sina betyg och sin yrkesutbildning och trots intensivt sökande saknar han bostad. Lägenheten som han för tillfället hyr ett rum i erbjuder inte någon studiero, och han har svårt att fokusera på sina svenskstudier när allt känns så osäkert.

En annan informant, Bilal, 37, fick vänta nästan ett år på uppehållstillståndet. Intervjun med honom genomförs på det asylboende han tillbringat flera månader på. För att spara tid och ha något att göra, studerar han svenska både via Youtube och på en kurs som volontärer i grannstaden arrangerat. Han känner att han åldrats tio år under väntetiden och att han, som han uttrycker det, är "rädd att förlora mig själv. Jag har varit en framgångsrik och en rolig, social person. Det är jag inte längre." "Det värsta är", fortsätter han, "är att inte veta hur lång tid det kommer att ta." Tanken på att behöva vänta många månader till, och dessutom ytterligare ett år för att sedan få sin ansökan om familjeåterförening beviljad, framstår som outhärdlig.

Bilal vill absolut inte att hans fru och barn ska behöva göra samma båtresa mellan Turkiet och Grekland som han själv gjort, men berättar att han i vissa stunder ändå överväger det alternativet. Under sommaren 2015 kommer så uppehållstillståndet, Bilal hittar en bostad och ansökan om familjeåterförening lämnas in. Denna ansökan får förtur, av specifika skäl, och hösten 2015 återförenas hela familjen. Även om framtiden fortfarande är oklar, har flera av de stora stressfaktorerna i Bilals liv försvunnit och han känner sig betydligt mer hoppfull.

Nedan presenteras några centrala teman som trätt fram i informanternas berättelser om mötet med Sverige.

Väntetider

Väntetiderna för uppehållstillstånd är ett ämne som tagits upp av de som anlant sommaren 2014 eller senare. De som innan beslutet att söka asyl fattades bosatt sig i Syriens närområde, och som vid tidpunkten för intervjun fortfarande väntade på sitt uppehållstillstånd, beskrev sin situation som att deras väntan på att kunna återgå till ett normalt liv inletts redan innan de kom till Sverige. En tydlig skillnad jämfört med väntetiden i Sverige är att deras tid i Syriens närområde inte varit präglad av sysslöshet. Några hade studerat, andra hade startat egna företag och vissa tog tillfälliga jobb som de försökte försörja sig på. Eftersom de likväl tvingats bryta upp på nytt, beskrivs denna period som en förlust av tid. Väntetiden i Sverige skapar ännu mer förlorad tid. Här kan man tala om kumulativ väntan eftersom väntetiderna i Sverige adderas till tidigare perioder av väntan. Men även informanter som kommit direkt från Syrien uttrycker stor frustration över väntetiden i Sverige.

Sysslösheten under väntetiden beskrivs som mycket svår. Sin frustration över väntan har de hanterat på lite olika sätt. Några berättar om vilka rutiner de lagt upp, med exempelvis regelbunden träning, för att hålla sig sysselsatta och orka känna att de har något slags schema att förhålla sig till. Detta är ett sätt att undvika depression, menar informanterna. Andra har försökt att på egen hand, online till exempel, börja lära sig svenska. Några har haft tillgång till kurser som volontärer tagit initiativ till. Dessa kurser har ofta varit oregelbundna beroende på volontärernas tidscheman, men beskrivs som väldigt viktiga och uppskattade. De har gett informanterna något att göra, men också gett dem chansen att i praktiken börja arbeta med svenska språket. Detta beskrivs som speciellt viktigt eftersom det är något som de ändå kommer att behöva

göra. Flera informanter beskriver hur sådana initiativ får dem att känna att de gör vad de kan för att utnyttja väntetiden på ett så effektivt sätt som möjligt.

Adel, som vid intervjutillfället fortfarande väntar, ägnar mycket tid åt att på egen hand lära sig svenska. När uppehållstillståndet kommer, vill han vara redo att snabbt ta sig igenom de olika sfi-nivåerna. Han söker aktivt information om vad som krävs för att få sina betyg från den påbörjade läkarutbildningen validerade och sedan påbörja de kompletteringar som eventuellt krävs för att kunna avsluta utbildningen.

Han känner visserligen att en massa tid går till spillo under väntetiden, men han anstränger sig för att de nödvändiga steg han måste gå igenom efter att uppehållstillståndet blivit klart ska ta så lite tid som möjligt. Han har genom en bekant fått kontakt med en arbetsplats som visserligen inte alls är kopplad till hans utbildningsbakgrund men dit han går många timmar i veckan, hjälper till och övar svenska. Periodvis har han också suttit med i en riktig sfi-klass där läraren sett mellan fingrarna och tillåtit honom vara kvar trots att han egentligen, på grund av att han varken har uppehållstillstånd eller bostad, inte är behörig. När uppehållstillståndet slutligen anländer sensommaren 2015, gör han sig obehindrat förstådd på svenska utan att ha tagit en enda "formell" språklektion.

Osama, 29, försöker hålla sig till ett träningsschema för att hålla oron och tankarna i schack. Det går inte så bra. Tiden fylls till stor del av oron för familjen och vännerna som är kvar i Syrien: "Varje dag oroar jag mig för min familj i Syrien. Jag tittar på nyheterna och tänker 'Vem är det som skall dö i dag?' Mitt liv här slösas bort på ingenting."

Flera talar om sysslolösheten under väntetiden som en källa till spänning på förläggningarna. De beskriver exempelvis hur slagsmål brutit ut på grund av småsaker. Detta har de uppfattat som ett utlopp för frustration snarare än resultatet av verklig konflikt. Bilal beskriver exempelvis hur de boende på hans förläggning "slåss om maten i matsalen. Men det handlar egentligen inte alls om maten. De har ingenting att göra." Han och flera andra uttrycker förvåning över att den långa väntetiden förväntas gå till just ingenting: "Vi kommer att bli era medborgare i framtiden, ni måste använda oss."

För flera informanter blir de långa väntetiderna extra frustrerande, eftersom de när resan till Sverige inleddes hade hoppats på återförening med sina familjer relativt snart. Flertalet av dem som kom till Sverige före sommaren 2014 har tillbringat sex–sju månader här innan de kunnat återförenas med sina familjer.

Undantaget är Nour, 36, som tillsammans med sina två yngsta barn fick uppehållstillstånd i början av 2015. Hennes två äldsta barn finns kvar i Syriens närområde där de bor tillsammans med släktingar. Barnen genomförde den obligatoriska intervjun på en svensk ambassad i januari 2015. Hösten 2015 berättar Nour att hon flera gånger fått besked om att ansökan måste kompletteras med olika saker. Hon oroar sig ständigt för barnen, eftersom den släkting som haft huvudansvaret för dem själv påbörjat sin resa mot Europa och lämnat barnen kvar. Hon berättar att några bekanta i staden där hon bor sagt att den långa och krångliga handläggningstiden antagligen är ett tecken på att beslutet blir negativt till slut, och att barnen inte får komma till Sverige. Hon oroar sig över detta och Nour har svårt att fokusera på sina svenskstudier.

Salwas, 35, ansökan om familjeåterförening för sina barn har också tagit lång tid. Även hennes äldsta barn befinner sig hos släktingar i ett av Syriens grannländer. Hennes man, som inte kunde lämna Syrien då hon och hennes yngre barn gjorde det, anlände hösten 2015 till Sverige. På grund av den långa handläggningstiden

för barnen hade han och Salwa inte ens övervägt att ansöka om familjeåterförening för hans del. Han anlidade i stället smugglare, och reste havsvägen från Turkiet till Grekland och sedan vidare med buss, tåg och till fots ända till Sverige.

Väntan på familjeåterförening är en av de faktorer som framstår som ett stort orosmoment i vardagen. Längtan efter familjemedlemmar, oron för deras säkerhet och bekymren för det egna försörjningsansvaret flera av informanterna har gentemot de familjemedlemmar som är kvar i Syrien eller i närområdet beskrivs som något som ständigt gnager. Det påverkar koncentrationsförmågan och möjligheten att fokusera på det nya liv de önskar bygga upp i Sverige.

Svårigheten att hitta bostad

Svårigheterna att hitta bostad är ett annat återkommande tema i merparten av intervjuerna. Vid intervjutidpunkten hade fyra av dem som fått sitt permanenta uppehållstillstånd också fått förstahandskontrakt för lägenheter via kommunala bostadsbolag. Dessa informanter bor på mindre orter utanför andra, något större städer. Ingen av dem hittade bostad där de ursprungligen ville bo, men nu trivs de bra. De förväntar sig inte kunna hitta arbete på bostadsorten men hoppas att i framtiden hitta jobb inom pendlingsavstånd.

Flera informanter har nämnt nätsidan Blocket eller olika grupper på Facebook som instrument för att söka efter bostad. Flertalet har också registrerat sig hos ett antal olika bostadsbolag. Utöver de fyra personer som hade förstahandskontrakt har personliga kontakter i de flesta fall varit avgörande för de informanter som hittat bostad. Det har då handlat om personal på förläggningarna, släktingar eller bekanta som antingen kommit med tips, eller som själva haft något att hyra ut. Några uttrycker frustration över att de erbjudits att hyra rum eller lägenheter till orimligt höga kostnader och säger att det finns personer som försöker exploatera den rådande bostadsbristen. Några berättar också att de själva inte kunnat hyra lägenheter via kommunala bostadsbolag på grund av för låg inkomst eller därför att de inte haft en anställning, medan personer i deras närhet fått kontrakt baserat på falska arbetsgivarintyg.

Förutom de fyra med förstahandskontrakt, hade övriga som vid intervjutillfället hade permanent uppehållstillstånd bostad via andrahands- eller tredjehandskontrakt. För flera av dem innebar detta att de hade korttidskontrakt. Detta beskrev de som stressande eftersom de redan när de flyttade in började oroade sig för vart de skulle ta vägen när kontraktet upphörde.

Aisha, som tillsammans med sina två barn inledningsvis bott hos släktingar, hade vid intervjuens genomförande under våren 2015 redan avverkat två andrahandskontrakt. Under hösten 2015 har hon flyttat ytterligare två gånger inom den stad hon bor i. Den ena bostaden hon bott i under hösten tillhandahölls av kommunen. Där bodde familjen endast under någon vecka och eftersom den bestod av ett enda rum var hon och hennes man tvungna att hyra ett förråd att förvara sina möbler i. De ständiga flyttarna och oron över att inte ha någonstans att ta vägen, i kombination med oron över familjemedlemmar som är kvar i Syrien, har för Aisha varit ett stort stressmoment. Det har påverkat förmågan att koncentrera sig på svenskstudierna och gör det svårt att ge barnen den stabilitet hon känner att de behöver.

Hösten 2015 erbjöds Aisha och familjen till slut ett förstahandskontrakt på en nyproducerad lägenhet tack vare att en släkting inför bostadsbolaget gått in som garant. Lägenheten ligger på andra sidan staden från barnens skola och dagis räknat. Eftersom barnen trivs bra och har fått vänner, och både barnen och Aisha tycker mycket om lärare och övrig personal, har hon och hennes man bestämt att de skall få gå kvar där trots att resvägen blir lång. Hon och hennes man vill inte att barnen skall behöva ryckas upp och börja om sitt vardagsliv en gång till.

Aminah och Hasan har under de två månader de varit i Sverige hyrt en enrummare i en stad de sedan tidigare har släkt i. Kontraktet är på ett halvår och de har inte kunnat få något besked om eventuell förlängning. Bostaden är trång eftersom två av deras barn också bor i lägenheten. Aminah oroar sig över att de inte har plats nog till att ha några leksaker till sitt yngsta barn och att de möjligen kommer att behöva flytta inom några månader. Hon väntar på att få börja läsa sfi och berättar att hon vet att det är jätteviktigt att lära sig svenska. Samtidigt vet hon inte hur hon skall kunna fokusera på det nya språket, när oron för bostad och för familjens andra barn, som inte finns i Sverige, hänger över vardagen.

Ibtisam och Yousef, å andra sidan, har också ett andrahandskontrakt. Deras situation är mer stabil. De bor med sina barn i ett radhus utanför en liten ort där de trivs väl. Familjen har god kontakt med husets ägare och räknar med att få bo kvar så länge de själva vill. När deras äldsta dotter kommer – hon är vid intervju tillfället delvis till fots på väg genom Europa, finns det plats även för henne, hennes man och barn i radhuset.

Andra har inte hittat sin första egna bostad ännu. För de som har klara planer att exempelvis läsa svenska med en viss inriktning, eller försöka hitta en viss typ av jobb, blir tillgången på kurser och tänkbara arbetsplatser viktig för var man önskar bosätta sig. Utan kontakter, referenser och anställning har det visat sig svårt att få tag i en bostad i de städer kurserna och arbetsplatserna finns. Under tiden bor de hos släktingar eller vänner. Resultatet de beskriver är att de bor trångt och saknar en "egen vrå" där de exempelvis kan hitta studiero. Hösten 2015 bor två av informanterna kvar på de förläggningar där intervjuerna genomfördes trots att det gått två och tre månader sedan det permanenta uppehållstillståndet beviljades. Bristen på egen bostad, och därmed på en folkbokföringsadress, innebär att de inte heller har kunnat påbörja sin etableringsplan. Detta innebär i sin tur att de inte kunnat börja läsa svenska ännu.

Arbete

Flera av informanterna berättar att de innan ankomsten till Sverige trott att det skulle gå relativt lätt att hitta arbete i Sverige. Några har kvar sin förhoppning vid tidpunkten för intervjun, andra berättar att de inser att det förmodligen inte blir så lätt.

Eftersom studiens informanter är nyanlända, har endast en av dem börjat söka arbete. Han har ännu inte blivit kallad till någon intervju, och berättar att det bekräftar vad bekanta som varit längre i Sverige berättat: det är svårt att få arbete om man inte är född svensk. "Det är svårt med mitt namn när jag söker jobb. Jag tror att majoriteten av arbetsgivarna tittar på namnen och så sorterar de bort de som inte är svenska".

Övriga informanter har ännu ingen erfarenhet av att söka arbete men två har via kontakter provat på så kallade instegsjobb där större delen av lönen betalats av Arbetsförmedlingen. Ingen av dem har stannat kvar på arbetsplatsen och berättar att de känt sig utnyttjade av arbetsgivaren. En av dem fick inledningsvis besked om att hon måste arbeta 11 timmar per dag, vilket hon som ensamstående mamma med två små barn, och utan nätverk på bostadsorten, inte kunde göra. Hennes arbetstid minskades då, men hon beskriver hur hon hela tiden upplevde att arbetsgivaren försökte lura både henne och Arbetsförmedlingen. Först när hon på Arbetsförmedlingen fick besked om vilka regler som gällde, vågade hon säga upp sig.

En annan informant berättar att hon fått ett instegsjobb på ett företag inom den bransch hon själv arbetat inom hemma i Syrien. Hon såg det som ett första steg in i arbetslivet, men sade upp sig när arbetsgivaren inte ville betala ut den summa han själv skulle lägga till den del av lönen som kom från Arbetsförmedlingen. Ytterligare en informant berättar om en bekant som blivit erbjuden ett jobb men fått besked om att han först måste provjobba gratis i en månad. Han gjorde så men fick sedan beskedet att han inte kunde få jobbet. Flera informanter nämner liknande fall, med bekanta som råkat ut för arbetsgivare som de uppfattat försöker utnyttja de nyanländas situation.

Flera nämner Tyskland som en stat där de efter ankomsten till Sverige hört att syrier snabbt kan hitta arbeten som man varken behöver språk eller utbildning för, men också jobb i mer kvalificerade yrken lämpade för personer med högre utbildning. Ett flertal informanter, som är högutbildade eller har en påbörjad högre utbildning, uttrycker dock sin tilltro till att de kommer att kunna få arbete i Sverige eftersom de uppfattar att Sverige behöver deras yrkeskunskaper. Det finns därmed en föreställning om att man efter att man fått sitt uppehållstillstånd, lärt sig språket och fått sin utbildning erkänd eller validerad fortfarande kommer att kunna förverkliga planer och den framtid man innan ankomst till Sverige föreställt sig.

Flera uttrycker dock en förvåning över att deras kunskaper inte efterfrågas på det sätt som de hade förväntat sig. De uppfattar ”vägen in i samhället” som betydligt längre och krångligare än de räknat med när de beslöt söka asyl i Sverige. Mansour säger t.ex. att:

Det är brist på läkare och lärare och andra yrken men staten struntar i dem som kommer. En läkare i Syrien är utbildad, de kan olika metoder som inte finns i Sverige. Många av dem har studerat utomlands och kan flera språk. Men i stället för att utnyttja dem så struntar staten i dem.

George har liknande intryck:

Många [nyanlända] är högutbildade och har mycket erfarenhet. De vill bara att någon skall ta dem i handen och säga: 'Vi skall hjälpa dig in i systemet så att du kan arbeta och vara till nytta från dag ett.' Sverige har stor erfarenhet av att ta emot flyktingar, Sverige vill vara världens humanitära stormakt. Hur kommer det sig att Sverige inte kan hjälpa folk vidare? De borde fråga dag ett, när de anländer: 'Vad arbetar du med?' Men ingen bryr sig om det.

Informanter med påbörjad högre utbildning uttrycker liknande förhoppningar om att förverkliga sina framtidsplaner även om också de nu ser en längre och krångligare väg än förväntat framför sig. De som saknar betygsutskrift på engelska måste först få dokumenten översatta till svenska eller engelska och sedan skall de bedömas för att det skall gå att avgöra om de avslutade kurserna kan likställas med motsvarande kurser i

Sverige eller om de kräver komplettering. Till detta kommer eventuellt kurser som ger behörighet att studera på svenskt universitet.

Adel, vars mål är att avsluta sin påbörjade läkarutbildning, berättar att för honom är inte väntan bara ett problem på grund av att tiden går, utan också för att han känner att han förlorar sina yrkeskunskaper och erfarenheter:

Min största besvikelse är att jag börjar förlora mina yrkeskunskaper. Jag har stor erfarenhet av medicinskt arbete, jag vet hur olika saker skall behandlas. Men om någon frågar mig nu måste jag tänka efter, så var det inte tidigare. Jag förlorar min erfarenhet. Det är min största besvikelse.

Beroende på hur Universitets- och Högskolerådet bedömer hans intyg och betyg, kan det först innebära att han behöva läsa om delar av gymnasiet. För honom var det oväntat att han inte bara möjligen kommer att behöva läsa om utbildningen från början men att det dessutom kommer att bli väldigt svårt att komma in på läkarutbildningen. Elias, som önskar avsluta sin påbörjade ingenjörsutbildning säger på liknande sätt

Det är svårare än vi trodde här. Vi trodde det skulle vara lättare att få börja om sitt liv, att hitta jobb och bostad och att avsluta sin utbildning. I bästa fall kommer det ta tre–fyra år innan jag ens kan fortsätta på min utbildning.

Fem av informanterna hoppas kunna starta egna företag. De har affärsidéer de tror kan vara framgångsrika på de orter de lever i, eller som de hoppas skulle kunna ha framgång i ett vidare sammanhang än det lokala. Samtliga uttrycker en önskan att kunna starta småskaligt och sedan expandera efter hand.

Yousef har idéer om en affärsrörelse som förenar det egna intrycket av vad ”det svenska samhället efterfrågar” med sådant han arbetat med i Syrien. Han är förhoppningsfull, och vill satsa ett år på att lära sig svenska ordentligt innan det blir dags att starta i liten skala. Men det finns orosmoln. Regler och förordningar visar sig kanske bli alltför komplicerade att sätta sig in i även när han lärt sig språket. Samma oro finns även hos andra informanter som vill starta eget. Yousef vet att man kan låna pengar för att sätta igång, men han hindras av religiösa skäl från att ta lån med ränta. Av samma skäl har han tackat nej till det så kallade hemutrustningslånet som CSN erbjuder.

Yasir, 37, har planer på ett företag som han hoppas skall kunna lyckas internationellt. Han har lång bransch erfarenhet och har sedan tidigare kontakter med potentiella kunder i Sverige. Han beskriver sitt framtida företag som ett sätt att kunna försörja familjen och samtidigt känna sig hemma i sitt arbetssammanhang. Det är bättre att starta eget, tror Yasir, eftersom han inom den bransch han önskar jobba inte behöver lära sig svenska först. Han tror också att det skulle vara svårt att hitta ett arbete på den svenska arbetsmarknaden eftersom: ”Man måste kunna språket ordentligt och svenskar har kanske ... ett dåligt intryck av araber. Därför skall jag försöka starta något eget.”

Situationen i Sverige

Yasir är en av de informanter som vid intervjutillfället framstår som tillfreds med sin situation. Han har ett förstahandskontrakt på en lägenhet, och hans fru och barn har efter hans ansökan om familjeåterförening kommit hit.

På det stora hela tycker jag att det är bra här, speciellt jämfört med mina alternativ. Jag har inga alternativ så det går inte att jämföra med något. Man skulle kunna jämföra Sverige med hur Syrien var innan, men det är ingen idé, nu är ju allt borta.

Abdurrahman säger sig också vara nöjd. Med egen ansträngning kommer han att kunna skapa sig en framtid, tror han:

Många i Syrien tror ju att om man lever i Europa så lever man ett fantastiskt liv. Men om man inte anstränger sig och arbetar och bygger sin framtid så är inget land fantastiskt. Så ser jag på saken. Om man sitter utan arbete och inte har studerat så är Sverige inget paradys. Då blir man stressad och deprimerad. Det blir tyvärr så för många som kommer hit. Den person som vill åstadkomma någonting kan göra det var som helst, också i Syrien, men man måste veta vad man vill och arbeta för det.

Nour, som väntar på att få sin ansökan om familjeåterförening beviljad, uttrycker också förhoppningar om att allt kommer att bli bra:

Jag är fortfarande optimistisk. Om inte för egen del så för mina barn. De äldsta har inte fått gå i skolan ordentligt, de kunde inte fortsätta skolan i Syrien. Jag har förhoppningar om att de skall kunna komma hit och ta igen det de missat av skolgång. Men jag har ambitioner och planer. Jag känner att i Sverige är ingenting omöjligt.

Flertalet informanter visar stor tacksamhet över att ha blivit mottagna och beviljade permanenta uppehållstillstånd. Samira säger exempelvis: "När det lugnar ner sig i Syrien och jag kan åka tillbaka kommer en bit av mitt hjärta att stanna här. Jag kommer aldrig att glömma vad Sverige har gjort för mig." Yousef har liknande tankar: "Vi tackar Sverige, nej, vi tackar det svenska folket. Det är de som har tagit emot oss. Vi har kommit från krig och här har vi bostad och mat. Vad mer kan vi begära?" Ahmad påpekar att Sveriges beslut att ge syriska medborgare och statslösa från Syrien permanent uppehållstillstånd är speciellt:

Trots att vi är araber och muslimer släpper många arabiska stater inte in oss. De ger inte uppehållstillstånd. [...] Hur det än går för mig i Sverige så kommer det aldrig att bli sämre än i arabvärlden.

Några är också positivt förvånade över att deras barn serveras *halal*-mat i skolan. Aisha, 39, berättar att hennes son börjat på dagis, och att personalen där tejpade upp de siffror som används i arabiska på väggen, detta trots att han är det enda barnet i gruppen som talar arabiska. Hon är märkbart rödd över detta.

Samtidigt som flertalet informanter uttrycker sin tacksamhet och beskriver hur möjligheten att få leva i Sverige innebär skydd och trygghet, beskriver många att det inte blev som de förväntat sig. Det permanenta uppehållstillståndet, som de beskrivit som något de innan ankomst sett som grunden för en stabil tillvaro, och den bas de behöver för att kunna bygga upp sitt liv och sin framtid, har visat sig otillräckligt. Väntetiden på permanent uppehållstillstånd, väntan för att få sin ansökan om familjeåterförening beviljad, svårigheten att hitta bostad och den långa och krångliga vägen in i samhället är saker som inte fanns med i informanternas bild av det framtida livet i Sverige.

Bland dem som väntat länge på uppehållstillstånd och familjeåterförening och som har svårt att hitta bostad, menar flertalet att det är det stora antalet asylsökande som gjort att de själva inte kommer framåt. Informanterna har inte tillfrågats om sin syn på svensk asylopolitik, men många har ändå velat diskutera eller kommentera ämnet. Några menar att Sverige helt enkelt tar emot fler asylsökande än vad som går att hantera. George, 24, säger exempelvis:

Jag blir ofta kontaktad av folk i Syrien som funderar på att komma hit och som frågar hur det är. Jag säger att Sverige är väldigt fint och att svenskarna är ett bra folk men att det kommer för många flyktingar och att Sveriges regering inte klarar av det. Väntetiderna är långa och, ursäkta att jag säger det rakt ut, men Sverige hjälper heller inte de som vill bidra till samhället.

Aisha, uttrycker liknande funderingar: "Väntetiderna är så långa och det är så ont om bostäder. Och folk fortsätter att komma. Finns det ingen plan för hur folk ska klara sig efter att de fått uppehållstillstånd?" Ismail, 29, beskriver hur bekanta som kommit före honom både haft sina uppehållstillstånd klara, hittat bostad och startat sfi-studier inom sju månader efter ankomsten. Det är lika länge som han själv vid intervjutillfället väntat på sitt permanenta uppehållstillstånd. Han får frågan om han skulle välja ett annat land än Sverige om han kunde göra om sitt beslut. "Nej", skrattar han. "Men jag skulle ha kommit mycket tidigare."

Några informanter uttrycker att Sverige tar emot fel sorts asylsökande. Vissa asylsökande från Syrien borde inte tillåtas komma hit, är en synpunkt. Den gemensamma erfarenheten av att på grund av krig eller hot om krig ha tvingats lämna sitt hem skapar inte nödvändigtvis en känsla av solidaritet och förståelse. Exempelvis säger en informant att "de som stödjer Bashar al-Asad har inga skäl att komma hit" och en annan att "de som är emot al-Asad startade allt som hänt. De borde inte vara här. Först förstör de landet, sedan kommer de hit och söker asyl".

Vissa kommentarer innehåller också religiösa undertoner i beskrivningar om att Sverige är naivt som släpper in muslimer och inte förstår de konsekvenser detta kan få eftersom, som en informant uttrycker det, "det finns en latent IS-krigare i varje muslim". En informant uttrycker vidare att det kommer asylsökande från Syrien som redan har uppehållstillstånd i andra icke-europeiska stater och att det svenska beslutet om permanenta uppehållstillstånd därmed missbrukas. Andra påpekar att icke-syriska personer utger sig för att vara syrier och lurar till sig uppehållstillstånd. En informant uppger sig känna till två familjer som fått uppehållstillstånd på detta sätt.

Det förekommer i informanternas berättelser om synen på Sveriges asylpolitik också synpunkter på att Sverige borde öppna lagliga vägar in, låta folk ansöka om asyl på konsulat och ambassader och sedan välja ut "den typ av folk ni behöver". Detta är inte bara kopplat till åsikten att det är "fel sorts" personer från Syrien som kommer hit utan också till intrycket att det finns speciella nationaliteter som utmärker sig som lågutbildade eller analfabeter och som informanterna inte tror kommer kunna försörja sig själva.

I denna typ av synpunkter ligger möjligen en föreställning om att informanternas egen väg in i det svenska samhället blir längre och svårare av att systemet samtidigt måste hantera personer som informanterna uppfattar som betydligt mindre anpassningsbara än de själva och med sämre förutsättningar att försörja sig. Flertalet informanter betonar just hur viktigt det är att klara sig själv och stå på egna ben. Några visar att de känner till polariseringen som präglar svensk debatt om invandrings- och asylpolitiken. I deras betoning av vikten av att klara sig själv framträder en viss oro för att uppfattas som någon som kommit till Sverige för att bli försörjd och slippa anstränga sig själv.

Sammantaget präglas bilden av livet i Sverige, som träder fram ur flertalet informanternas skildringar, av en blandning av tacksamhet och uppskattning å ena sidan, och en besvikelse över att inte ha kommit längre med bostad, arbete och utbildning å andra sidan. Några ger uttryck för att det hittills gått så bra det har

kunnat med tanke på omständigheterna. Men många berättelser ger uttryck för en besvikelse över att förväntningarna om att ganska snabbt kunna bygga upp ett vardagsliv inte har förverkligats. Mellan ankomst och möjligheten att börja bygga upp sitt liv och framtid har ett tomrum som består av väntan, stress och oro uppstått. Detta tomrum ingick inte i den bild informanterna före ankomsten hade av Sverige.

Hos flertalet högutbildade informanter framträder en besvikelse och förvåning över att deras yrkeserfarenheter och kompetens, som de upplever det, inte gjort någon skillnad. Förväntningarna före ankomsten till Sverige byggde delvis på antagandet att deras kunskaper skulle visa sig efterfrågade. Antagandet stämmer inte, säger de i dag. De bär fortfarande på förhoppningen att genom tålamod och egna ansträngningar lyckas ta sig igenom svårigheterna som tornar upp sig i form av väntetider och regelverk. De hoppas så småningom kunna göra sig synliga som kompetenta arbetstagare som förmår fylla Sveriges behov av arbetskraft inom specifika yrkesgrupper.

Slutnoter kapitel 5

15. Sfi utgörs av fyra nivåer: a, b, c och d. Beroende på förkunskaper och studievana kan sfi-elever hoppa över en eller flera nivåer.
16. Hösten 2015 hade samtliga utom två fått sina uppehållstillstånd. Flera av dem som fått sina uppehållstillstånd hade då väntat i runt ett år.

6. Vägen och valet: sammanfattande slutsatser

Denna studie baseras på djupintervjuer med 22 nyanlända syriska medborgare och statslösa från Syrien. Syftet har varit att förstå hur resan från Syrien till Sverige har gått till, och att bidra till ökad kunskap om människors val av smugglingsvägar och destinationsstat.

Studien har svarat på följande frågor:

1. Vilka erfarenheter har de intervjuade av olika smugglingsvägar?
2. Vilka beslut fattade de längs vägen? Vad påverkade dessa beslut?
3. Vad var det som fick dem att söka asyl i just Sverige? Vilka möjligheter hade de att fritt välja destinationsstat?
4. Hur såg deras bild av Sverige ut före ankomsten? Vilka förväntningar och förhoppningar hade de?
5. Vilka erfarenheter har de från mötet med Sverige och med den vardag som tagit vid efter ankomst?

Nedan redovisas de huvudsakliga slutsatser som studien genererat och hur dessa förhåller sig till den tidigare forskning som behandlat migrantsmuggling till Europa och asylsökandes val av destinationsstat.

Den tidigare forskningen har varit sparsam med empiriska beskrivningar av smugglarnätverken och deras tillvägagångssätt. Denna studie fyller här en lucka genom informanternas personliga skildringar av resor och kontakter med smugglare. Samtliga informanter beskriver det som mycket enkelt att komma i kontakt med smugglarnätverk. Men oron för att bli lurad eller råka illa ut på andra sätt, gör det ofta svårt att avgöra vilket nätverk man ska använda. Det stora flertalet uppger att de i förväg varit medvetna om vilka faror resan till Europa innebär, men de har inte upplevt sig ha något annat val än att genomföra den.

Fyra vägar in i Europa och vidare norrut till Sverige beskrivs i studien. Dessutom presenteras diverse följdmarknader som uppstått i smugglarnas kölvatten och som tidigare forskning i stort sett utelämnat. Handeln med begärliga resedokument är ett sådant exempel, salonger där migranter sminkas och stylas för att likna resedokumentens ursprungliga ägare är ett annat.

Inom migrationsforskningen talas det om push- och pull-faktorer som förklaringar till varför asylsökande lämnar sina ursprungsstater och söker sig till vissa destinationsstater. Push-faktorerna utgörs av alla omständigheter som gör att asylsökande beslutar lämna sin ursprungsstat. Pull-faktorerna, å andra sidan, är de faktorer som gör att de beslutar söka sig till en specifik stat.

I informanternas skildringar av beslutet att söka asyl i Sverige framstår tre pull-faktorer som viktiga, om än på olika sätt: permanent uppehållstillstånd och möjligheten att relativt snart kunna söka svenskt medborgarskap, informanternas familje- och släktband i Sverige, samt deras allmänna bild av Sverige före ankomsten.

Det permanenta uppehållstillståndet erbjuder en stabil grund för att bygga upp sitt liv och sin framtid. Det stora flertalet informanter i denna studie pekar på denna pull-faktor som avgörande för valet av Sverige som destinationsstat. Oron över att eventuellt behöva bryta upp igen försvinner, och energi och fokus kan i stället läggas på utbildning, arbete och barnens framtid. Dessutom ger det permanenta uppehållstillståndet möjlighet att inom en relativt snar framtid kunna söka svenskt medborgarskap. Flera informanter konstaterar att utvecklingen i Syrien i praktiken gjort dem statslösa, andra har aldrig haft något syriskt medborgarskap. Ett svenskt medborgarskap innebär en extra trygghet utöver vad det permanenta uppehållstillståndet för med sig.

Forskningen har visat att tidigare beviljade asylansökningar från en viss ursprungsstat tenderar att leda till fler asylsökande från samma stat. Man söker sig inte oväntat till stater där sannolikheten att få stanna bedöms som hög. Skildringarna av valet av Sverige som destinationsstat i denna studie bekräftar denna bild.

De asylsökandes familje-, släkt- och vänskapsband i olika destinationsstater, har identifierats som en viktig pull-faktor av tidigare forskning. Denna studies informanter har inte framhållit denna faktor i lika hög grad. Knappt hälften hade familj eller släkt i Sverige när intervjuerna gjordes. Endast ett fåtal såg dessa band som en avgörande faktor. När valet stått mellan att söka sig till stater där det finns familj eller släkt och att söka asyl i Sverige där man vet att man får permanent uppehållstillstånd, har tryggheten uppehållstillståndet innebär prioriterats. De informanter som före ankomsten hade familj eller släkt i Sverige pekade i de flesta fall på dessa band som en förstärkande faktor bakom önskan att söka asyl här.

De asylsökandes bild av olika destinationsstater är en annan viktig pull-faktor enligt forskningen. Några informanter i denna studie pekade på den bild de hade av Sverige som det avgörande skälet till att de sökte asyl just här. Denna bild inkluderade då intrycket av att Sverige skulle ta emot dem och erbjuda nödvändigt stöd för att kunna bygga upp ett nytt liv och för att barnen skulle kunna gå i skolan. Flera pekade dock på att deras bild av Sverige var något som förstärkt, men inte avgjort, önskan att söka asyl. Flertalet informanter beskriver vidare att det florerar idealiserande rykten om Sverige i exempelvis sociala media. Exempel på sådana rykten är påståenden om att asylsökande möts av materiell välfärd i form av hus och bil. Informanterna betonar att de själva inte trott på dessa rykten, men att andra kan tänkas göra det. Det finns ingenting i deras berättelser som tyder på att det är via smugglarna en idealiserad bild av Sverige sprids. Smugglarna är bara intresserade av pengarna och lägger sig inte i migranternas val av destination, menar samtliga informanter.

I likhet med vad tidigare forskning konstaterat är det i informanternas berättelser svårt att helt separera olika pullfaktorer från varandra. Flera informanter som framhållit det permanenta uppehållstillståndet som den viktigaste pull-faktorn nämner exempelvis också sin positiva bild av Sverige. Landet beskrivs som mer demokratiskt och humant än andra stater, och i Sverige kan man "leva med värdighet" eftersom asylsökande får behövligt stöd av staten. Det permanenta uppehållstillståndet och medborgarskapet skulle förmodligen förlora sin attraktionskraft om informanterna i stället haft en negativ bild av Sverige och av möjligheterna att bygga sin framtid här. På samma sätt kan man anta att informanter som pekat på familje-, släkt- och vänskapsband som sitt viktigaste skäl att söka asyl i Sverige kanske hade övervägt andra alternativ om det hade funnits liten sannolikhet att få svenskt uppehållstillstånd eller om Sverige haft rykte som sig som ett hemskt land att leva i.

Det stora flertalet informanter beskriver sin migrationsprocess som destinationsspecifik. De har med andra ord redan från början bestämt sig för att söka sig till en viss stat. Sverige har varit målet för de flesta, men

flera informanter hade inledningsvis tänkt söka asyl på annat håll. En inlämnad asylansökan i Sverige, är därmed inte nödvändigtvis resultatet av ett förstahandsval. För några informanter har Sverige varit tredjehandsvalet.

Asylsökandes valfrihet när de fattar sina beslut om asylansökan i ett visst land har också diskuterats tidigare. Forskningen beskriver olika grader av valfrihet som ett kontinuum. Diskussionen om valfrihet har varit relevant även i denna studie. Informanternas berättelser illustrerar hur olika typer av resurser, restriktioner och omständigheter påverkar både de egna besluten, resan till destinationsstaten och utfallet.

Sammantaget uttrycker informanterna tacksamhet över att erbjudas möjligheten att leva i säkerhet, men att den stabilitet de föreställt sig att ett permanent uppehållstillstånd skulle innebära inte har infunnit sig. Mellan ankomsten och nystarten som skulle bli basen för deras fortsatta liv har ett sorts tomrum uppstått. Det hade informanterna inte räknat med. Speciellt den långa väntan på uppehållstillstånd, svårigheten att hitta bostad och väntan på familjeåterförening hindrar dem från att kunna "andas ut" och fokusera framåt. Dessa väntetider och svårigheter ingick inte i bilden av Sverige före ankomsten. Tvärtom hade flertalet förväntat sig att relativt snabbt "komma in i samhället", med allt vad det innebär av bostad, studier och arbete.

Berättelser om hur informanter tvingas flytta runt på grund av korta andrahandskontrakt klargör att även personer som lyckats folkbokföra sig på en adress, och som därmed kunnat påbörja sin etableringsplan, inte nödvändigtvis har bostad i någon långsiktig bemärkelse. Ett flertal berättar om erbjudanden om att hyra rum eller lägenheter till orimligt höga priser. Svårigheten att hitta bostad utnyttjas av aktörer som ser chansen att tjäna stora pengar, påpekar informanterna.

Sysslolösheten under väntan på uppehållstillstånd beskrivs som en stor källa till frustration. Berättelserna visar att informanterna hanterar frustrationen på olika sätt, beroende på egna resurser i form av initiativkraft och framtidsplaner. Oron för anhöriga i Syrien och dess närområde skapar svårigheter att koncentrera sig på exempelvis svenskstudier.

I den svenska debatten används termen "signalpolitik" främst om åtgärder och beslut som syftar till att minska antalet asylsökande i Sverige. Det garanterade permanenta uppehållstillståndet och möjligheten att ganska snart söka medborgarskap har av det stora flertalet informanter uppgetts vara den avgörande faktorn i valet av Sverige som destinationsstat. En del har valt bort alternativet att leva nära familj och släkt i andra destinationsstater, eftersom chanserna att få permanent uppehållstillstånd där bedömts som små.

Sveriges beslut att ge permanent uppehållstillstånd till syriska medborgare och statslösa från Syrien har därmed utgjort en stark pull-faktor. Utifrån det perspektivet framstår inte endast "avskräckande åtgärder" utan även beslut avsedda att underlätta för asylsökande som signalpolitik.

Studien har visat på förhållanden som gör det svårt att ha en uppfattning om storleken på den effekt som den "negativa signalpolitik" i form av tillfälliga uppehållstillstånd som nu diskuteras i Sverige kan komma att få. Detta eftersom effekterna av en destinationsstats asylpolicy också beror såväl på de push-faktorer som tvingar människor att lämna sin ursprungsstat som på destinationsstatens övriga pull-faktorer och på förändringar av andra tänkbara destinationsstaters pull-faktorer.

7. Policyrekommendationer

Slutsatserna ovan åskådliggör några av de utmaningar som omger den syriska migrationen till Sverige. I den utsträckning som förhållandena kring de intervjuade personerna kan tros vara allmänt gällande talar de för att ett antal åtgärder skulle kunna minska de negativa och öka de positiva konsekvenserna av flyktmigration från Syrien (och potentiellt från andra stater). Vissa av de åtgärder som föreslås syftar till att minska de faror människor utsätts för under resan till Sverige. Andra syftar till att effektivisera mottagandet och motverka de negativa följderna som de långa väntetiderna ger upphov till. Rekommendationerna syftar till att identifiera åtgärder som också skulle ha positiva effekter för Sverige.

De farliga resorna måste stoppas. Informanternas egna skildringar av resorna, men också all övrig kunskap om riskerna, ger mer än tydligt underlag för detta. Tidigare forskning är entydig i sina slutsatser: ökad bevakning och fler restriktioner leder inte till minskad smuggling, det ger bara impulser till nya tillvägagångssätt och alternativa rutter. Lagliga vägar in i Europa och Sverige är därför av vikt.

Detta bör kombineras med utökade satsningar för att motverka push-faktorerna som får människor att ge sig iväg. I detta ingår inte att enbart söka lösningar på de konflikter och krig som tvingar iväg människor. Även flyktingar som nu befinner sig i konflikternas närområde måste också ges chansen att kunna försörja sig, utbilda sig och se en möjlig framtid i den region där de befinner sig. Detta är ett långsiktigt arbete. Det kräver internationellt samarbete som även inkluderar aktörer som i nuläget finansierar och på andra sätt bidrar till kriget.

De asylsökande från Syrien har hittills garanterats permanenta uppehållstillstånd i Sverige. Väntetiden för uppehållstillstånd har ökat kraftigt. De informanter som deltagit i denna studie och som anlänt sommaren 2014 och senare har väntat upp emot ett år, i vissa fall ännu längre, på att få sina uppehållstillstånd. Ingenting tyder på att väntetiderna kommer att minska inom överskådlig framtid.

Det skulle gynna både Sverige och de asylsökande om väntetiden som uppstått fylls med framtätsyftande aktivitet. En lämplig åtgärd är här att asylsökande som är i stånd att göra så inleder sina svenskstudier redan under väntetiden. Detta sker redan i många fall, men på frivillig basis. Asylsökande själva använder sig av internet för att bedriva självstudier i svenska. Likaså gör volontärer ett mycket viktigt jobb med sin svenskundervisning på bland annat asylboenden.

För att bryta den typ av destruktiv passivitet som de intervjuade gett vittnesmål om föreslås obligatorisk svenskundervisning under väntetiden. Detta förblir angeläget även när dagens garanterade uppehållstillstånd för syriska medborgare och asylsökande från Syrien, övergår i tillfälliga uppehållstillstånd. Volontärerna kommer även fortsättningsvis vara en stor resurs för Sverige och för de asylsökande som har möjlighet att öva svenska med dem. Men tillgången till volontärer ska inte avgöra i vilken grad asylsökande ska kunna studera svenska redan från början. Ansvaret bör ligga på den svenska staten.

På samma sätt bör flera delar av de etableringsplaner som i nuläget utarbetas av Arbetsförmedlingen efter att det permanenta uppehållstillståndet beviljats, kunna tas fram redan under väntan på uppehållstillstånd.

det. Personer med yrkesutbildning inom branscher som är bristyrken i Sverige behöver få sina betyg och examina validerade. För detta behövs ett snabbspår. Under väntetiden kan intensiv svenskundervisning ges, av samma typ som exempelvis läkare som rekryteras från andra länder i Europa får. Det kan kombineras med möjligheter att auskultera (praktisera). Sådana insatser motverkar risken att människor tappar yrkeskunskaper som kräver kontinuerlig utövning under väntetiden. Om en utbildning behöver kompletteras, bör instruktioner ges om hur detta kan ordnas så snart som möjligt. De som har en påbörjad men inte avslutad utbildning inom områden där Sverige saknar arbetskraft bör snabbt få instruktioner om hur de bäst går till väga för att komplettera och avsluta den. Här bör man överväga att låta dessa kompletterande kurser läsas på engelska.

Att initiera etableringsplanen redan innan uppehållstillståndet är beviljat, skulle vara tidssparande. Eftersom en bokföringsadress är ett villkor i dagsläget för att kunna få en utarbetad etableringsplan, skulle en sådan reform samtidigt bromsa dagens handel med folkbokföringsadresser.

Även dessa åtgärder förblir relevanta även efter beslutet att, med undantag av barnfamiljer, införa treåriga uppehållstillstånd. Om det inte sker några drastiska förändringar i Syrien, kommer det om tre år fortfarande att finnas asylskäl. Dessutom kan en tidigare lagd etableringsplan öka möjligheterna även för andra med tillfälliga uppehållstillstånd att hitta egen försörjning.

När väntetiden på uppehållstillstånd är över, finns fortfarande två andra stora stressmoment: bostadsbristen och väntan på familjeåterförening. En lösning på dessa problem ligger till grund för ork och möjligheter att fokusera på studier och framtidsplaner. Vad gäller familjeåterförening, är det viktigt att asylsökande redan vid ankomsten kan få besked om hur lång tid beslutet kommer att ta.

Ett stort antal asylsökande, både vuxna och barn, kommer till Sverige med svåra upplevelser bakom sig. Här krävs beredskap att möta alla som behöver bearbeta sina erfarenheter.

Tidigare forskning har diskuterat destinationsstaters möjlighet att bedriva *image management* och att därigenom påverka den bild av den egna staten som sprids. För Sveriges del gäller det att aktivt förmedla en korrekt bild av vad som väntar asylsökande i Sverige då det i denna studie framkommer att det florerar idealiserande rykten som kan resultera i besvikelse och frustration efter ankomsten.

8. Framtida forskning

På basis av den forskningsöversikt och den intervjustudie denna rapport består av framstår ett antal framtida forskningsfrågor som särskilt angelägna:

1. *Studier som kombinerar olika metoder.* Den befintliga forskningen om push- och pull-faktorer tydliggör behovet av mer omfattande studier där asylsökande själva får komma till tals. De kvalitativa intervjustudier som genomförts har små underlag och fokuserar på enskilda destinationsstater. De kvantitativa studierna har större underlag men bygger endast på statistik på var människor av olika nationaliteter lämnar in sin asylansökan. Att kombinera dessa två typer av studier, så att asylsökande själva får komma till tals i kvantitativa studier, kan ge nya kunskaper med större möjligheter till generalisering.
2. *Jämförande studier.* De kvalitativa intervjustudier som genomförts ägnas åt en enda destinationsstat. De kan ge insikt i varför just denna stat valts av de asylsökande som befinner sig där, men kan inte förklara varför andra valt bort denna destination. Studien som presenteras i den här rapporten kan exempelvis ge en bild av varför syrier väljer att söka asyl i Sverige, men kan inte förklara varför en större andel syrier söker sig till Tyskland. Jämförande studier där flera destinationsstater ingår, och där asylsökande själva får komma till tals, vore därför också ett bra sätt att vidga kunskaperna i ämnet.
3. *Sveriges pull-faktorer.* Utöver den studie som här presenterats saknas forskning om Sveriges pullfaktorer. Denna studie har konstaterat att Sveriges asylpolicy har varit avgörande för flertalet informanter. Samtidigt visar tidigare forskning att en stats asylpolicy påverkar olika grupper av asylsökande på olika sätt. Även här kan en jämförande studie mellan asylsökande i Sverige från olika ursprungsstater generera ny kunskap.
4. *Etablering och integration.* Uppföljande studier om de syriska flyktingarnas etablering och integration i Sverige skulle vara värdefulla. Studierna kan belysa praktiska frågor: exempelvis hur flyktingarna får tag i bostad, och deras upplevelser av exploatering på bostads- och arbetsmarknaden.
5. *Betydelsen av sociala nätverk.* Sociala nätverk som består av familj, släkt, vänner och/eller en befintlig diaspora har utpekats som en avgörande faktor för asylsökandes val av destinationsstat i tidigare forskning. Nätverken kan ge trygghet och vara till praktisk nytta under den första tiden i den nya staten. De ger information om hur destinationsstaten fungerar och hjälp med bostad, arbete och annat. Vissa intervjuer inför den här studien har aktualiserat frågan om de sociala nätverkens betydelse för fortsatt integration. Underlättar de integrationen eller kan de cementera segregering?
6. *Informationsspridning bland människor på flykt.* Tidigare kvalitativa studier, men också min egen intervjustudie, pekar på vikten av en destinationsstats rykte och den bild av staten de asylsökande har. Intervjustudien väcker också en annan fråga: Hur förändras bilden av Sverige när man väl kommit

hit och på basis av vilka faktorer sker förändringen? Flera deltagare i denna studie hade till exempel hört ryktet att socialtjänsten omhändertar familjens barn om föräldrarna inte låter barnen göra som de vill. Några hade hört att socialtjänsten utan särskild anledning tar barn från speciellt muslimska föräldrar. Några informanter nämner uttryckligen Malmö som en stad de önskar undvika eftersom det uppfattas vara en stad där arabiska är ett vanligt språk. Därför blir förutsättningarna för att lära sig svenska sämre där. Hur uppstår intryck och information av detta slag, och hur sprids de? Vidare diskuterar såväl tidigare forskning som min egen studie rykten och de bilder av destinationsstater asylsökare har. Vi behöver veta mer om hur och när bilderna och ryktena har betydelse, och hur de formas och sprids. Det skulle berika forskningen om asylsökandes val av destinationsstat.

7. *Smugglingens följdmarknader.* På basis av tidigare forskning och den intervjustudie som presenterats i denna rapport framstår de ytterligare kriminella aktiviteter som uppstår runt själva smuglingen som något forskningen borde uppmärksamma. Exempelvis har smugglingens ”följdmarknader” berörts i den här studien. Handeln med förfalskade och äkta rese- och identitetshandlingar nämns i forskningen om migrantsmuggling och asylsökandes val av destinationsstat men undersöks inte vidare. Även andra typer av kriminalitet ser ut att följa i smuglingens spår. Två deltagare i studien uppger sig ha utsatts för rånförsök när de korsat otillgänglig terräng längs smuggelrutten. Hur vanligt är detta? Har det någon koppling till själva smuggelnätverken? Det vet vi inget om, och här behövs ytterligare forskning. Slutligen bör korruptionens roll i ursprungs-, transit- och destinationsstater undersökas. Mina egna intervjuer och flera andra studier pekar ut korrupta tjänstemän som en komponent i smugglarnas nätverk.¹⁷ Två informanter berättar att deras släktingar i ett syriskt grannland försökt bli registrerade som potentiella kvotflyktingar, men att UNHCR:s personal ville ha en muta för att föra upp dem på listan. Även uppgifter av denna art borde undersökas närmare. Svårigheterna med att genomföra studier av kriminella aktiviteter av olika slag är dock uppenbara.

Appendix

Studiens intervjufrågor

Följande frågor har ställts till samtliga informanter (om än inte alltid i denna ordning). Eftersom intervjuerna skett under samtalsliknande former, har även följdfrågor ofta ställts. Informanterna har dessutom varit fria att ta upp andra saker som de ansett viktiga eller velat berätta om.

1. Vilket datum (ungefär) lämnade du Syrien och vilket datum kom du till Sverige?
2. När beslutet att lämna Syrien var taget, hade du då bestämt var du skulle söka asyl?
3. Varför just (den nämnda staten)?
4. Varför har du sökt asyl i just Sverige och inte i någon annan stat?
5. Vilket var det viktigaste skälet till att du sökt asyl i Sverige?
6. När beslutet att lämna Syrien (eller närområdet) var taget, hur visste du vem du skulle kontakta? Hur fick du tag i en smugglare?
7. Fanns det mer än en möjlig smugglare?
8. Vilken väg kom du?
9. Vad sade smugglaren om vägen och resan? Vilken information fick du om resan?
10. Erbjöds mer än en väg?
11. Pratade smugglaren om risker och faror med resan?
12. Stämde det smugglaren sade om resan?
13. Hur gick resan till?
14. Hade en och samma smugglare hand om hela resan från startpunkt till Sverige?
15. Sade smugglaren något om Sverige?
16. Erbjöd smugglaren andra alternativ än Sverige?
17. Hjälpde smugglaren till med resan genom Europa också?
18. Visste du hur lång tid det skulle ta när du åkte?
19. Visste du när du startade resan vilken väg som gällde för hela resan till Sverige?
20. Reste du ensam? Om inte, med vem reste du?

21. Tänkte du på farorna resan kunde innebära?
22. Vad visste du om Sverige innan resan? Varifrån kom den informationen?
23. Vad hade du för intryck av Sverige innan resan?
24. Hur förväntade du dig att livet i Sverige skulle bli?
25. Sökte du själv ytterligare information om Sverige innan du reste?
26. Hade du släkt/familj/vänner här i Sverige sedan tidigare?
27. Hur blev det?
28. Hur ser du på framtiden nu?

Slutnot Appendix

- 17 I Sveriges Radios programserie Fortress Europe nämner en intervjuad smugglare i Istanbul att han samarbetar med polis på "flygplatsen i Sverige" (av något skäl översätts detta inte i programmet), Mötet med smugglاربossen i Istanbul, Fortress Europe 2015-01-21

Referenser

- Achilli, L. (2015) *The smuggler: hero or felon?* Migration Policy Centre, European University Institute.
- Aftonbladet (2015) "Migranter beskjutna på Medelhavet", 2 augusti 2015. [http://www.aftonbladet.se/nyheter/article21202116.ab\(2015-08-02\)](http://www.aftonbladet.se/nyheter/article21202116.ab(2015-08-02)).
- Alvesson, M. och K. Sköldbberg (2008) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Antonopoulos, G. A. och J. Winterdyk (2006) The Smuggling of Migrants in Greece: An Examination of its Social Organization. *European Journal of Criminology*, vol. 3(4), s. 439–461.
- Baird, T. (2014) Human smuggling and violence in the east Mediterranean. *International Journal of Migration, Health and Social care*, vol. 10(3), s. 121–133.
- Bang Nielsen, K. (2004) *Next Stop Britain: The Influence of Transnational Networks on the Secondary Movement of Danish Somalis*. Working Paper no. 22, Sussex Centre for Migration Research.
- Bilger, H. och M. Jandl (2006) Human Smuggling as a Transnational Service Industry: Evidence from Austria. *International Migration*, vol. 44(4), s. 59–93.
- Barsky, R. F. (2000) *Arguing and Justifying: Assessing the Convention Refugees' Choice of Moment, Motive and Host Country*. Ashgate: Aldershot.
- Brekke, J. P. (2004) *The struggle for control: the impact of national policies on the arrival of asylum seekers to Scandinavia 1999–2004*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Brekke, J. P. och M. Aarset Five (2009) *Why Norway? Understanding Asylum Destinations*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Böcker, A. och T. Havinga (1998) Asylum Applications in the European Union: Patterns and Trends and Effects of Policy Measures. *Journal of Refugee Studies*, vol. 11(3), s. 245–266.
- Böcker, A. och T. Havinga (1999) Country of Asylum by choice or by chance: Asylum-seekers in Belgium, the Netherlands and the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 25(1), s. 43–61.
- Carling, J. (2007) Unauthorized Migration from Africa to Spain. *International Migration*, vol. 45(4), s. 3–37.
- Collyer, M. (2005) When do social networks fail to explain migration? Accounting for the movement of Algerian asylum-seekers to the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31(4), s. 699–718.
- Collyer, M. (2007) In-Between Places: Trans-Saharan Transit Migrants in Morocco and the Fragmented Journey to Europe. *Antipode*, s. 668–690.

- Crawley, H. (2010) *Chance or Choice? Understanding why asylum seekers come to the UK*. Refugee Council, Swansea University.
- Day, K. och P. White (2002) Choice or circumstance: The UK as the location of asylum applications by Bosnian and Somali refugees. *GeoJournal*, vol. 56, s. 15–26.
- Dekker, R. och G. Engbersen (2014) How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks*, vol. 14(4), s. 401–418.
- Doomernik, J. och D. Kyle (2004) Introduction. *Journal of International Migration and Integration*, vol. 5(3), s. 265–272.
- Doomernik, J. (2013) Migrant Smuggling between Two Logics: Migration Dynamics and State Policies. *The International Spectator*, vol. 48(3), s. 113–129.
- EASO (2013) *Asylum Applicants from the Western Balkans: Comparative Analysis of Trends, Push-pull Factors and Responses*.
- Fargues, P. och S. Bonfanti (2014) *When the best option is a leaky boat: why migrants risk their lives crossing the Mediterranean and what Europe is doing about it*. Migration Policy Center, European University Institute, Florence.
- Fargues, P. och A. Di Bartolomeo (2015) *Drowned Europe*. European University Institute, Florence.
- FN (2004) *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (annex III to United Nations Convention against transnational organized crime and the protocols thereto)*. United Nations Office of Drugs and Crime.
- Frontex (2015a) *Annual Risk Analysis 2015*, European Union, Warszawa.
- Frontex (2015b) "710 000 migrants entered EU in first nine months of 2015", 13 oktober 2015. <http://frontex.europa.eu/news/710-000-migrants-entered-eu-in-first-nine-months-of-2015-NUiBkk> (2015-11-06).
- Futo, P., M. Jandl och L. Karsakova (2005) Illegal Migration and Human Smuggling in Central and Eastern Europe. *Migracijske i etničke teme*, vol. 21, s. 35–53.
- Gilbert, A. och K. Koser (2006) Coming to the UK: What do Asylum-Seekers Know about the UK before Arrival? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 32(7), s. 1209–1255.
- Heckmann, F. (2004) Illegal migration: What Can We Know and What Can We Explain? The Case of Germany. *International Migration Review*, vol. 38(3), s. 1103–1125.
- Heckmann, F. (2005) The Social Organisation of Human Smuggling. *Reports & Analyses 7/05*, Center for International Relations, Warszawa.

- Holzer, T., G. Schneider och T. Widmer (2000) The Impact of Legislative Deterrence Measures on the Number of Asylum Applications in Switzerland (1986-1995). *International Migration Review*, vol. 34(4), s. 1182–1216.
- Koser, K. (1997) Social Networks and the Asylum Cycle: the Case of the Iranians in the Netherlands. *International Migration Review*, vol. 31(3), s. 591–611.
- Koser, K. (2001) The Smuggling of Asylum Seekers into Western Europe: Contradictions, Conundrums and Dilemmas, i Kyle, D. och R. Koslowski (red.) *Global Human Smuggling: Comparative Perspectives*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.
- Koser, K. (2008) Why Migrant Smuggling Pays. *International Migration*, vol. 46(2), s. 3–25.
- Kyle, D. och J. Dale (2001) Smuggling the State Back in, i Kyle, David och Koslowski, Rey (red.) *Global Human Smuggling: Comparative Perspectives*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.
- Middleton, D. (2005) *Why asylum seekers seek refuge in particular destination countries: an exploration of key determinants*. Global Migration Perspectives no 34, Global Commission on International Migration (GCIM).
- Migrationsverket (2014) ”67 procent fler fick skydd jämfört med 2012”, 2 januari 2014. <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2014/2014-01-02-67-procent-fler-fick-skydd-jamfort-med-2012.html> (2015-08-28).
- Migrationsverket (2015a) *Asylregler*. <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Asylregler.html> (2015-10-25).
- Migrationsverket (2015b) *Medborgarskap för vuxna*. <http://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Bli-svensk-medborgare/Medborgarskap-for-vuxna.html> (2015-10-17).
- Migrationsverket (2015c) *Asylsökande till Sverige 1984-2014*. <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Oversikter-och-statistik-fran-tidigare-ar.html> (2015-10-22).
- Migrationsverket (2015d) *Verksamhets- och utgiftsprognos oktober 2015*. <http://www.migrationsverket.se/download/18.23e76fe91505855cf767a9/1445493947881/Migrationsverkets+oktoberprognos+2015+P5-15.pdf> (2015-10-22).
- Monzini, P. (2007) Sea-Border Crossing: The Organization of Irregular Migration to Italy. *Mediterranean Politics*, vol. 12(2), s. 163–184.
- Neumayer, E. (2004) Asylum Destination Choice: What Makes Some West European Countries More Attractive Than Others? *European Union Politics*, vol. 5(2), s. 155–180.
- Nordlund, V. och L. Pelling (2012) *Den nya vägen in: ett migrantperspektiv*. Global Utmaning, Stockholm.
- Papadopoulou, A. (2004) Smuggling into Europe: Transit Migrants in Greece. *Journal of Refugee Studies*, vol. 17(2), s. 167–184.

- Pastore, F., P. Monzini och G. Sciortino (2006) Schengen's soft underbelly? Irregular migration and human smuggling across land and sea borders to Italy. *International Migration*, vol. 44(4).
- Perry, T. (2015) "Syrian war seen displacing a million more this year: UN official", *Reuters*, 12 september 2015. <http://www.reuters.com/article/2015/09/12/us-mideast-crisis-syria-displaced-idUSKCN0RC08U20150912>.
- Peterka-Benton, D. (2011) Human Smuggling in Austria: A Comparative Analysis of Data on Smuggled Migrants from Former Yugoslavia and the Russian Federation. *International Migration Review*, vol. 45(2), s. 215–242.
- Robinson, V. och J. Segrott (2002) *Understanding the decision-making of asylum seekers*. Home Office Research Study, 243.
- Salt, J. och J. Stein (1997) Migration as a business: the case of trafficking. *International Migration*, vol. 35(4), s. 467–489.
- Samers, M. (2004) An Emerging Geopolitics of "Illegal" Immigration in the European Union. *European Journal of Migration and Law*, vol. 6, s. 27–45.
- Staring, R. (2004) Facilitating the Arrival of Illegal Immigrants in the Netherlands: Irregular Chain Migration versus Smuggling Chains. *Journal of International Migration and Integration*, vol. 5(3), s. 273–294.
- Sveriges radio (2015) "Mötet med smugglاربossen i Istanbul", Fortress Europe, 21 januari 2015. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt?programid=4763>.
- The Economist* (2015) "Migration to Europe: Death at Sea", 3 september 2015. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/09/migration-europe-o> (2015-11-04).
- The Guardian* (2015) "Lack of funds: World Food Program drops aid to one-third of Syrian refugees", (2015), 5 september 2015. <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/05/lack-of-funds-world-food-programme-drops-aid-to-one-third-of-syrian-refugees>.
- Thielemann, E. R. (2004) *Does policy matter?: on governments' attempts to control unwanted migration*. The Center of Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego, USA.
- Tovatt, C. (2013) *Erkännandets Janusansikte - det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer*. Stockholm: Santérus förlag.
- UNODC (2010) *Migrant smuggling by air*. Issue Paper, https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Migrant_Smuggling_by_Air.pdf
- van Liempt, I. och J. Doomernik (2006) Migrant's Agency in the Smuggling Process: The Perspectives of Smuggled Migrants in the Netherlands. *International Migration*, vol. 44(4), s. 165–190.
- van Liempt, I. och S. Sersli (2013) State Responses and Migrant Experiences with Human Smuggling: A Reality Check. *Antipose*, vol. 45(4), s. 1029–1046.

van Wijk, J. (2010) Luanda-Holanda: Irregular Migration from Angola to the Netherlands. *International Migration*, vol. 48(2), s. 1–30.

Zetter, R., D. Griffiths, S. Ferretti och M. Peral (2003) *An assessment of the impact of asylum policies in Europe 1990–2000*. Home Office Research Study 259, London.

Zimmerman, C., M. Hossain och C. Watts (2011) Human trafficking and Health: A conceptual model to inform policy, intervention and research. *Social Science and Medicine*, vol. 73, s. 327–335.

Zimmerman, S. (2010) Why Seek asylum? The Roles of Integration and Financial Support. *International Migration*, vol. 48(1), s. 200–231.

Det finns stora kunskapsluckor om varför flyktingar söker sig till Sverige, vilka valmöjligheter de har, samt vilka aktörer som medverkar längs flyktvägen. Mot bakgrund av den pågående flyktingkrisen vill Delmi uppmärksamma syriernas vägar och val under resan till Sverige. Rapporten bygger på djupintervjuer med nyanlända syrier, där syftet är att utforska vilken kunskap de hade när de tog beslutet att söka skydd just i Sverige. Vilken betydelse hade möjligheterna till permanent uppehållstillstånd, framtida medborgarskap, välfärdssystemet, demokratiska villkor samt möjligheten till återförening med släkt och vänner? Rapporten belyser även hur de syriska flyktingarna, väl på plats, upplever sin situation och sina framtidsutsikter.

Rapporten är skriven av Emma Lundgren Jörum, forskare i statsvetenskap vid Uppsala universitet.

Delegationen för migrationsstudier - Delmi - är en oberoende kommitté som initierar studier och förmedlar forskningsresultat som underlag till framtida migrationspolitiska beslut och för att bidra till samhällsdebatten.

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17